

'AFRIKAANSE SINTAKSIS' : 'N EVALUERING

Jeanne Maartens

SPIL PLUS 3

1980

INHOUD

	Bladsy
1. Inleidend*	1
2. AS as bydrae tot die vakliteratuur	1
2.1 Inleidend	1
2.2 Obskuurheid van die inhoud van AS	2
2.3 Die taksonomiese fragmente in die inhoud van AS	5
2.3.1 Inleidend	5
2.3.2 Die data in AS	5
2.3.3 Die klassifikasies in AS	7
2.3.3.1 Die naakte klassifikasies	7
2.3.3.2 Die bespreekte klassifikasies	13
2.3.3.3 Die verdoeselde klassifikasies	21
2.3.3.4 Samevatting	23
2.4 Die pseudo-teoretiese fragmente in die inhoud van AS	23
2.4.1 Inleidend	23
2.4.2 <u>Daar</u> -sinne in Afrikaans	23
2.5 Die teorie-gedisoriënteerde fragmente in die inhoud van AS ..	37
2.6 Die samevoeging van inhoudelike fragmente	38
2.7 Konklusie	49
3. AS as handboek	56
4. Slot	58
5. Bylae: formele gebreke	59
5.1 Algemeen '	59
5.2 Terminologie	59
5.3 Formulering	66
5.4 Uiteensetting	71
5.5 Organisasie	74
5.6 Tegnieëse versorging	75
VOETNOTE	83
BIBLIOGRAFIE	87

1. Inleidend*

Tot op hede het daar nog baie min omvangryke studies oor die sintaksis van Afrikaans verskyn. Afrikaanse taalwetenskaplikes en taaldosente het daarom met verwagting uitgesien na die verskyning van F.A. Ponelis se Afrikaanse Sintaksis (Pretoria: J.L. van Schaik, 1979).¹⁾ In hierdie stuk beoog ek om die werk op twee vlakke te evalueer:

- (i) as 'n oorspronklike bydrae tot die bestaande kennis van die sintaksis van Afrikaans, en
- (ii) as 'n handboek vir gebruik by die opleiding van studente in Afrikaans.

In die werk self word nie gespesifiseer of die oogmerke daarvan op hierdie twee vlakke lê nie. Daar is egter geen ander sinvolle interpretasie van die oogmerke van die boek moontlik nie. In §2.7 hieronder word verduidelik waarom dit byvoorbeeld nie moontlik is om Afrikaanse Sintaksis (voortaan AS) te beskou as 'n kompilasiewerk of 'n naslaanwerk eerder as 'n oorspronklike bydrae tot die bestaande vakkennis nie. AS word ook reeds voorgeskryf deur Departemente Afrikaans en Nederlands aan verskeie universiteite. Gesien teen die agtergrond van die veronderstelde oogmerke van AS, moet die eindoordeel oor die meriete van die werk, helaas, negatief wees: as tegniese werk lewer AS nie 'n beduidende bydrae tot die wetenskaplike kennis van Afrikaans nie, en as studieboek vertoon AS sulke fundamentele gebreke dat die doseer van Afrikaanse sintaksis min by die gebruik van die boek kan baat.

In §2 word AS as bydrae tot die vakliteratuur beoordeel en in §3 as handboek. Die oordele wat in §2 gemaak word, moet natuurlik noodwendig die oordele in §3 beïnvloed. §4 is 'n samevattende slotparagraaf.

2. AS as bydrae tot die vakliteratuur

2.1 Inleidend

Van 'n tegniese studie van die Afrikaanse sintaksis kan verwag word dat dit insig moet bied in die struktuur van Afrikaans. Meer spesifiek gestel: (a) die werk moet 'n beskrywing gee van die reëlmaat of patroon wat onderliggend aan problematiese sintaktiese verskynsels in Afrikaans is; (b) dit moet verklarings gee vir hierdie problematiese verskynsels, en (c) dit moet voorspellings maak oor soortgelyke verskynsels wat nie ondersoek is nie. 'n Sintaktiese studie kan die verlangde insig bied slegs indien die inhoud daarvan aan drie basiese vereistes voldoen:

- (i) die inhoud mag nie obskuur wees nie;
- (ii) die inhoud mag nie "inhoudloos" wees nie; en
- (iii) die inhoud mag nie arbitrêr wees nie.

Die eerste vereiste hou in dat die inhoud van die werk helder en deursigtig moet wees. Om die oogmerk van nie-obskuurheid te kan bereik, moet 'n skrywer groot sorgvuldigheid aan die dag lê in sy gebruik van tegniese terme, sy formulering, uiteensetting en konseptualisering, sy logiese strukturering van groter inhoudelike gehele, en sy tegniese versorging van die teks. 'n Werk wat nie aan die vereiste van nie-obskuurheid voldoen nie, is vir die beoogde leserspubliek ontoeganklik. Trouens, dit is byna onmoontlik om vas te stel presies wat in so 'n werk beweer word oor die onderwerp waarvoor dit veronderstel is om te handel. Dit spreek vanself dat so 'n werk nouliks 'n betekenisvolle bydrae kan lewer tot die verdieping van die insig in die betrokke studiegebied.

Die tweede vereiste hou in dat die sintaktiese beskrywings wat in die werk aangebied word, oplossings moet bied vir beduidende probleme. Beduidende grammatikale probleme is welgevormde grammatikale probleme waarvan die oplossing betekenisvol bydra tot die vermeerdering van die wetenskaplike kennis oor 'n taal.²⁾ Uit die oplossings vir sodanige probleme moet die wetmatigheid van Afrikaans as afsonderlike taal blyk. Dit moet verder duidelik wees in watter opsigte Afrikaans uniek is en in watter opsigte Afrikaans ooreenstem met ander menslike tale. Sintaktiese beskrywings wat nie aan hierdie eise voldoen nie, is "inhoudloos" en lei nie tot insig in die struktuur van Afrikaans nie.

Die derde vereiste hou in dat die oplossings wat wel vir beduidende sintaktiese probleme aangebied word, getoets en geregverdig moet wees. Die voorgestelde oplossings moet onder meer vergelyk word met moontlike alternatiewe oplossings. Daar moet ook aangedui word hoe die voorgestelde oplossings ingebed is in die bestaande vakliteratuur. Oplossings waarvoor dit nie gedoen word nie, is nie behoorlik getoets en geregverdig nie en is dus arbitrêr. Sulke oplossings kan geen insig bied in die struktuur van Afrikaans nie.

Die vraag is nou of die inhoud van AS voldoen aan die drie vereistes wat hierbo gestel is. Die antwoord sal 'n aanduiding gee van die mate van insig wat AS bied in die struktuur van Afrikaans en dus van die meriete van AS as 'n bydrae tot die bestaande kennis van die struktuur van Afrikaans.

By nadere beskouing blyk dit dat die inhoud van AS saamgestel is uit drie hoofipes inhoudelike fragmente:

- (i) taksonomiese fragmente,
- (ii) pseudo-teoretiese fragmente, en
- (iii) teorie-gedisoriënteerde fragmente.

In die fragmente wat as "taksonomies" getipeer word, word klassifikasies aangebied --- soms met kommentaar en soms daarsonder. In die fragmente wat as "pseudo-teoreties" getipeer word, is Ponelis op die oog af besig met teoretiese beskrywing en verklarings. In die fragmente wat as "teorie-gedisoriënteerd" getipeer word, word brokke inligting wat slegs binne 'n bepaalde teoretiese raamwerk sinvol is, buite daardie teoretiese konteks aangebied. Daar word in die paragrawe wat hieronder volg in meer besonderhede teruggekom op die aard van elkeen van hierdie drie tipes inhoudelike fragmente. Verder word ingegaan op hoe die verskillende tipes fragmente in AS vermeng word tot groter gehele.

Vir elkeen van die drie hoofipes inhoudelike fragmente wat in AS voorkom, moet daar nagegaan word of die inhoud daarvan nie-obskuur is, of dit nie-"inhoudloos" is en of dit nie-arbitrêr is. Omdat dieselfde reeks faktore by al drie bogenoemde tipes inhoudelike fragmente kan lei tot obskuurheid, word al drie gelyktydig in §2.2 getoets aan die eis van nie-obskuurheid. In §2.3 word daar vir die taksonomiese fragmente nagegaan of hierdie fragmente nie-"inhoudloos" en nie-arbitrêr is. In §§2.4 en 2.5 sal dieselfde gedoen word ten opsigte van die pseudo-teoretiese en die teorie-gedisoriënteerde fragmente onderskeidelik. In §2.6 word aangetoon hoe die verskillende tipes fragmente in AS vermeng word tot groter gehele. §2.7 is 'n interpretatiewe en evaluerende paragraaf.

2.2 Obskuurheid van die inhoud van AS

Die eerste fundamentele vereiste vir enige wetenskaplike werk is dat die inhoud daarvan nie-obskuur moet wees. Indien 'n werk in terme van hierdie vereiste faal, kan dit nouliks 'n bydrae lewer tot die verdieping van die weten-

skaplike insig in 'n bepaalde onderdeel van die werklikheid. Trouens, in die geval van 'n werk waarvan die inhoud deur 'n hoë mate van obskuurheid gekenmerk word, is dit nie eers duidelik oor presies watter onderdeel van die werklikheid dit handel nie. Dit is dus nie vreemd dat skrywers van wetenskaplike geskifte groot moeite doen om aan die betrokke vereiste te voldoen nie.

Wat AS betref: dié werk vaar nie goed wanneer dit aan die vereiste van nie-obskuurheid van inhoud getoets word nie. Die inhoud van die bewerings wat die boek oor "Afrikaanse sintaksis" maak, is oor die algemeen onpresies en ondeursigtig. Hierdie basiese gebrek van die boek word in besonderhede in die bylae --- §5 Formele Gebreke --- bespreek. Daar sal dit blyk dat die algemene obskuurheid van die inhoud van AS die gevolg is van die volgende besondere formele gebreke van die boek:

- (i) tegniese terme word selde gedefinieer waar hulle die eerste keer gebruik word;
- (ii) waar definisies van terme wel verskaf word, is hulle dikwels vaag en niksseggend;
- (iii) bekende vakterme wat normaalweg binne 'n bepaalde teoretiese verband gebruik word, word òf met 'n ander tegniese inhoud, òf met 'n nie-tegniese inhoud gebruik;
- (iv) terme word dikwels op 'n inkonsekwente wyse gebruik deur òf een begrip met twee of meer terme uit te druk, òf een term met meer as een inhoud te gebruik;
- (v) bekende Engelse terme word só vertaal dat hulle nie as internasionale terme herkenbaar is nie;
- (vi) die voornaamwoord dit word dikwels gebruik sonder dat dit duidelik is wat die antesedent daarvan is;
- (vii) die formulering word gekenmerk deur lang sinne wat nouliks interpreteerbaar is omdat hulle te veel (uiteenlopende) brokke inligting probeer weergee;
- (viii) baie van die formulerings is in 'n beeldspraak-agtige styl wat onpresies en dikwels inhoudloos is;
- (ix) sekere vae, niksseggende woorde en uitdrukkings word algemeen gebruik;
- (x) sinne word dikwels so geformuleer dat die verbande tussen die onderdele van die sinne onduidelik is;
- (xi) die samehang tussen 'n sin en die daaraanvooraafgaande en/of daaropvolgende sinne is dikwels onduidelik;
- (xii) sinne word dikwels gekenmerk deur konseptuele onsoorgvuldighede wat tot absurditeite gereduseer kan word;
- (xiii) wat lyk na 'n enkele konsep word dikwels met behulp van verskillende onversoenbare terme geëksplisiteer;
- (xiv) beskrywende meganismes en tegniese begrippe/begripsonderskeidings wat nie binne dieselfde geïntegreerde kader kan saambestaan nie, word deurmekaar gebruik;

- (xv) noodsaaklike teoretiese agtergrondinligting word nie verskaf nie;
- (xvi) die verband tussen definisies en toeligtende voorbeelde is dikwels nie duidelik nie;
- (xvii) lyste data word met slegs 'n opskrif en sonder enige toeligtigting aangebied;
- (xviii) toeligtende voorbeelde lig nie altyd die bewerings waarop hulle betrekking moet hê, toe nie;
- (xix) verskillende aspekte van een grammatikale verskynsel word dikwels op verspreide plekke in die boek bespreek;
- (xx) die samehang tussen die subkomponente van een paragraaf of hoofstuk is dikwels duister;
- (xxi) paragraafindelings, paragraaftitels en paragraafnommers is in 'n verskeidenheid van opsigte verwarrend;
- (xxii) die verwysings na ander literatuur, asook die kruisverwysings, is in meer as een opsig verwarrend;
- (xxiii) die tegniese aanbieding van voorbeeldsinne is in verskeie opsigte onbevredigend;
- (xxiv) opmerkings en voetnote word op 'n arbitrêre wyse afwisselend gebruik om dieselfde doel te dien;
- (xxv) afkortings word gebruik sonder dat verduidelik word waarvoor die betrokke simbool(-kombinasie) 'n afkorting is; en
- (xxvi) diverse onversorgdhede kom in die teks voor.

Elkeen van hierdie formele gebreke van AS word in §5 aan die hand van tipiese voorbeelde toegelig en geanaliseer. Op hierdie punt van die bespreking is dit slegs nodig om die volgende te beklemtoon: die vernaamste effek van die opgenoemde formele gebreke van AS is om die inhoud van die boek in 'n hoë mate obskuur te maak. Dit is dus nie verbasend dat die leser homself steeds in 'n situasie bevind waar hy die inhoud van die individuele sinne nie kan verstaan nie, hy die verband tussen toeligtende voorbeelde en bewerings wat toegelig moet word nie kan insien nie, en hy die logiese koherensie tussen die onderdele van sinne, tussen opeenvolgende sinne, tussen subparagraawe en tussen hoofparagraawe nie kan snap nie. 'n Ander effek van bepaalde formele gebreke van AS is --- soos aangetoon sal word --- dat die integrasie van die inhoud van AS binne die res van die relevante vakliteratuur veel te wense oorlaat. Dit lê voor die hand dat 'n werk wat hierdie mate van obskuurheid vertoon, baie min kan bydra in die soeke na insig in die struktuur van Afrikaans. Anders gestel: omdat dit vir die leser van AS byna onmoontlik gemaak word om selfs met inspanning die betoog te volg, kan hy weinig insig in die struktuur van Afrikaans uit hierdie werk haal.

2.3 Die taksonomiese fragmente in die inhoud van AS

2.3.1 Inleidend

Soos reeds in §2.1 genoem is, sal daar in hierdie paragraaf nagegaan word of die taksonomiese fragmente van die inhoud van AS voldoen aan die eise van nie-"inhoudloos"-heid en nie-arbitrêrheid. Die eis van nie-obskuurheid is reeds in §2.2 met betrekking tot die inhoud van AS in sy geheel, en dus ook met betrekking tot die taksonomiese fragmente, behandel.

Die taksonomiese fragmente in AS behoort tot een van drie tipes:

- (i) "naakte" klassifikasies, dit wil sê fragmente waarin geklassifiseerde lysende data sonder verdere kommentaar aangebied word;
- (ii) "bespreekte" klassifikasies, dit wil sê fragmente waarin data met kommentaar aangebied word; en
- (iii) "verdoeselde" klassifikasies, dit wil sê fragmente wat in feite uit klassifikasies bestaan, maar wat op so 'n wyse aangebied word dat dit lyk of hulle (teoretiese) beskrywings en verklarings gee. ³⁾

In §2.3.2 sal eers die data wat in die klassifikasies in AS aangebied word, beskou word. Daar moet vooraf op gelet word dat wat oor dié data gesê word, ook geld vir die data wat in die pseudo-teoretiese en teoriegedisoriënteerde fragmente van AS aangebied word. In §2.3.3 word die verskillende tipes klassifikasies wat in AS aangetref word, elkeen individueel bespreek.

2.3.2 Die data in AS

Die wyse waarop Ponelis in AS data selekteer en aanbied kom heel arbitrêr voor. Hy noem hoegenaamd geen norm waarvolgens besluit word om sekere data in te sluit en ander data uit te sluit by die werk nie. Hy onderskei byvoorbeeld nie tussen data wat Standaard Afrikaans verteenwoordig en data wat die dialek-geografiese herkoms, die sosiale herkoms of die persoonlike taalskat van sprekers reflekteer nie. Woorde en uitdrukkings soos boëldok (p. 119), enniewhei (p. 316), kroek (p. 355), not 'n wiel (p. 370), paartie (p. 379) en maindjoe (p. 506) kom algemeen in die data voor. ⁴⁾ As blykbaar kenmerkend van "Witwatersrandse Afrikaans", weerspieël sulke vorme die dialek-geografiese herkoms en moontlik ook die sosiale herkoms van 'n klas sprekers. Hier volg 'n willekeurige seleksie uit die data wat nie Standaard Afrikaans is nie:

p. 69	Hy reën.
p. 82	Hy homself sukkel ook maar.
p. 129	warie, hoeke (= vraagwoorde)
p. 191	Ek moet dit het.
p. 269	Jan het hier gewees.
p. 269	Hulle het onder die indruk gewees: "Sê dit in jou eie woorde."
p. 203	Sy sit vir hom en deurblaai. (hom = tydskrif)
p. 244	Dit kom reën.
p. 281	ver die vinnigste
p. 497	Dit is opvallend dat soortgelyke aansoeke nie uit ander oorde in Transvaal ontvang is nie, en word die indruk geskep dat daar nie 'n behoefte aan so 'n vergunning bestaan nie.

- p. 498 Ek twyfel of het hy iets vir jou hier gelos.
p. 508 Ek weet nie waar lat dit gebeur het nie.
p. 521 Ek het gesien daai ding.
p. 521 Het julle al gewas die kar?

Selfs data uit die Afrikaans van meer as 30 jaar gelede word aangebied. So word daar byvoorbeeld op p. 178 sinne aangebied uit Fagan se Opdrifsele wat in 1947 verskyn het. Daar word dus blykbaar geen skerp onderskeid getref tussen 'n sinchrone en diachrone dimensie nie.

Die beswaar hier is nie teen die aanbieding van data wat die dialek-geografiese herkoms, die sosiale herkoms of die persoonlike taalskat van 'n spreker reflekteer as sodanig nie. Die beswaar is teen die arbitrêre wyse waarop dit gedoen word en die gebrek aan besinning oor die aard van die data wat nodig sou wees vir die skryf van 'n boek soos AS.

'n Eerste algemene probleem met die arbitrêre wyse waarop die data in AS bymekaargemaak is, is dat die data nie sistematies geëvalueer kan word nie. Aangesien dit nie bekend is volgens watter norme die betrokke data in AS opgeneem is nie, kan byvoorbeeld nie beoordeel word of die data hoegenaamd relevant is vir die punt onder bespreking, of dit korrek is en of dit voldoende verteenwoordigend is nie.

'n Tweede algemene probleem met die data van AS, betref die substantiewe punt van die onderskeiding tussen standaardtaal en perifere sosio- en dialekte. Omdat hierdie onderskeiding nie op 'n prinsipiële basis gemaak word nie, is dit nie duidelik oor watter "Afrikaans" AS veronderstel is om te handel nie. Dit is dus nie vreemd dat die boek geen idee gee van watter sintaktiese strukture tot die standaardtaal behoort nie en watter sintaktiese strukture beperk tot en tipies van bepaalde sosio- en dialekte is nie. Van die variasie wat Afrikaans ten opsigte van sintaktiese struktuur (sou kon) openbaar, blyk niks uit AS op 'n sistematiese wyse nie. Kortom, die inhoud van die begrip "Afrikaans" wat in AS figureer, is obskuur --- ondanks die feit dat die boek "Afrikaanse Sintaksis" heet!

'n Verdere probleem met die data van AS is dat dit plek-plek gewoonweg foutief is. Op p. 198 byvoorbeeld is (2) nie, soos beweer word, die korrelerende passief van (1) nie:

- (1) Hulle het hierdie stuk grond gehuur.
(2) Hierdie stuk grond is gehuur.

Die korrelerende passiefkonstruksie vir (1) sou (3) wees:

- (3) Hierdie stuk grond is deur hulle gehuur.

Op p. 224 weer, korreleer (6) nie, soos wat te kenne gegee word, met (7) op dieselfde wyse as wat (4) met (5) korreleer nie:

- (4) Hy gaan in. (6) Sy loop weg.
(5) Hy is aan die ingaan. (7) Sy is aan die weggaan. 5)

Op p. 473 is die verband tussen (10) en (11) nie, soos wat te kenne gegee word, dieselfde as die verband tussen (8) en (9) nie:

- (8) Ons sien die erns van die situasie in.
(9) Ons sien in hoe ernstig die situasie is.
(10) Dit gee 'n aanduiding van sy fiksheid.
(11) Dit gee 'n aanduiding van hoe fiks hy is.

sy fiksheid in (10) is naamlik nie 'n nominaalkonstruksie soos die erns van die situasie in (8) nie. Die nominaalkonstruksie in (10) is 'n aanduiding van sy fiksheid.

Op p. 557 is daar nie, soos wat weer eens te kenne gegee word, sinonimiteit tussen (12) en (13) nie:

- (12) Ons sal hier wil bly.
(13) Wat ons die graagste sal wil doen, is om hier te bly.

(12) druk 'n begeerte uit wat nie gegradeer is nie, terwyl (13) 'n begeerte uitdruk wat wel gegradeer is. Wat (12) betref, sou daar iets kon wees wat ons liever sou wou doen as om hier te bly. Wat (13) betref, word uitdruklik gemeld dat daar nie iets is wat ons liever wil doen nie.

'n Stryd oor aanvaarbaarheidsoordele is gewoonlik onvrugbaar. Dit is egter wel so dat baie Afrikaanse sprekers sinne soos die volgende, wat Ponelis as ongrammatikaal merk, aanvaarbaar vind:

- (14) Opgewondenheid heers oor die uitslag. (p. 33)
(15) Die ou verstaan net mooi niks, hoe ek dit ookal probeer verduidelik nie. (p. 504)
(16) Jy moenie boonop aanhou vra nie. (p. 513)

Die feit dat twee of meer aanvaarbaarheidsoordele teenstrydig is, dui nie noodwendig daarop dat een of meer van hierdie oordele foutief is nie (vgl. Botha 1973:hoofstuk 5). In AS word niks beduidends oor hierdie problematiek gesê nie: Ponelis versuim om, waar nodig, aan te dui dat ander sprekers van Afrikaans aanvaarbaarheidsoordele het wat sistematies van syne verskil. Die vraag oor wat uit sulke teenstrydige aanvaarbaarheidsoordele oor die sintaktiese struktuur van Afrikaans sou kon blyk, word --- soos verwag kan word --- nie eers gestel nie.

Die bogenoemde probleme met die data in AS het 'n onafwendbare gevolg: die boek kan nie aangeprys word as 'n "nuttige data-bron oor Afrikaanse sintaksis" nie. Selfs taalkundige taksonome probeer die data wat in hulle versamelings voorkom, krities evalueer. Belangriker egter: sodra, soos in §2.4.2 hieronder, daar op 'n nie-oppervlakkige wyse gekyk word na verskynsels waaroor AS data aanbied, blyk dat AS aan ernstige "data-armoede" ly.

2.3.3 Die klassifikasies in AS

2.3.3.1 Die naakte klassifikasies

Naakte klassifikasies, wat bestaan uit lyste geklassifiseerde data sonder kommentaar, word in AS in veral hoofstukke 2-14 gevind, waar "die woord" bespreek word. 'n Tipiese voorbeeld hiervan is die klassifikasie van voor-naamwoorde wat skematies op p. 49 opgesom word. Sinne word egter ook naak geklassifiseer: die grootste gedeelte van hoofstuk 17 bestaan byvoorbeeld uit 'n klassifikasie van ingebede sinne as bysinne, nominaalkonstruksies en "verborge sinne". In §5.4 hieronder word daarop gewys dat sommige paragrawe in AS uit net 'n lys data onder 'n opskrif bestaan. As voorbeelde word §10.3.3, §13.2.3 en §13.5.2 genoem. Van belang hier is dat paragrawe soos hierdie die duidelikste voorbeelde bied van taksonomiese fragmente in AS wat bestaan uit naakte klassifikasies.

Die meeste gevalle van die gedeeltes wat eksplisiet in AS as "klassifikasie" aangedui word, behoort tot hierdie eerste tipe klassifikasie. In sommige gevalle, egter, gebruik Ponelis die term "klassifikasie" met 'n ander, dikwels verwarrende, inhoud. Op p. 289 van AS verwys hy byvoorbeeld na "... die klassifikasie van adjunkte ..." 'n Lys van taaleenhede, naamlik

adjunkte, word hier in subgroepe verdeel, oftewel geklassifiseer, op grond van die feit dat hulle een of meer gemeenskaplike eienskappe het. ⁶⁾ Hier word aan "klassifikasie" die inhoud gegee waarmee die term in my §2.3.3.1 gebruik word. Op p. 163 sê Ponelis egter dat "... die klassifikasie van die verskillende soorte naamwoordfunksies problematies (is)." In die eerste plek gaan dit hier nie om die klassifikasie van taaleenhede nie, maar wel om die klassifikasie van funksies. In die tweede plek blyk uit die res van hoofstuk 14 dat dit nie hier gaan om 'n lys funksies wat in subgroepe verdeel word op grond van een of meer gemeenskaplike eienskappe nie. In feite word die "funksies" wat naamwoorde binne drie uiteenlopende teoretiese raamwerke sou kon hê, in drie groepe gelys. In §2.3.3.1 en die ander paragrawe hieronder waarin die verskillende tipes taksonomiese fragmente van AS bespreek word, gaan dit nie om hierdie afwykende soort "klassifikasie" nie.

Die naakte klassifikasies in AS kan aan twee basiese soorte norme gemeet word: interne norme wat hoofsaaklik logies van aard is, en eksterne norme soos gemotiveerdheid, nie-arbitrêrheid en insiggewendheid. In die volgende paragrawe sal verskeie interne sowel as eksterne gebreke van die naakte klassifikasies in AS uitgewys word. Die uiteindelige gevolg van hierdie gebreke is dat die fragmente in AS wat uit naakte klassifikasies bestaan, geen insig kan bied in die struktuur van Afrikaans nie.

In die eerste plek is baie van die naakte klassifikasies in AS onderhewig aan een of meer logiese gebreke. Veral drie logiese gebreke kenmerk 'n groot aantal van hierdie klassifikasies.

'n Eerste logiese gebrek lê daarin dat die verdeling van 'n klas in subklasse dikwels nie volledig is nie. Op verskeie plekke in AS meld Ponelis hierdie gebrek self:

"... geen indeling kan gegee word wat elke voornaamwoord tot sy reg sal laat kom nie ..." (p. 48)

"Nie alle adjunkte word in die uiteensetting wat volg behandel of geklassifiseer nie ... [dit is] kinderspeletjies om voorbeelde op te diep van adjunkte wat moeilik klassifiseerbare unikums is ..." (p. 289)

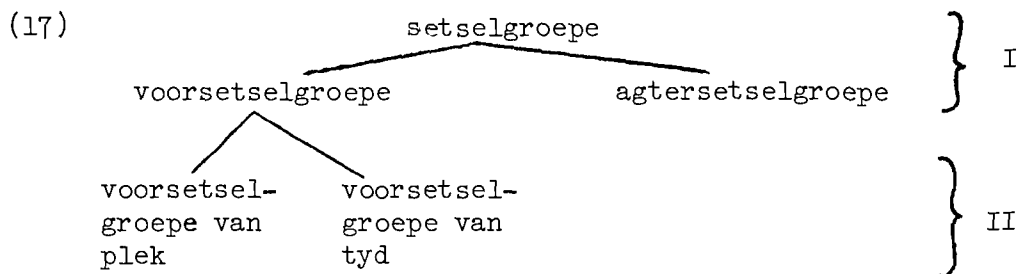
Op p. 289 gaan Ponelis dan voort om self voorbeelde te verskaf van adjunkte wat nie in sy klassifikasie inpas nie. Op pp. 176-177 word "voorsetsel-agtersetselgroepe" geklassifiseer onder die hoofde van Lokaliteit, Tyd en Ander. Tot laasgenoemde klas behoort al die "voorsetsel-agtersetselgroepe" wat nie onder Lokaliteit of Tyd ingedeel kan word nie. Op pp. 182-183 word "plek-en-tydrukkings" wat "met setsels (kan) verbind" geklassifiseer as bywoorde, voorsetselgroepe en "ander elemente" wat nie in eersgenoemde twee subklasse inpas nie. Op p. 184 word "'n Haas onklassifiseerbare verskeidenheid setselgroepe" wat as adjunkte kan optree, geklassifiseer as setselgroepe van plek, tyd, wyse, rede/grond, oorsaak en doel. Die setselgroepe uit die "haas onklassifiseerbare verskeidenheid" wat nie in hierdie klasse inpas nie, word nie genoem nie.

In verband met die feit dat hy geen volledige klassifikasie van voornaamwoorde kan gee nie, wys Ponelis op p. 48 daarop dat "Hoe dit ookal sy ... indelings is oorsigtelike verwysingshulpe. Om ... indelings gaan dit nie, wel die verskeidenheid kragtige sintaktiese stelsels waarbinne voornaamwoorde funksioneer". Met verwysing na die adjunkte wat nie in sy klassifikasies pas nie, sê Ponelis op p. 289 weer: "... hier (word) juis daarvan uitgegaan dat dit verkeerd is om adjunkte te benader suiwer uit die oogpunt van klassifikasie ..." Indien klassifikasies deel vorm van die preteore-

tiese grammatikale beskrywing van 'n "sintaktiese stelsel", is 'n logiese eis soos volledige verdeling in subklasse ondergeskik aan die empiriese eis van natuurlikheid. Op laasgenoemde eis word verderaan in hierdie paragraaf teruggekom. Die feit bly egter dat dit wel in groot dele van AS "om indelings gaan", en om niks meer nie --- in weerwil van die uitsprake van Ponelis wat hierbo aangehaal is. Klassifikasies word telkens wel op sigself aangebied, hoewel soms in 'n "bespreekte" of "verdoeselde" vorm. Hierop word in besonderhede teruggekom in §2.3.3.2 en §2.3.3.3 hieronder. Hierdie indelings van 'n klas in subklasse is dan meermale logies defek in dié opsig dat daar elemente is wat nie in die klasse inpas nie.

Op hierdie punt ontstaan die vraag: waarom bied Ponelis hierdie logies defekte klassifikasies aan? Waarom, byvoorbeeld, word setselgroepe wat as adjunkte kan optree op p. 184 as setselgroepe van plek, tyd, wyse, rede/grond, oorsaak en doel geklassifiseer as daar setsels is wat nie in hierdie klasse inpas nie? Waarom is hierdie klasse gekies en nie ander nie? Dit is nooit in AS duidelik welke beginsels Ponelis se keuse van naakte taalkundige klasse bepaal nie. Hierdie klasse is dus nie alleen logies defek nie, maar ook taalkundig ongemotiveerd.

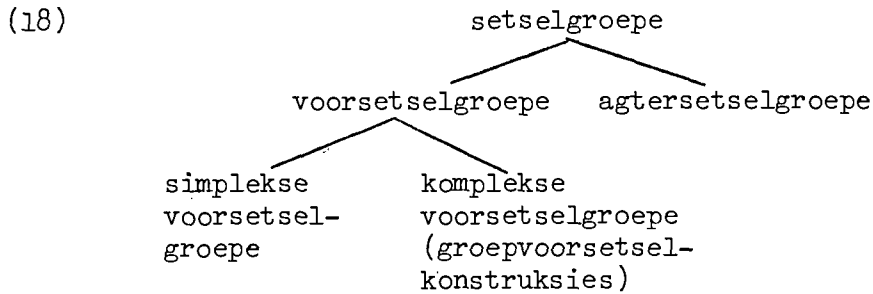
'n Tweede logiese gebrek van die naakte klassifikasies in AS bestaan daarin dat daar dikwels nie 'n enkele beginsel van verdeling in subklasse vir 'n volledige sisteem gebruik word nie. So byvoorbeeld word daar op grond van sintaktiese kriteria onderskei tussen voorsetselgroepe en agtersetselgroepe in hoofstuk 8 van AS. Voorsetselgroepe word op hul beurt onderverdeel in onder andere voorsetselgroepe van plek en voorsetselgroepe van tyd. Laasgenoemde verdeling geskied nou nie meer op grond van sintaktiese kriteria nie, maar op grond van wat lyk na semantiese kriteria. Die betrokke klassifikasiesisteem kan skematies as volg voorgestel word:

Binne die sisteem (17) is daar nie 'n enkele beginsel van verdeling nie: op vlak I is die beginsel sintakties en op vlak II semanties. Vanuit 'n formele oogpunt is die betrokke gebrek 'n logiese: die vermenging van kriteria lei tot 'n logies defekte klassifikasie. Hierdie logiese gebrek het ook ernstige substantiewe implikasies. Vrae soos die volgende ontstaan. Is daar 'n hiërargie van kriteria waarvolgens taalkundige klassifikasies gemaak word? Waarom word die sintaktiese kriteria voor die semantiese kriteria aangewend? Op welke punt moet daar van sintaktiese kriteria oorgeskakel word na semantiese kriteria by die indeling van klasse? Vrae soos hierdie word nooit in AS beantwoord nie, trouens nie eens gestel nie. Die implikasies daarvan vir die deskriptiewe raamwerk in AS word uiteraard nie eens oorweeg nie.

In die klassifikasiesisteem (17) word die twee verskillende beginsels van verdeling op twee afsonderlike vlakke van die sisteem gebruik. In AS word meer as een beginsel van verdeling egter soms op dieselfde vlak, met ander woorde by 'n enkele verdeling van 'n versameling in (sub)klasse, gebruik. 'n Voorbeeld hiervan kom op p. 171 voor waar setselgroepe verdeel word in

voorsetselgroepe, groepvoorsetselkonstruksies en agtersetselgroepe. Die verdeling tussen voorsetselgroepe en groepvoorsetselkonstruksies word gemaak op grond van die "interne struktuur" van die voorsetsel: by voorsetselgroepe is die voorsetsel simpleks en by groepvoorsetselkonstruksies is die voorsetsel kompleks. Daarenteen word die verdeling tussen voorsetselgroepe en groepvoorsetselkonstruksies aan die een kant en agtersetselgroepe aan die ander kant, gemaak op grond van die posisie van die setsel in die sin. In feite dus het 'n mens hier 'n klassifikasiesisteen met twee vlakke soos in (18), en nie 'n enkele verdeling in subklasse soos in (19), soos wat op misleidende wyse te kenne gegee word nie:

In die klassifikasiesisteen (18) is daar meer as een beginsel van verdeling, maar wel op twee vlakke en nie binne 'n enkele verdeling soos in (19) nie.

'n Verdere voorbeeld van 'n klassifikasie waarby meer as een beginsel van verdeling op dieselfde vlak gebruik word, word op p. 177 aangetref. Hier word setselaanvullings geklassifiseer as naamwoordstukke, klouse, plekuitdrukkings en tyduitdrukkings. Naamwoordstukke en klouse is sintaktiese eenhede en die twee soorte eenhede word op sintaktiese gronde van mekaar onderskei. Plekuitdrukkings en tyduitdrukkings is op hul beurt semantiese eenhede wat op semantiese gronde van mekaar onderskei word. Dit is hoe-genaamd nie duidelik op watter gronde eersgenoemde twee klasse van laasgenoemde twee klasse onderskei word nie. Dit is wel duidelik dat 'n enkele beginsel van verdeling nie gegeld het by die indeling van setselaanvullings in subklasse nie. In die gevalle waar meer as een verdelingsbeginsel op een vlak gebruik word, is die resultaat 'n klassifikasie met die logiese gebrek wat in die volgende paragraaf bespreek word.

'n Derde logiese gebrek van vele klassifikasies in AS bestaan in die feit dat die subklasse van 'n groter klas mekaar nie onderling uitsluit nie. Op p. 177 word die hier in (20) geklassifiseer as 'n plekuitdrukking:

(20) van hier af

Onderaan dieselfde bladsy, waar naamwoordstukke as voorsetselaanvulling in meer besonderhede bespreek word, word die hier in (21) as naamwoordstuk geklassifiseer:

(21) hiervoor / hierin

Aangesien hier dan blykbaar in die klas van plekuitdrukkings sowel as in die klas van naamwoordstukke val, sluit hierdie twee subklasse mekaar nie onderling uit nie. Op die logiese en substantiewe implikasies hiervan word jammer genoeg nie in AS ingegaan nie: hierdie oorvleueling kry daardeur die status van 'n toevalligheid.

'n Verdere voorbeeld van die oorvleueling van subklasse kom voor op p. 146. Hier word adjektiwiese bepalings geklassifiseer as, onder andere, idiomatiese voorbepalings en voorbepalings van graad. Die voorbepaling van graad blatante in (22) is egter net so idiomaties as die idiomatiese voorbepaling flou in (23).

- (22) 'n blatante leuen
(23) 'n flou verskoning

Omgekeerd, die idiomatiese voorbepaling dolle in (24) "werk" net so "intensiverend" as die voorbepaling van graad ronde in (25):

- (24) op dolle vaart
(25) 'n ronde nul

Al vier die relevante vorme in (22)-(25) kan dus in meer as een klas ingedeel word. Al vier is in feite "meer as een soort" adjektiwiese bepaling, net soos wat hier "meer as een soort" setselaanvulling is. Afgesien van die feit dat hierdie soort oorvleueling simptomaties is van 'n formeel defekte klassifikasie, gee dit aanleiding tot verskeie onbeantwoorde substantiewe vrae. As 'n item in meer as een klas ingedeel word, beteken dit in feite dat die taalkundige beginsel van kruisklassifikasie erken word? Indien wel, wat is die aard en prinsipies daarvan in die beskrywing van sintaktiese struktuur?

Die drie logiese gebreke wat hierbo uitgewys is, is nie beperk tot die naakte klassifikasies in AS nie. Hierdie gebreke word ook in die ander tipes taksonomiese fragmente in AS aangetref.

In die tweede plek is baie van die naakte klassifikasies in AS ook onderhewig aan 'n empiriese gebrek: Ponelis toon nie aan dat die klasse waarin die lede van 'n versameling gegroepeer word, natuurlike klasse is nie. (7) Dit wil sê, hy laat na om aan te toon dat met die definiërende eienskap van die klasse ander eienskappe van die lede van die klasse korreleer. Dit beteken dat ander eienskappe van die lede van sulke klasse nie voorspel kan word op grond van die klasse se definiërende eienskap nie. So word daar byvoorbeeld op p. 172 van AS 'n klas "voorsetselgroepe van tyd" onderskei. Die definiërende eienskap van hierdie klas is blykbaar dat die voorsetsels wat tot hierdie klas behoort, tyd aandui. Ponelis laat nou na om aan te toon dat ander eienskappe van hierdie voorsetsels met die definiërende eienskap korreleer. Op p. 384 van AS word 'n klas "Seënwense" onderskei: die definiërende eienskap van hierdie klas is blykbaar dat die bevelsinne wat tot hierdie klas behoort 'n seënwens moet oordra. Volgens Ponelis se uiteensetting korreleer geen ander eienskap van hierdie bevelsinne met die definiërende eienskap nie. Op p. 214 van AS word "komplemente" in drie klasse verdeel: "lokatiwe uitdrukkings", "adjektiefstukke" en "naamwoordstukke". By nie een van hierdie drie klasse korreleer --- volgens die informasie wat in AS verstrekk word --- ander eienskappe van die lede met die klas nie. So byvoorbeeld is die definiërende eienskap van die klas van "lokatiwe uitdrukkings" dat die komplemente wat tot hierdie klas behoort plek moet aandui. Ponelis laat nie sien dat daar 'n enkele ander

eienskap van hierdie komplemente met die definiërende eienskap korreleer nie.

Deur te sê dat baie van die naakte klasse in AS nie-natuurlik oftewel kunsmatig is, word in feite beweer dat die klasse nie aan die sentrale, empiriese, eis vir 'n bruikbare klassifikasie voldoen nie. 8) 'n Klassifikasie wat nie-natuurlik is, gee te kenne dat die feitelike samehang van die betrokke individuele objekte minimaal is. Voordat die konsekwensies van hierdie empiriese gebrek volledig uiteengesit kan word, moet 'n derde basiese gebrek van die naakte klassifikasies in AS eers beskou word.

In die derde plek is die naakte klassifikasies in AS inhoudloos in die sin wat in §2.1 hierbo aan hierdie term toegeken is. Die naakte klassifikasies wat aangebied word, word nie aangebied as oplossings vir beduidende sintaktiese probleme nie. Trouens, die benadering tot sintaktiese ondersoek in hierdie fragmente van AS misken volledig die bestaan van entiteite soos beduidende sintaktiese probleme. Gevolglik blyk uit die naakte klassifikasies in AS totaal niks oor die sintaktiese wetmatighede wat Afrikaans as menslike taal kenmerk nie. Nog minder blyk dit uit hierdie klassifikasies in watter sintaktiese opsigte Afrikaans uniek is en in watter opsigte Afrikaans ooreenstem met ander menslike tale.

Beskou byvoorbeeld die klassifikasie van "adjektiefstukke" in "oorganklike adjektiewe", "voorsetseladjektiewe", "selfstandige adjektiewe" en "adjektiewe en infinitiefsinne" wat op pp. 276-277 van AS gegee word. Hierdie klassifikasie word sonder kommentaar aangebied. Geen sintaktiese probleem word in die betrokke paragrafe geformuleer nie. Hierdie klassifikasie het dus nie die status van 'n oplossing vir 'n probleem in verband met "adjektiefstukke" in Afrikaans nie. Nie alleen word geen problematiese verskynsels daardeur verklaar nie, maar geen wetmatigheid van Afrikaans as afsonderlike taal word daarin beskryf nie. Verder word geen eksplisiete voorspellings oor "adjektiefstukke" wat nie ondersoek is deur hierdie klassifikasie gemaak nie. Die naakte klassifikasie van adjektiefstukke in Afrikaans bied, soos trouens al die ander naakte klassifikasies in AS, geen insig in die sintaktiese struktuur van Afrikaans nie.

Dit is ook nie moontlik om te beweer dat die naakte klassifikasies in AS bruikbaar sou kon wees as "basis" of "data-bron" vir 'n sintaktikus wat dan wel die oogmerke van beskrywing en verklaring wil nastreef nie. So 'n sintaktikus moet sy geklassifiseerde data in die vorm van 'n preteoretiese grammatikale beskrywing aanbied. Daar is nou reeds op gewys dat baie van die naakte klassifikasies in AS nie natuurlik is nie. Sulke klassifikasies kan nie deel vorm van 'n bruikbare preteoretiese grammatikale beskrywing nie. (Vgl. Botha 1978:§4.3.2.2 vir die rol van sulke beskrywings in taalkundige ondersoek.) Die sintaktikus word in sy keuse van taalkundige klasse gelei deur probleem-geörienteerde grammatikale werkshipoteses. Hierdie werkshipoteses, en gevolglik die keuse van klasse, sal noodwendig by die sintaktikus met die oogmerke van beskrywing en verklaring, verskil van dié van die taksonoom wat "probleemloos" klassifiseer.

Opsommenderwys kan dus van die naakte klassifikasies in AS gesê word dat hulle as klassifikasies in verskeie opsigte swak is. Hulle is in vele gevalle logies defek en het substantiewe implikasies wat nie deur Ponelis uitgespel word nie. Omdat vele klassifikasies kunsmatig is, is hulle verder nie bruikbaar as onderdele van preteoretiese grammatikale beskrywings nie. Gevolglik is hulle bydrae tot die soeke na insig in die struktuur van Afrikaans minimaal.

2.3.3.2 Die bespreekte klassifikasies

Groot dele van die inhoud van AS bestaan uit bespreekte klassifikasies. In hierdie gedeeltes word reekse geklassifiseerde data met kommentaar aangebied. Die kommentaar word gewoonlik aangebied asof dit "feite" oor die data is. Twee goeie voorbeelde van bespreekte klassifikasies in AS word gevind in §18.2 op p. 449 wat handel oor die "Voorlopige Sinsanaforiese dit" en in §23.5 op p. 583 wat handel oor "Nul Anaforiek". Die inhoud van §18.2 sal hieronder in besonderhede beskou word. Ek sal aantoon presies waarom die betrokke paragraaf as 'n bespreekte klassifikasie beskou word. Ek sal daarbenewens laat sien in welke mate so 'n bespreekte klassifikasie kan bydra tot die insig in die sintaktiese struktuur van Afrikaans. In §18.2 word die volgende lyste geklassifiseerde data aangebied:

- (i) Grammatikale sinne met 'n sinsanaforiese dit in onderwerpsposisie, "in verbinding met" naamwoordsinne, soos in (26):

(26) Dit is goed dat hy uit sy eie sak betaal.

- (ii) Grammatikale sinne met 'n sinsanaforiese dit verplig in voorwerpsposisie, "in verbinding met" naamwoordsinne, soos in (27):

(27) Dr. Marais het dit verwelkom dat stappe gedoen is.

- (iii) Grammatikale sinne met 'n sinsanaforiese dit opsioneel in voorwerpsposisie, "in verbinding met" naamwoordsinne, soos in (28):

(28) Hy het (dit) genoem dat hy nog minderjarig is.

- (iv) Ongrammatikale sinne waar die sinsanaforiese dit in voorwerpsposisie, "in verbinding met" naamwoordsinne voorkom, soos in (29):

(29) *Dr. Marais het dit aangeneem dat stappe gedoen is.

- (v) Grammatikale sinne met 'n sinsanaforiese dit "by vaste voorsetsels en by groepvoorsetsels", "in verbinding met" naamwoordsinne, soos in (30):

(30) Jy maak 'n gewoonte daarvan om laat te kom.

Op die eerste lys data word die volgende kommentaar aangebied:

- (i) die sinsanaforiese dit kom in onderwerpsposisie "die geredelikste in verbinding met naamwoordsinne voor";
- (ii) "alle tipes naamwoordsinne" kom in hierdie konstruksie voor: "volle en infinitiefsnaamwoordsinne, stel- en vraagbysinne".

Op die tweede lys data word die volgende kommentaar aangebied:

- (i) die naamwoordsinne wat in hierdie konstruksie voorkom is òf "faktiewe stelbyssinne (stelbyssinne met die waarde van stellings)" òf "infinitefsvoorwerpsinne".

Op die derde lys data word die volgende kommentaar aangebied:

- (i) die naamwoordsinne hier is òf "faktiewe stelbyssinne" òf "infinitefsvoorwerpsinne".

Op die vierde lys data word die volgende kommentaar aangebied:

- (i) die werkwoorde in sinne soos hierdie is nie-feitelike oorganklike werkwoorde, wat nie met dit verbind nie;
- (ii) die naamwoordsinne wat volg op nie-feitelike oorganklike werkwoorde, het nie die waarde van stellings nie.

Op die vyfde lys data word geen kommentaar gelewer nie.

Die eerste vier lyste data met die meegaande kommentaar verteenwoordig die bespreekte klassifikasie in §18.2. Die vyfde lys is 'n voorbeeld van 'n naakte klassifikasie, wat reeds in §2.3.3.1 in besonderhede bespreek is. Die kommentaar op al vier die lyste data in die bespreekte klassifikasie word aangebied asof dit "feite" van Afrikaans is.

Let nou egter op dat die kommentaar by die vierde lys wesenlik verskil van die kommentaar op die ander lyste. Dat die werkwoord in 'n sin soos (29) nie-feitelik of nie-faktief is, dat die naamwoordsin wat op hierdie werkwoord volg nie-faktief is, dat 'n nie-faktiewe werkwoord nie met dit kan verbind nie, en dat 'n sin soos (29) daarom ongrammatikaal is, is "feite" met 'n anderssoortige herkoms. Hierdie "feite" korreleer een vir een met "feite" wat Kiparsky en Kiparsky (1970) in 'n analise van Engels aangebied het --- 'n punt wat Ponelis nalaat om te noem. Kiparsky en Kiparsky (1970) vind dit onder andere problematies dat 'n Engelse sin wat korreleer met (29) hierbo ongrammatikaal is, terwyl 'n Engelse sin wat korreleer met (27) hierbo grammatikaal is. Ten einde onder meer hierdie problematiese verskynsel te verklaar, postuleer Kiparsky en Kiparsky (1970) dat 'n onderskeid getref moet word tussen faktiewe en nie-faktiewe werkwoorde in terme van 'n meganisme wat Ponelis klaarblyklik gebruik maar nie eksplisiet noem nie. Nie-faktiewe werkwoorde kan nie deur it (= dit) gevolg word nie.⁹⁾ Hierdie hipotetiese meganisme kan verklaar waarom die Engelse sin wat korreleer met (29) ongrammatikaal is terwyl die Engelse sin wat korreleer met (27) grammatikaal is. Die werkwoord in die (29)-sin is naamlik nie-faktief en kan dus nie deur it (= dit) gevolg word nie. Die werkwoord in die (27)-sin is daarteenoor faktief en kan wel met it (= dit) kombineer. Teen hierdie agtergrond is dit duidelik dat Ponelis se kommentaar op die vierde lys data in feite 'n poging verteenwoordig om te verklaar waarom 'n sin soos (29) ongrammatikaal is terwyl 'n sin soos (27) grammatikaal is. In AS word die kommentaar egter aangebied asof dit "feite" van Afrikaans is en nie as 'n hipotese nie. Soos verwag kan word, word daar dan ook geen poging aangewend om regverdiging te bied vir wat in werklikheid 'n hipotese is nie. Ponelis sê nie eens dat die betrokke hipotese

tese korrespondeer met een wat Kiparsky en Kiparsky in 1970 oor Engels aangebied het nie, dat Engels en Afrikaans sintakties verwant is nie, en dat die betrokke Afrikaanse sinne dus min of meer soos die korresponderende Engelse sinne gestruktureer sou kon wees nie. In §2.4 sal daar weer op hierdie punt teruggekom word.

Die benadering tot die data in die bespreekte klassifikasie van §18.2 is a-problematies. Die data in (26)-(29) word naamlik nie eksplisiet as problematies aangebied nie. Die kommentaar wat aangebied word, word dus nie aangebied as 'n oplossing vir wat as 'n beduidende probleem geformuleer is nie. Trouens, hierdie kommentaar word aangebied asof dit "feite" oor Afrikaans is. Gevolglik blyk uit die kommentaar geen wetmatigheid oor die struktuur van sinne met 'n sinsanaforiese dit in Afrikaans nie. Geen verklaring word aangebied vir die verskynsel dat die sinsanaforiese dit in onderwerpsposisie "die geredelikste in verbinding met naamwoordsinne" voorkom nie; vir die verskynsel dat die sinsanaforiese dit in voorwerpsposisie soms verplig en soms opsioneel is nie; vir die verskynsel dat alle tipes naamwoordsinne met die dit in onderwerpsposisie mag kombineer, maar nie met die dit in voorwerpsposisie nie. Geen aanduiding word gegee van hoe die kommentaar op die vierde lys data verband hou met die feit dat hierdie dit soms verplig en soms opsioneel is nie. Geen voorspellings word gemaak oor Afrikaanse sinne van die tipe (26)-(29) wat nie in die lyste data opgeneem is nie. Geen aanduiding word gegee of sinne soos (26)-(29) uniek aan Afrikaans is en of hulle in ander tale ook voorkom nie. Kortom, die bespreekte klassifikasie in §18.2 is volledig inhoudloos, soos wat laasgenoemde term in §2.1 hierbo gedefinieer is.

Hierdie oordeel van inhoudloosheid kan toegelig word deur die "inhoud" van die bespreekte klassifikasie in §18.2 te vergelyk met die inhoud van 'n analise van dieselfde verskynsel waarvan die benadering probleemgerig is. Met hierdie doel voor oë word die hoofpunte van (Maartens 1979: hoofstuk 3), wat handel oor Afrikaanse sinne met 'n sinsanaforiese dit, in die volgende paragrafe kortliks in 'n vereenvoudigde vorm uiteengesit. Uit 'n vergelyking van die inhoud van laasgenoemde werk met die "inhoud" van §18.2 in AS, sal verder blyk hoe ontoereikend die data is wat in §18.2 aangebied word.

In (Maartens 1979: hoofstuk 3) is die ondersoek beperk tot sinne met 'n sinsanaforiese dit waarin die naamwoordsin òf 'n stelbynsin òf 'n infinitiefsin (in Ponelis se terme) is. Die voorbeeldsinne wat as data aangebied word, word konsekwent in pare aangebied: 'n dit-lose sin saam met die korresponderende dit-sin. Drie hoofklasse data word onderskei:

- (i) Klas I: sinne met onderwerpsnaamwoordsinne;
- (ii) Klas II: sinne met direkte voorwerpsnaamwoordsinne; en
- (iii) Klas III: sinne met indirekte en voorsetselvoorwerpnaamwoordsinne.

Elkeen van hierdie drie klasse data sluit subklasse in.¹⁰⁾ Klas I word verdeel in die volgende vier subklasse:

- (i) Klas I A: die dit-lose sowel as die korresponderende dit-sin is aanvaarbaar:
- (31) (a) Dat die meer 'n monster huisves is waar.
 (b) Dit is waar dat die meer 'n monster huisves.

Sin (31)(b) stem ooreen met Ponelis se (26) hierbo.

- (ii) Klas I B: die dit-lose sin is onaanvaarbaar en die korresponderende dit-sin is aanvaarbaar. Die data wat tot hierdie klas behoort, word verdeel in twee subklasse. (32)(a) en (b) verteenwoordig die klas van sinne met onoorganklike werkwoorde:

- (32) (a) *Dat Jan tog reg was blyk.
(b) Dit blyk dat Jan tog reg was.

(33)(a) en (b) verteenwoordig die klas van komplekse sinne:

- (33) (a) *Die dokter sê dat dat Paul perdfris is, duidelik is.
(b) Die dokter sê dat dit duidelik is dat Paul perdfris is.

Ponelis beskou nie sinne soos dié in (32) en (33) nie.

- (iii) Klas I C: die dit-lose sin is aanvaarbaar en die korresponderende dit-sin is onaanvaarbaar:

- (34) (a) Dat Hans wil omdraai bewys dat Sarel nie 'n bangbroek is nie.
(b) *Dit bewys dat Sarel nie 'n bangbroek is nie dat Hans wil omdraai.

Ponelis beskou ook nie sinne soos dié in (34) nie.

Klas II word verdeel in drie subklasse:

- (i) Klas II A: sowel die dit-lose as die korresponderende dit-sin is aanvaarbaar:

- (35) (a) Sanlam ontken dat die man ontslaan is.
(b) Sanlam ontken dit dat die man ontslaan is.

Sinne (35)(a) en (b) stem ooreen met Ponelis se (28) hierbo.

- (ii) Klas II B: die dit-lose sin is onaanvaarbaar en die korresponderende dit-sin is aanvaarbaar:

- (36) (a) *Jan berou dat hy nie betyds 'n kaartjie vir die wedstryd gekoop het nie.
(b) Jan berou dit dat hy nie betyds 'n kaartjie vir die wedstryd gekoop het nie.

Sin (36)(b) stem ooreen met Ponelis se (27) hierbo.

- (iii) Klas II C: die dit-lose sin is aanvaarbaar en die korresponderende dit-sin is onaanvaarbaar:

- (37) (a) Jan sal toesien dat jy 'n drankie kry.
(b) *Jan sal dit toesien dat jy 'n drankie kry.

Sin (37)(b) stem ooreen met Ponelis se (29) hierbo.

Klas III sluit geen subklasse in nie. In hierdie klas is die dit-lose sin onaanvaarbaar en die korresponderende dit-sin aanvaarbaar:

- (38) (a) *Die minister beywer hom vir dat pensioene oordraagbaar gemaak word.
(b) Die minister beywer hom daarvoor dat pensioene oordraagbaar gemaak word.

Sin (38)(b) stem ooreen met Ponelis se (30) hierbo.

Indien Ponelis met die eerste punt van kommentaar op sy eerste lys data te kenne gee dat "die verbinding" van dit met voorwerpnaamwoordsinne aan meer beperkings onderhewig is as "die verbinding" van dit met onderwerpsnaamwoordsinne, blyk die ongegrondheid van hierdie eerste punt van kommentaar direk uit die wyer verskeidenheid data wat in (Maartens 1979: hoofstuk 3) aangebied word. Uit die data in die subklasse van Klas II blyk dit dat dit soms opsioneel is, soms moet voorkom en soms nie mag voorkom nie. Uit die data in die subklasse van Klas I blyk dit dat ook die dit by onderwerpsnaamwoordsinne soms opsioneel is, soms moet voorkom en soms nie mag voorkom nie.

Op basis van die data in Klasse I-III, word daar in (Maartens 1979: hoofstuk 3) bepaalde veralgemenings geformuleer waarvan die essensie as volg opgesom kan word:

Veralgemening I: 'n Onderwerpsnaamwoordsin (ONS) kan in 'n ONS-V (= werkwoord) volgorde van konstituente voorkom asook in 'n Dit-V-ONS volgorde. (Sien Klas I A)

Veralgemening II: 'n Onderwerpsnaamwoordsin gevolg deur 'n intransitiewe (d.i. onoorganklike) werkwoord mag net in die Dit-V-ONS volgorde van konstituente voorkom. (Sien Klas I B)

Veralgemening III: 'n Onderwerpsnaamwoordsin van 'n ingebedde sin mag net in die Dit-V-ONS volgorde van konstituente voorkom. (Sien Klas I B)

Veralgemening IV: 'n Onderwerpsnaamwoordsin van 'n bisentensiële¹¹) werkwoord mag net in die ONS-V volgorde van konstituente voorkom. (Sien Klas I C)

Veralgemening V: 'n Voorwerpsnaamwoordsin (VNS) kan in 'n V-VNS volgorde van konstituente voorkom, asook in 'n V-dit-VNS volgorde. (Sien Klas II A)

Veralgemening VI: 'n Voorwerpsnaamwoordsin wat volg op 'n berou-tipe werkwoord mag net in die V-dit-VNS volgorde van konstituente voorkom. (Sien Klas II B)

Veralgemening VII: 'n Voorwerpsnaamwoordsin wat volg op 'n toesien-tipe werkwoord mag net in die V-VNS volgorde van konstituente voorkom. (Sien Klas II C)

Veralgemening VIII: 'n Indirekte of Voorsetsel-voorwerpsnaamwoordsin (VVNS) mag net in die V-dit-Voorsetsel-VNS volgorde van konstituente voorkom. (Sien Klas III)

Veralgemenings I en V beskryf die sistematiese verwantskap tussen twee sinne wat ooreenstem in betekenis en wat dieselfde "co-occurrence" verhoudings vertoon.¹²⁾

Op grond van die relevante vakliteratuur vir Engels, Nederlands en Duits word in (Maartens 1979) gewys op watter van hierdie veralgemenings uniek is aan Afrikaans en watter veralgemenings ook in die eersgenoemde drie tale voorkom.

Na aanleiding van die Veralgemenings I-VIII word verder in (Maartens 1979) agt grammatikale probleme geformuleer:

Probleem (i) : Hoe kan verklaar word dat die onderwerpsnaamwoordsin op 'n sistematiese wyse in sowel die ONS-V volgorde as die Dit-V-ONS volgorde kan voorkom in sinne wat verder verwant is deurdat hulle ooreenstem in betekenis en dieselfde "co-occurrence"-verhoudings vertoon?

Probleem (ii) : Waarom kan die onderwerpsnaamwoordsin wat gevolg word deur 'n onoorganklike werkwoord net in die Dit-V-ONS volgorde voorkom?

Probleem (iii): Waarom kan die onderwerpsnaamwoordsin van 'n ingebedde sin net in die Dit-V-ONS volgorde voorkom?

Probleem (iv) : Waarom kan die onderwerpsnaamwoordsin van 'n bisentensiële werkwoord net in die ONS-V volgorde voorkom?

Probleem (v) : Hoe kan verklaar word dat die voorwerpsnaamwoordsin op 'n sistematiese wyse in sowel die V-VNS volgorde as die V-dit-VNS volgorde kan voorkom in sinne wat verder verwant is deurdat hulle ooreenstem in betekenis en dieselfde "co-occurrence"-verhoudings vertoon?

Probleem (vi) : Waarom kan die voorwerpsnaamwoordsin wat volg op 'n berou-tipe werkwoord net in die V-dit-VNS volgorde voorkom?

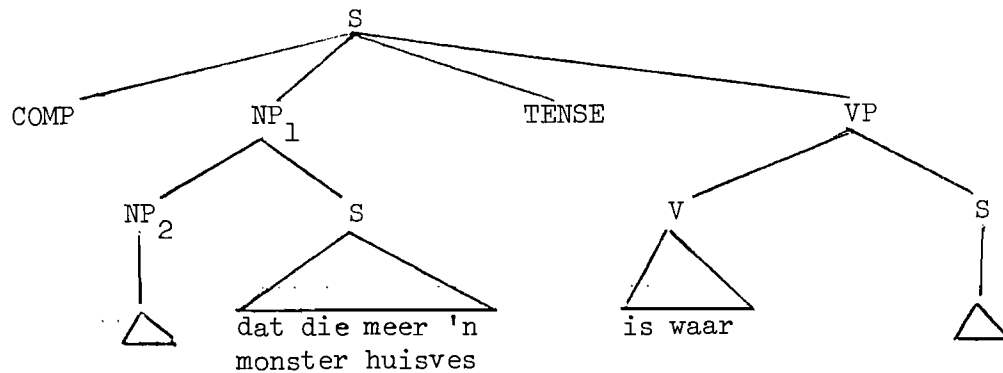
Probleem (vii): Waarom kan die voorwerpsnaamwoordsin wat volg op 'n toesien-tipe werkwoord net in die V-VNS volgorde voorkom?

Probleem (viii): Waarom mag 'n indirekte of voorsetsel-voorwerpsnaamwoordsin net in die V-dit-Voorsetsel-VNS volgorde voorkom?

Die analise wat die grammatikus van Afrikaans vir sinne soos (31)-(38) aanbied, moet sō wees dat dit oplossings bied vir Probleme (i)-(viii). Anders gestel: Veralgemenings I-VIII moet nie slegs deur die analise uitgedruk word nie, maar moet ook daardeur verklaar word. In (Maartens 1979) word die voor- en nadele van verskeie moontlike analises bespreek. Elke analise bestaan uit 'n samehangende reeks hipoteses. Binne 'n transformasioneel-generatiewe raamwerk kan byvoorbeeld gepostuleer word dat daar 'n transformasionele samehang is tussen sinne soos (31)(a) en (b). In (Maartens 1979: hoofstuk 3) word 'n analise bespreek waarin, in navolging van (Emonds 1976), die transformasionele samehang tussen sinne soos (31)(a) en (b) in terme van twee transformasies beskryf word. Daar word naamlik gepostuleer dat sinne soos (31)(a) en (31)(b) (hieronder herhaal as (39)(a) en (b)) dieselfde dieptestruktuur het, wat ruweg as (40) voorgestel kan word:

- (39) (a) Dat die meer 'n monster huisves is waar.
 (b) Dit is waar dat die meer 'n monster huisves.

(40)

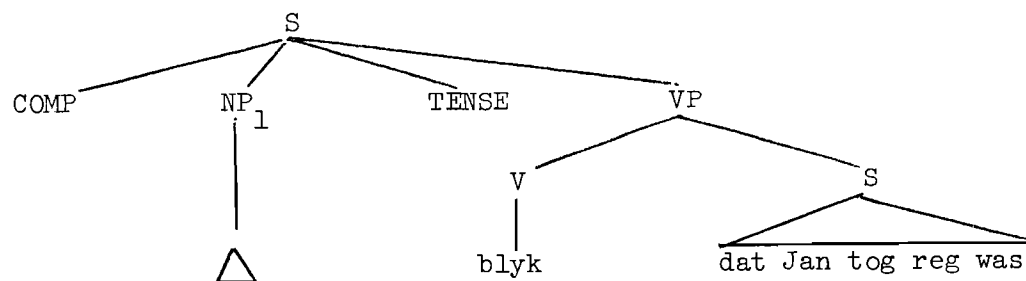

Die oppervlakstruktuur van (39)(a) word afgelei uit (40) met behulp van, onder andere, die Topikalisasie-transformasie.¹³⁾ Hierdie transformasie skuif die ONS van onderwerpsposisie na die COMP-posisie. 'n Reël van Δ -Delesie deleer Δ in gevalle waar 'n NP met die vorm $[_{NP} \Delta + S]$ getopikaliseer is. Die oppervlakstruktuur van (39)(b) word afgelei uit (40) met behulp van, onder andere, die Ekstraposisie-transformasie. Hierdie transformasie skuif die ONS van onderwerpsposisie na VP-finale posisie en voeg terselfdertyd dit in die onderwerpsposisie in.

Die hipotese dat sinne soos (39)(a) en (b) dieselfde dieptestruktuur het waaruit die onderskeie oppervlakstrukture transformasioneel afgelei word, bied 'n oplossing vir Probleem (i) hierbo. Die ooreenkomstige betekenisse en "co-occurrence"-verhoudings tussen die sinne word uitgedruk deur aan die twee verwante sinne dieselfde dieptestruktuur toe te ken. Die sistematiese verwantskap tussen hierdie sinne word verklaar deur die reëls van Topikalisasie en Ekstraposisie te postuleer wat op dieselfde onderliggende struktuur toegepas word om onderskeidelik 'n struktuur met die ONS-V volgorde en 'n struktuur met die Dit-V-ONS volgorde van konstituente af te lei. Hierdie twee reëls druk terselfdertyd onderliggende wetmatighede in die struktuur van Afrikaans uit.

Binne hierdie analise word Probleem (ii) opgelos deur te postuleer dat sinne soos (32)(a) en (b) 'n dieptestruktuur het met 'n leë onderwerps-NP en 'n voorwerpnaamwoordsin:

(41)

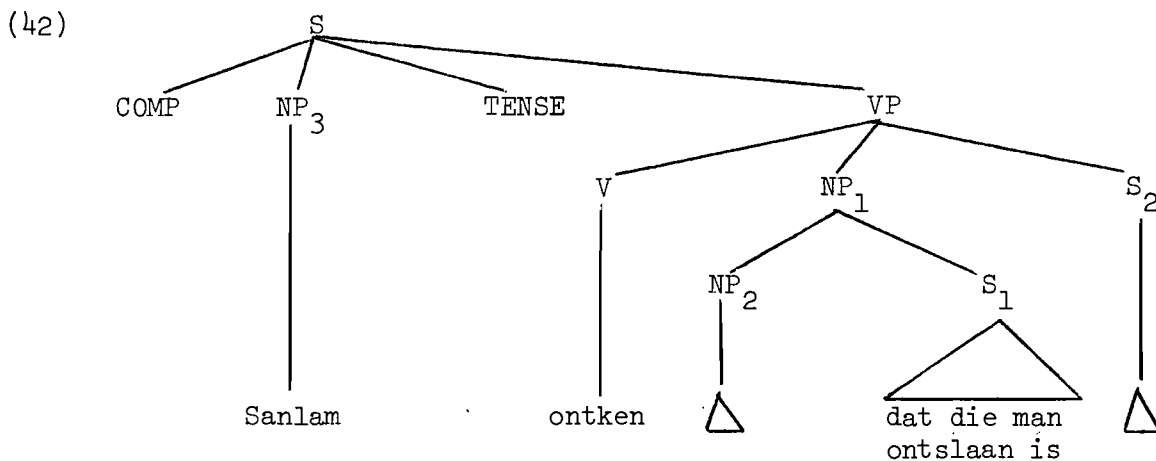
Sin (32)(a) is onaanvaarbaar omdat die Topikalisasiereël nie 'n voorwerpnaamwoordsin na sinsinisiële posisie kan skuif nie. Die dit in sin (32)(b) verskil van die dit in (31)(b). Sin (32)(b) word uit (41) afgelei deur, onder meer, die invoeging van dit in onderwerpsposisie deur dieselfde reël wat dit invoeg in sinne soos Dit reën.

Probleem (iii) word opgelos deur te postuleer dat Topikalisasie 'n "wortel"-transformasie is.¹⁴⁾ As sodanig kan Topikalisasie nie in 'n ingebedde sin toegepas word nie. As Topikalisasie nie toegepas word nie, moet Ekstraposisie verplig toegepas word. 'n Sin soos (33)(a) is ongrammatikaal omdat

Ekstraposisie op 'n bepaalde punt in die afleiding daarvan verplig toegepas moes word, maar nie toegepas is nie.

Probleem (iv) word opgelos deur te postuleer dat Ekstraposisie 'n struktuurbehoudende reël¹⁵⁾ is. As struktuurbehoudende reël mag Ekstraposisie 'n onderwerpsnaamwoordsin alleen na 'n leë S-knooppunt verskuif. In die onderliggende struktuur van sinne soos (34)(a) en (b) vul die voorwerpsnaamwoordsin reeds die S in VP-finale posisie. Hierdie S-knooppunt is dus nie leeg nie. 'n Sin soos (34)(b) is ongrammatikaal omdat die struktuurbehoudende Ekstraposisiereël 'n onderwerpsnaamwoordsin in die afleiding van die sin verskuif het na VP-finale posisie waar daar nie 'n leë S-knooppunt beskikbaar was nie.

Probleem (v) word opgelos deur te postuleer dat sinne soos (35)(a) en (b) dieselfde dieptestruktuur het, wat as (42) voorgestel kan word:

Die oppervlakstruktuur van 'n sin soos (35)(b) word afgelei uit (42) deur die toepassing van, onder meer, die Ekstraposisietransformasie. Hierdie transformasie sal die voorwerpsnaamwoordsin S_1 verskuif na S_2 en dit onder NP_2 invoeg. Die oppervlakstruktuur van 'n sin soos (35)(a) stem ooreen met die dieptestruktuur in alle opsigte wat vir die huidige bespreking relevant is. Weer eens dus word aan sinne met dieselfde betekenis en dieselfde "co-occurrence"-verhoudings dieselfde dieptestruktuur toegeken.

Probleme (vi) en (vii) kan opgelos word deur te postuleer dat twee kondisies op die reël van Ekstraposisie geplaas word. Die een verbied die toepassing van die reël in die afleiding van sinne met 'n toesien-tipe (moontlik nie-faktiewe) werkwoord. Die ander een maak die toepassing van die reël verplig in die afleiding van sinne met 'n berou-tipe (moontlik faktiewe) werkwoord. Hierdeur word dan verklaar waarom sinne soos (36)(a) en (37)(b) onaanvaarbaar is. In die afleiding van (36)(a), met 'n berou-tipe werkwoord, is Ekstraposisie verkeerdelik nie toegepas nie. In die afleiding van (37)(b), met 'n toesien-tipe werkwoord, is Ekstraposisie verkeerdelik wel toegepas.

Ook Probleem (viii) kan opgelos word deur 'n kondisie op Ekstraposisie te plaas. Hierdie kondisie moet bepaal dat Ekstraposisie verplig toegepas moet word in die afleiding van sinne met indirekte voorwerpsinne of voorsetselvoorwerpsinne. Die onaanvaarbaarheid van (38)(a) kan dan verklaar word in terme van die feit dat verpligte Ekstraposisie nie toegepas is in die afleiding van (38)(a) nie. Die aanvaarbaarheid van (38)(b) kan verklaar word in terme van die feit dat verpligte Ekstraposisie wel toegepas

is in die afleiding van die sin. Hierdie reël voeg dit in en skuif die voorsetselvoorwerpnaamwoordsin na die leë S in VP-finale posisie. Die hipotese is dat daarvoor deur 'n reël van PRO-verskuiwing afgelei word uit vir - dit wat die orde na dit - vir verander. 'n "Spel"-reël is verantwoordelik vir die verandering van dit na daar en vir na voor.

Nie al die hipoteses ter verklaring van die problematiese verskynsels in (31)-(38) is ewe goed geregverdig nie. Sommige van die hipoteses, soos die voorgestelde kondisies op Ekstraposisie, is duidelik ad hoc. Van belang hier is dat die resultaat van 'n probleemgerigte benadering, in teenstelling met Ponelis se bespreekte klassifikasies, nie inhoudloos is nie. Oplossings word vir beduidende probleme gebied. Die wetmatigheid van die struktuur van sinne met 'n sinsanaforiese dit blyk duidelik uit die analise. Verklarings word vir problematiese verskynsels aangebied. Dit is duidelik hoe die verklarings vir die verskillende problematiese verskynsels onderling saamhang. Daar word aangetoon watter veralgemenings uniek is aan Afrikaans en watter ook in ander tale voorkom. Die hipoteses in die analise kan getoets, geregverdig en hersien word. Die ad hoc hipoteses kan met beter voorstelle vervang word. Indien 'n probleemgerigte benadering gevolg word, kan daar dus vordering gemaak word met die verwerwing van insig in die struktuur van Afrikaans. In teenstelling hiermee kan die probleemlose benadering wat lei tot 'n bespreekte klassifikasie soos in §18.2 van AS, geen insig in die struktuur van Afrikaans bied nie.

Dit is aan die begin van hierdie paragraaf genoem dat ook §23.5 in AS 'n goeie voorbeeld bied van 'n bespreekte klassifikasie. Ook hierdie gedeelte is in die tegniese sin inhoudloos en bied geen insig in die struktuur van Afrikaanse sinne wat nul-anafories vertoon nie. Op dieselfde wyse as wat die inhoudloosheid van die bespreekte klassifikasie in §18.2 aangetoon is, nl. deur dit te kontrasteer met die resultaat van die probleemgerigte benadering in (Maartens 1979: hoofstuk 3), kan die inhoudloosheid van §23.5 aangetoon word deur dit te kontrasteer met die resultaat van Le Roux (1980) se probleemgerigte studie van nul-anafories in Afrikaans. 'n Gebrek aan ruimte weerhou my daarvan om §23.5 in besonderhede op hierdie wyse te bespreek.

2.3.3.3 Die verdoeselde klassifikasies

Uit die voorafgaande twee paragrawe, §2.3.3.1 en §2.3.3.2, blyk dat klassifikasies, hetsy naak hetsy bespreek, inhoudloos is en gevolglik nie insig kan bied in die struktuur van Afrikaans nie. Soos uit die volgende opmerkings blyk, besef Ponelis waarskynlik self die beperkings van die klassifikasies wat hy in AS aanbied:

"Hoe dit ookal sy, definisies is blote aanknopingspunte en indelings is oorsigtelike verwysingshulpe. Om definisies en indelings gaan dit nie, wel om die verskeidenheid kragtige sintaktiese stelsels waarbinne voornaamwoorde funksioneer ..." (AS:48).

"... word hier juis daarvan uitgegaan dat dit verkeerd is om adjunkte te benader suiwer uit die oogpunt van klassifikasie --- soos wat in die tradisionele (en veelal in die moderne) taalkunde die geval is. Wat as gevolg van die klassifikasiemanie misgekyk word, is die semanties-sintaktiese sisteme waarvan adjunkte dikwels onderdele vorm." (AS: 289)

Ongelukkig verhoed hierdie insigte van Ponelis helaas nie dat naakte sowel as bespreekte klassifikasies 'n groot deel van die inhoud van AS uitmaak nie. Die begeerte om nie slagoffer te word van die "klassifikasiemanie" nie, lei egter waarskynlik daartoe dat Ponelis "verdoeselde" klassifikasies

in AS aangebied.¹⁶⁾ 'n Verdoeselde klassifikasie is 'n klassifikasie wat op misleidende wyse aangebied word in die terminologie van generatiewe taal-onderzoek. So 'n verdoeselde klassifikasie of "generative catalogue" word volgens Dougherty (1972:15) aangebied "(1) by adding some discussion of universals, cognitive psychology, semantics, etc., (2) by naming rules but not presenting them --- thereby giving the impression that the rules could be formulated, and (3) by using terms from generative theory to define the classifications ..."

Wat vir Ponelis lyk na semantiese oorwegings duik byvoorbeeld algemeen op in die klassifikasies wat in AS aangebied word. So word die naamwoorde in hoofstuk 2 volgens "semantiese waardes" ingedeel. Hier verdoesel die bespreking van "semantiese waardes" die feit dat 'n klassifikasie aangebied word.

'n Tipiese voorbeeld van 'n verdoeselde klassifikasie kom voor op p. 99 waar 'n transformasie-agtige reël, naamlik Onbepaalde Verskuiwing, gebruik word as 'n "diagnostiese toets" in 'n klassifikasie van voornaamwoorde. Hier word 'n konsep uit transformasioneel-generatiewe taalonderzoek gebruik om, in Dougherty se terme, 'n klassifikasie te definieer. Die klassifikasie word dus "verdoesel".

'n Moeiliker identifiseerbare voorbeeld van verdoeselde klassifikasie kom voor in hoofstuk 16 van AS. In die inleidende paragraaf van hoofstuk 16 word daar onderskei tussen 'n klas van "basiskonstruksies" soos (43) en 'n klas van "omskrywingskonstruksies" soos (44):

- (43) (a) Die staat subsidieer die landbou.
- (b) Die grootmoondhede wedywer om die guns van die Derde Wêreld.

- (44) (a) Die landbou word deur die staat gesubsidieer.
- (b) Daar word gewedywer om die guns van die Derde Wêreld.

Die klas van omskrywingskonstruksies word weer onderverdeel in 'n klas van passiefkonstruksies soos (44)(a) en 'n klas van onpersoonlike konstruksies soos (44)(b). In §16.2 word gesuggereer dat die verband tussen die basis-konstruksies en die omskrywingskonstruksies gespesifiseer word in terme van 'n reël. In §2.6 van hierdie stuk word uiteengesit dat dit nie uit AS duidelik is of die betrokke reël Tematiese Verskuiwing, Detematisering, of selfs 'n ander reël is nie. In hierdie paragraaf sowel as in §2.7 word daarop gewys dat nie een van genoemde twee reëls egter geformuleer kan word nie. Indien die reël nou nie geformuleer kan word nie, bestaan die grootste gedeelte van hoofstuk 16 uit niks anders as 'n verdoeselde klassifikasie nie.

Deur gebruik te maak van die terminologie van transformasioneel-generatiewe taalonderzoek in die aanbieding van 'n klassifikasie, skeep Ponelis die indruk dat die oogmerke van die betrokke analise dié van generatiewe taal-onderzoek is. Hierdie oogmerke is naamlik die beskrywing van die dieper reëlmaat onderliggend aan die problematiese toedrag van sake, die verklaring van die problematiese en die voorspelling van die eienskappe van soortgelyke verskynsels wat nie aanvanklik ondersoek is nie. Deur die aanbieding van verdoeselde klassifikasies word die niksvermoedende leser onder die wanindruk gebring dat wat aangebied word, in feite 'n generatiewe analise is. In feite kan die verdoeselde klassifikasies ook geen insig bied in die struktuur van Afrikaans nie.

2.3.3.4 Samevatting

Uit die voorafgaande paragrawe oor die taksonomiese fragmente in AS het dan geblyk dat die naakte klassifikasies aan drie gebreke onderhewig is:

- (i) in vele gevalle is die klassifikasies logies defek;
- (ii) in vele gevalle is die klassifikasies nie-natuurlik of kunsmatig; en
- (iii) die klassifikasies is inhoudloos.

Gevolgtlik is hulle bydrae tot die soeke na insig in die struktuur van Afrikaans minimaal. Die bespreekte klassifikasies is inhoudloos en lewer gevolglik ook 'n minimale bydrae tot die soeke na insig in die struktuur van Afrikaans. Die verdoeselde klassifikasies is nie alleen inhoudloos nie, maar ook misleidend. As sodanig lewer ook hierdie klassifikasies 'n minimale bydrae tot die soeke na insig in die struktuur van Afrikaans.

2.4 Die pseudo-teoretiese fragmente in die inhoud van AS

2.4.1 Inleidend

Gedeeltes van AS bevat die produkte van pogings tot teoretiese beskrywing en verklaring. In hierdie gedeeltes gebruik Ponelis meganismes wat tipies as onderdele van taalkundige teorieë voorkom. Transformasie-agtige reëls is goeie voorbeelde van sulke meganismes. Die insig in die presiese funksie van hierdie soort meganismes (in beskrywing en verklaring) en die wyse waarop hulle geregverdig en getoets moet word, ontbreek egter in AS. Om hierdie rede word die gedeeltes onder bespreking "pseudo-teoretiese fragmente" genoem.

In §2.3.3.2 hierbo is byvoorbeeld genoem dat die onderskeid tussen faktiewe en nie-faktiewe werkwoorde 'n rol speel in die kommentaar op een van die klasse sinne. Aangesien hierdie kommentaar nie 'n poging tot teoretiese beskrywing en verklaring is nie, verteenwoordig dit nie 'n pseudo-teoretiese fragment nie. Soos in §2.3.3.2 genoem is, is die gebruik van 'n bepaalde meganisme egter wel onderliggend aan hierdie kommentaar. Die insig in die verklarende funksie van hierdie meganisme ontbreek en dit word ook nie geregverdig nie. Die pseudo-teoretiese fragmente in AS word deur die eksplisiete gebruik van juis sulke meganismes getipeer. In §2.4 wil ek die pseudo-teoretiese fragmente in AS toets aan die eise van nie-inhoudloosheid en nie-arbitrêrheid. Dit sal ek doen deur in §2.4.2 te konsentreer op veral een van die tipiese pseudo-teoretiese fragmente in AS: die analise van daar-sinne in Afrikaans. In hierdie fragment word daar van meganismes gebruik gemaak wat tipies in die Chomskyaanse benadering¹⁷⁾ gebruik word. Die inhoud van AS as geheel, en dus ook dié van die pseudo-teoretiese fragmente, is reeds in §2.2 getoets aan die eis van nie-obskuurheid. Om hierdie rede word daar nie in die bespreking van spesifieke pseudo-teoretiese fragmente veel aandag gegee aan die obskuurheid van talle mededelings daarin nie.

2.4.2 Daar-sinne in Afrikaans

Ponelis se analise van daar-sinne in Afrikaans word in AS verspreid oor pp. 17, 20-34, 99, 106-110, 135 en 407-410 aangetref

Op p. 17 word slegs die vae bewering gemaak dat "Bepaaldheid ... betrokke (is) by die sintaktiese verskynsel wat Onbepaalde Verskuiwing heet, waardeur die verband gelê word tussen sinne soos die volgende:¹⁸⁾

'n Goeie bui het geval.
Daar het 'n goeie bui geval."

Die eintlike analise begin op p. 20 met die aanbieding van die volgende pare sinne:

- (45) (a) 'n Klomp ou blikke lê op die oewer.
(b) Daar lê 'n klomp ou blikke op die oewer.
- (46) (a) Swaar donderwolke hang in die lug.
(b) Daar hang swaar donderwolke in die lug.
- (47) (a) 'n Eksemplaar van Das Kapital staan op die boekrak.
(b) Daar staan 'n eksemplaar van Das Kapital op die boekrak.
- (48) (a) Iets het vandag gebeur.
(b) Daar het vandag iets gebeur.
- (49) (a) Iemand het geroep.
(b) Daar het iemand geroep.

Van hierdie sinne word dan beweer dat "Die verband wat daar tussen die sinne (a) en (b) bestaan kan voorgestel word as 'n proses wat Onbepaalde Verskuiwing heet." Hierdie proses word as volg geformaliseer:

- (50)
$$\left[\begin{array}{c} 1 \quad 2 \quad 3 \\ \text{Onderwerp} + \text{Spil} + \text{X} \\ \text{KERN} \end{array} \right] + \begin{array}{c} 4 \\ \text{Y} \\ \text{KERN} \end{array} \implies$$
- Daar + 2 + 3 + 1+4
- 1 = onbepaalde naamwoordstuk

Proses (50) herinner sterk aan 'n transformasionele reël wat tipieserwys in analyses binne die Chomskyaanse benadering voorkom. By nadere ondersoek blyk egter dat daar verwarrende en onverklaarbare idiosinkrasieë in Ponelis se reël is:

- (i) reël (50) lê na bewering die verband tussen sinne, terwyl transformasionele reëls die verband tussen strukture lê;
- (ii) reël (50) verwys na 'n grammatikale relasie soos onderwerp, terwyl transformasionele reëls alleen na 'n formeel-sintaktiese eenheid soos NP mag verwys: 'n transformasionele reël kan nie 'n onderwerp verskuif nie maar wel die NP wat as onderwerp funksioneer;
- (iii) die formalisering van reël (50) wyk aansienlik af van die standaard formalisering van transformasionele reëls.¹⁹⁾

Ponelis bied geen verklaring of regverdiging aan vir die afwykende eienskappe van sy reël (50) nie. Hy laat nie blyk dat hy kennis geneem het van resente literatuur oor die kondisies op die vorm van transformasionele reëls nie. 'n Reël/proses soos (50) moet daarom eerder "transformasie-

agtig" of "pseudo-transformasioneel" as "(eg) transformasioneel" beskou word.

Die proses/reël (50) word nie aangebied as 'n hipotese ter oplossing van 'n probleem of as 'n verklaring vir sekere problematiese verskynsels nie. Dit word aangebied asof dit 'n "feit" van Afrikaans is. Daar word gewoonweg sonder enige regverdiging aangeneem dat daar "'n verband" tussen die (a) en (b)-sinne van byvoorbeeld (45) bestaan. Net so willekeurig word verder aangeneem dat hierdie verband in terme van 'n transformasie-agtige reël beskryf moet word. Op welke gronde behoort aangeneem te word dat daar 'n verband tussen die betrokke (a)- en (b)-sinne is? Is dit byvoorbeeld 'n intuïtiewe verband, 'n semantiese verband of 'n sintaktiese verband? Op welke gronde kan beweer word dat die verband deur 'n reël soos (50) gelê word? Op welke gronde kan beweer word dat, indien die verband wel deur 'n reël soos (50) gelê word, die betrokke reël die reël (50) is? Aangesien geen poging in AS aangewend word om vrae soos hierdie te beantwoord nie, is die mededelings oor die (a)- en (b)-sinne in (45)-(49) totaal arbitrêr.

Kom ons beskou nou vir die kontras hoe Le Roux (1978:1) in haar stuk oor daar-sinne in Afrikaans, sinne soos (45)-(49) op 'n insiggewende wyse probeer analiseer. Sy begin deur aan die hand van sinne soos (45)-(49) 'n probleem te formuleer. "Sprekers van Afrikaans oordeel dat sowel die daar-lose a-sinne as die korresponderende b-sinne waarin daar voorkom aanvaarbaar is en dat daar origens 'n bepaalde ooreenkoms in betekenis tussen die a-sinne en die b-sinne van elke paar bestaan. Die probleem is nou hoe 'n grammatika van Afrikaans die voorkoms van sulke pare sinne en vlot sprekers se oordele daarvoor moet verantwoord." Hierdie eerste formulering van die probleem kan verder gestruktureer word deur te wys op ander ooreenkomste --- byvoorbeeld ten opsigte van grammatikale relaties en seleksiebeperkings --- tussen die betrokke sinne. Daar kan ook op verskille tussen die sinne gewys word. Op hierdie wyse word die eerste twee vrae wat hierbo in verband met Ponelis se analise gestel is, dan ten opsigte van Le Roux se analise beantwoord.

Nadat die probleem geformuleer is, wys Le Roux daarop dat daar-sinne, of eksistensiële sinne, reeds vir verskeie tale in diepte ondersoek is. Ponelis laat nie blyk dat hy kennis geneem het van die werk wat reeds oor soortgelyke sinne gedoen is vir tale wat sintakties na verwant aan Afrikaans is nie. Uit die werk van Le Roux (1978) blyk nou duidelik hoe Ponelis se onvoldoende benutting van die relevante vakliteratuur bydra tot die insigloosheid van sy analise. Veral een punt waarop Ponelis die literatuur blykbaar nie ken nie, is hier van belang. Jenkins (1972) bied 'n PS-analise aan van Engelse sinne wat analoog aan (45)-(49) is. Le Roux (1978) stel hierdie analise teenoor 'n tradisionele transformasionele analise. Laasgenoemde tipe analise word byvoorbeeld aangebied deur Akmajian en Heny (1975). Ponelis bied in AS 'n analise van die laasgenoemde tipe aan. Deur die voor- en nadele van hierdie twee tipes analyses te vergelyk, kom Le Roux tot die gevolgtrekking dat die transformasionele benadering die vrugbaarste raamwerk bied vir 'n ondersoek na die probleme in verband met Afrikaanse daar-sinne. So word die derde vraag wat hierbo in verband met Ponelis se analise gestel is, dan ten opsigte van Le Roux se analise beantwoord.

In die geformaliseerde versie van Ponelis se reël (50), is daar 'n kondisie wat spesifiseer dat die konstituent wat verskuif word, 'n onbepaalde naamwoordstuk moet wees. Die sinne (45)-(49) kon egter nie die basis gebied het vir die plasing van hierdie kondisie op die reël nie. Al die betrokke naamwoordstukke in (45)-(49) is naamlik onbepaald. Drie bladsye

verderaan in AS, op p. 23, word beweer dat "Net onbepaalde naamwoordstukke ... deur die proses bewerk (word)" en op p. 25 word weer beweer dat "Dit ... net onbepaalde onderwerpsnaamwoordstukke (is) wat deur daar vervang kan word." Hierdie bewerings word toegelig met voorbeeldsinne soos die volgende:

- (51) (a) Hy het nou geroep.
(b) *Daar het nou hy geroep.
- (52) (a) Die boek staan altyd op sy rak.
(b) *Daar staan altyd die boek op sy rak.

Le Roux (1978:17) identifiseer die verskynsel dat sommige NP's, soos hy en die boek in (51) en (52) onderskeidelik, blykbaar nie daar-Invoeging (of Onbepaalde Verskuiwing in Ponelis se terme) toelaat nie, as 'n problematiese verskynsel. Hierdie problematiese verskynsel moet in die analise van daar-sinne in Afrikaans verklaar word. Die kondisie op Ponelis se reël (50) verteenwoordig in feite 'n poging om die onaanvaarbaarheid van sinne soos (51)(b) en (52)(b) te verklaar. As Onbepaalde Verskuiwing slegs onbepaalde naamwoordstukke mag verskuif, dan is (51)(b) en (52)(b) ongrammatikaal omdat Onbepaalde Verskuiwing in die afleiding van hierdie sinne toegepas is en twee bepaalde naamwoordstukke verskuif het. In AS word die kondisie op reël (50) egter nêrens in verband gebring met die sinne (51)-(52) nie. Hierdeur word die insigloosheid van die pseudo-teoretiese analise in AS onderstreep. Die data in (51)-(52) word nie as problematies aangebied nie en 'n kondisie word op 'n transformasionele reël geplaas terwyl die insig in die verklarende funksie van hierdie kondisie skynbaar ontbreek. Daar word verder nie ingesien dat die tweede gedeelte van die kondisie op (50), naamlik dat die konstituent wat verskuif word 'n naamwoordstuk moet wees, uitgeskakel kan word deur die reël in die standaard formaat te formuleer nie. In hierdie formaat sal 1 as NP aangedui word.

Daar is nog verdere probleme met die kondisie op (50): die inhoud daarvan is ook obskuur. Onbepaaldheid word naamlik in AS op 'n baie vae wyse gedefinieer. Op p. 17 van AS sê Ponelis dat "'n Onbepaalde naamwoordstuk slaan ... op 'n referent wat maar een eksemplaar (naas verskeie ander eksemplare) van 'n klas is." Op p. 18 word van 'n onbepaalde voornaamwoord gesê dat "... bepaalde voornaamwoorde na 'n duidelik omskrewe referent verwys, en onbepaalde voornaamwoorde nie. Anders gestel: bepaalde voornaamwoorde wys uit na sake waaroor daar duidelikheid by die gespreksgenote bestaan, terwyl onbepaalde voornaamwoorde die sake waarna hulle verwys eintlik vaag of in die midde laat; die identiteit of aard van hierdie sake nie spesifiseer nie." In soverre die inhoud van hierdie definisies nie-obskuur is, lyk dit of "onbepaald" vir naamwoorde en vir voornaamwoorde verskillend gedefinieer word. Met watter een van die twee inhoudes word "onbepaald" in die kondisie op reël (50) gebruik? Verder word daar van die, sintaktiese, reël wat byvoorbeeld die verband tussen (51)(a) en (b) spesifiseer, verwag om eers op die een of ander wyse vas te stel of hy "... (uit)wys na sake waaroor daar duidelikheid by die gespreksgenote bestaan." Daar word geen poging aangewend om te verduidelik hoe die reël dit sou kon regkry nie.

Die kondisie op (50) word nêrens in AS getoets of geregverdig nie. Moontlike teenvoorbeelde, soos (53) wat die grammatikale korrelaat van (51)(b) is, word nie genoem nie:

- (53) Daar het hy nou geroep.

In die afleiding van (53) is, soos in die afleiding van (51)(b), 'n bepaalde hy verskuif. (53) is egter aanvaarbaar. Le Roux (1978:22) bied 'n hele lys van sulke aanvaarbare daar-sinne waarin 'n bepaalde naamwoordstuk verskuif is aan:

- (54) Daar het die praktiese probleem van vervoer opgeduik.
- (55) Daar het by hulle die oortuiging ontstaan dat hy nog lewe.
- (56) Daar het dieselfde gestamp van voete as die vorige aand deur die nag weerklink.
- (57) Daar kom toe die nuus dat die Engelse De Wet vasgetrek het.
- (58) Daar staan toe voor my die mooiste man (wat ek nog gesien het).
- (59) Daar verskyn toe in 1960 die eerste volledige werk oor hierdie tydperk.
- (60) Daar is die heerlikste koeke op die tafels.
- (61) Daar was darem nog die diere om na te kyk.
- (62) Daar is natuurlik nog jou ouers om in ag te neem.
- (63) Dan was daar ook nog die tafels vol lekkernye om jou in te verlustig.
- (64) Dan is daar nog Piet se drie om oor te skryf.
- (65) Daar is Jan om aan te dink.
- (66) Daar is al die leuens wat hy vertel het.
- (67) Daar is dié muis wat net koek eet.
- (68) Daar is nog die mense wat honger ly.
- (69) Daar is gevra dat almal asseblief teenwoordig moet wees.
- (70) Daar word beweer dat hy by korrupsie betrokke is.

Dit is wel so dat daar nie met (61)-(70) daar-lose sinne korrespondeer nie. Dit is moontlik dat nie al hierdie sinne deur Onbepaalde Verskuiwing afgelei is nie. Die daar in (57) en (58) sou byvoorbeeld 'n modale daar kon wees. Op hierdie moontlikheid sou egter in meer besonderhede ingegaan moes word, en juis dit word in AS nie gedoen nie.²⁰) Keer op keer word by die analyses in AS slegs die mees voor-die-hand-liggende voorbeeldsinne bespreek. "Interessante" sinne word gewoon nie vir oorweging aangebied nie. Dit beteken dat AS nie eens aan die elementêre eis van observasionele adequaatheid voldoen nie.

Afgesien van die feit dat die kondisie op reël (50) nie getoets word nie, word geen regverdiging vir hierdie kondisie aangebied nie. Dit is reeds genoem dat die kondisie nêrens in AS in verband gebring word met sinne soos (51)-(52) nie. Daar word byvoorbeeld nie gepostuleer dat die onaanvaarbaarheid van (51)(b) en (52)(b) in terme van hierdie kondisie op reël (50) verklaar sou kon word nie. Die betrokke kondisie word dus nie geregverdig op die grond dat dit oor verklarende krag beskik nie. Nog minder word êrens in AS daarop gewys dat die kondisie korrekte voorspellings maak oor sinne wat nie in die oorspronklike korpus opgeneem is nie. Die betrokke kondisie word dus ook nie geregverdig op grond van die oorweging dat dit oor voorspellende krag beskik nie. Ongetoets en ongeregverdig soos dit is, is die kondisie op reël (50) arbitrêr.

Let verder daarop dat, in terme van Ponelis se omskrywing van onbepaaldheid, die kondisie op reël (50) 'n semantiese kondisie op 'n sintaktiese reël is. Aangesien dit binne die Chomskyaanse benadering nie toelaatbaar is om 'n semantiese kondisie op so 'n reël te plaas nie, moet hierdie kondisie ook op 'n algemene taalteoretiese vlak geregverdig word. Verder moet die implikasies daarvan vir die algemene taalteorie in besonderhede uitgespel word. Soos verwag kan word, gebeur ook dit nie in AS nie.

Die insigloosheid van Ponelis se analyse word ook op hierdie punt verhoog deur sy onvoldoende ontginning van die relevante vakliteratuur. Uit die

werk van Milsark (1974, 1977) vir Engels, byvoorbeeld, blyk dat die betrokke kondisie waarskynlik taalonafhanklik is, en nie spesifiek aan Afrikaans is soos Ponelis se analise te kenne gee nie. Milsark (1977:4-9 en 25) onderskei NP's wat kwantifikasie uitdruk en NP's wat kardinaliteit uitdruk. Volgens hom kan 'n NP wat kwantifikasie uitdruk nie in there-sinne voorkom nie. Hy laat die sintaksis toe om vryelik there-sinne te genereer sonder om enige beperkinge op die subjek-NP te plaas. Ongewenste there-sinne wat so gegeneer word, soos die Engelse korrelate van (52)(b), word deur 'n semantiese interpretasiereël uitgeskakel. Volgens Le Roux (1978:20-35) hou Milsark se analise, met bepaalde aanpassings, ook steek vir Afrikaans. In teenstelling met Ponelis, toon Le Roux dus aan dat Afrikaans op hierdie punt nie uniek is nie, maar wel met Engels ooreenstem. Ponelis se versuim om aan te toon dat Afrikaans op hierdie punt nie uniek is nie, dra by tot die insigloosheid van sy analise van daar-sinne in Afrikaans.

Op p. 25 van AS bied Ponelis voorbeeldsinne aan met 'n onbepaalde naamwoordstuk as onderwerp waarmee nie 'n daar-sin korrespondeer nie:

- (71) (a) 'n Mens lag nie so hard nie.
(b) *Daar lag nie 'n mens so hard nie.
- (72) (a) 'n Perskeboom floreer in klipperige grond.
(b) *Daar floreer 'n perskeboom in klipperige grond.
- (73) (a) 'n Perd sal gly op hierdie klipplate.
(b) *Daar sal 'n perd gly op hierdie klipplate.

Reël (50) voorspel verkeerdelik dat die (b)-sinne in (71)-(73) grammatikaal sal wees. Daar is naamlik niks wat verhoed dat hierdie reël toegepas word op die strukture onderliggend aan die (a)-sinne ten einde die strukture onderliggend aan die (b)-sinne af te lei nie. Ponelis verwys egter nêrens met betrekking tot hierdie sinne na reël (50) nie. Hy konstateer wel dat die "generiese onderwerpe" in (71)-(73) die betekenis het van enige + NS en as sodanig onderskei moet word van onbepaalde naamwoordstukke. Hoe hierdie onderskeid gemaak moet word, in terme van welke meganisme, word nie gespesifiseer nie. Die insigloosheid van die analise word maar net weer eens geïllustreer deur die feit dat die implikasies van die betrokke onderskeid vir reël (50) blykbaar nie ingesien word nie.

Op p. 31 van AS bied Ponelis verdere voorbeeldsinne aan met 'n onbepaalde naamwoordstuk as onderwerp. Die korresponderende daar-sinne vertoon volgens Ponelis verskillende grade van onaanvaarbaarheid:

- (74) (a) 'n Geraas onderbreek sy betoog.
(b) ??Daar onderbreek 'n geraas sy betoog.
- (75) (a) 'n Koppie koffie het gou die babelas help genees.
(b) *Daar het gou 'n koppie koffie die babelas help genees.
- (76) (a) Verskeie verbygangers het die ongeluk gesien.
(b) ??Daar het verskeie verbygangers die ongeluk gesien.
- (77) (a) Een drankie sal jou niks maak nie.
(b) *Daar sal een drankie jou niks maak nie.

In hierdie sinne is die betrokke naamwoordstuk volgens Ponelis nie generies

nie. Van sinne (74)-(77) sê Ponelis: "Oorganklike konstruksies is Onbepaalde Verskuiwing baie vyandig gesind, waarskynlik omdat die proses twee naamwoordstukke (die voorwerp en die onderwerp) langs mekaar te staan laat kom." Die inhoud van hierdie mededeling is obskuur. Bedoel Ponelis dat dat Onbepaalde Verskuiwing nie toegepas moet word in die geval van "oorganklike konstruksies" nie? Of bedoel hy dat Onbepaalde Verskuiwing wel toegepas moet word en dat die resulterende struktuur op die een of ander wyse as meer of minder aanvaarbaar gemerk moet word? Op die voorafgaande bladsy (p. 30) word wel gemeld dat reël (50) in die geval van "oorganklike werkwoorde onderhewig is aan sterk beperkings". Hierdie opmerking dui op die eerste alternatief. Dit is nie duidelik of Ponelis self die tweede alternatief insien nie. Daar word in ieder geval, soos in die geval van die sinne met generiese onderwerpe, geen voorstel gemaak oor hoe verhoed sou kon word dat reël (50) in die betrokke gevalle toegepas word nie. Die reël word gewoonweg ongemodifiseer toegelaat om verkeerde voorspellings te maak.

Oor die verskillende grade van onaanvaarbaarheid van die (b)-sinne in (74)-(77) laat Ponelis hom nie uit nie. Die relevansie van die aanname dat twee naamwoordstukke nie "langs mekaar te staan" mag kom nie (waarom nie?) is volstrek nie duidelik vir die analise nie. Die uiteensetting hier ly aan die duisterheid wat tipies van vele onderdele van AS is.

Hoewel daar geen voorstel gemaak word oor hoe verhoed sou kon word dat reël (50) toegepas word om die (b)-sinne in (74)-(77) af te lei nie, word die onaanvaarbaarheid van die (b)-sinne wel gekoppel aan die siening dat hierdie sinne oorganklike werkwoorde het. Die veralgemening dat sinne met oorganklike werkwoorde nie korresponderende daar-sinne het nie, is egter 'n valse veralgemening. Ponelis self meld op p. 31 dat "... die konstruksie met het ... dieselfde beperktheid (vertoon)":

- (78) (a) Niemand het geld nie.
(b) *Daar het niemand geld nie.

Verder bied Ponelis op dieselfde bladsy voorbeeldsinne aan met oorganklike werkwoorde wat wel korresponderende daar-sinne het:

- (79) (a) Iemand wou weet of jy kom.
(b) Daar wou iemand weet of jy kom.
- (80) (a) Baie sal sê hulle is verontreg.
(b) Daar sal baie sê hulle is verontreg.

Volgens Ponelis is die verskil tussen hierdie sinne en dié in (74)-(77) dat hierdie sinne sinsvoorwerpe het. Op p. 32 verstrek hy verdere data waarvan hy sê dat "Onbepaalde Verskuiwing ... uitgeslote (is) by koppelwerkwoordkonstruksies met naamwoordpredikate":

- (81) (a) 'n Ou motorband word 'n erfstuk.
(b) *Daar word 'n ou motorband 'n erfstuk.
- (82) (a) Baie prokureurs was eers onderwysers.
(b) *Daar was baie prokureurs eers onderwysers.

Hoewel koppelwerkwoorde nie normaalweg as oorganklike werkwoorde beskou word nie, het sinne soos (81)(a) en (82)(a) ook nie korresponderende daar-

sinne nie. Die saak word nog meer gekompliseer deur die verdere observasie op p. 32 dat "In koppelwerkwoordkonstruksies met affektiwiese predikate ... die proses beperk (is), hoewel dit tog voorkom":

- (83) (a) Geen bloeisels is sigbaar nie.
 (b) Daar is geen bloeisels sigbaar nie.
- (84) (a) 'n Paar perde het siek geword.
 (b) Daar het 'n paar perde siek geword.
- (85) (a) Baie mense is bewus van die wetgewing.
 (b) *Daar is baie mense bewus van die wetgewing.
- (86) (a) 'n Groter winsgrens is wenslik.
 (b) *Daar is 'n groter winsgrens wenslik.

Die vermoede dat die onaanvaarbaarheid van die (b)-sinne by sommige van die pare in (74)-(86) nie in die aard van die werkwoord kan lê nie, berus dus op die feit dat daar daar-sinne met oorganklike werkwoorde is wat onaanvaarbaar is en ander wat aanvaarbaar is. Daar is daar-sinne met het en met koppelwerkwoorde wat onaanvaarbaar is en ander wat aanvaarbaar is. Le Roux (1978:38) kom dan ook tot die gevolgtrekking dat "... daar in Afrikaans geen beperkings gelê word op werkwoorde wat in daar-sinne kan voorkom nie". Die feit dat Ponelis soveel klem lê op die aard van die werkwoorde van die betrokke konstruksies weerspieël net weer die nie-indringende aard van die analise. Die feit bly dan ook nog dat die onaanvaarbaarheid van baie van die (b)-sinne in (74)-(86) nie verklaar word nie en dat reël (50) vir hierdie sinne verkeerde voorspellings maak. In AS word geen aanduiding gegee van die feit dat die data in (74)-(77), (78), (79)-(80), (81)-(82) en (83)-(86) onderling saamhang nie. Alles word op 'n onvoldoende deurdagte wyse as los brokke informasie aangebied. Verder weerspieël die analise Ponelis se simplistiese opvatting van wat sintaktiese analise inhou. Hy is blykbaar nie bewus daarvan dat dit nie voldoende is om bloot te konstateer dat 'n reël in sekere omstandighede nie toegepas mag word nie. Daar moet op die een of ander wyse 'n formele beperking op die reël geplaas word en vir hierdie beperking moet 'n verklaaring gesoek word.

As die onaanvaarbaarheid van die (b)-sinne by sommige van die pare in (74)-(86) nie in die aard van die werkwoord kan lê nie, moet dit lê in die aard van die sinsgedeelte wat op die werkwoord volg. Hieroor het Ponelis nêrens in sy analise van daar-sinne iets te sê nie. Le Roux (1978:38-45) bespreek Milsark (1977:25) se beginsel van "property-naming predicates" waarvolgens "only strong (quantified) NP's may appear as the subjects of property-naming predicates". Milsark (1977) verklaar die onaanvaarbaarheid van sekere Engelse sinne wat korreleer met die Afrikaanse (b)-sinne in (74)-(86) in terme van hierdie beginsel. Le Roux (1978:38-45) toon aan dat hierdie beginsel, met bepaalde aanpassings, ook vir Afrikaans standhou. Le Roux (1978:38-45) verklaar gevolglik nie alleen waarom die betrokke sinne in (74)-(86) onaanvaarbaar is nie, maar toon verder aan dat Afrikaanse daar-sinne ook op hierdie punt nie uniek is nie. Dit is duidelik dat Ponelis se onvoldoende benutting van die relevante vakliteratuur weer eens bydra daartoe om sy analise insigloos te maak.

Op pp. 33-35 in AS word voorbeelde aangebied van sinne soos (87)(b) waarvan die korresponderende daar-lose sin onaanvaarbaar is:

- (87) (a) *Groot atletiek was.
 (b) Daar was groot atletiek.

Volgens Ponelis het (87)(b) "... nie uit Onbepaalde Verskuiwing ontstaan nie". Hy onderskei naamlik tussen sogenaamde "eksistensiële konstruksies" soos (87)(b) aan die een kant en aan die anderkant sinne soos die (b)-sinne in (45)-(49), in die afleiding waarvan Onbepaalde Verskuiwing toegepas is. Hoewel Ponelis die onderskeid tussen eksistensiële sinne en sinne wat Onbepaalde Verskuiwing ondergaan het, aanbied asof dit 'n "feit" van Afrikaans sou wees, verteenwoordig hierdie onderskeid in werklikheid 'n hipotese ter verklaring van die onaanvaarbaarheid van sinne soos (87)(a). Hierdie insig blyk nie uit die aanbieding in AS nie. Sinne soos (87)(a) en (b) word nie as problematies aangedui nie, en geen duidelike probleem word geformuleer nie.

As hipotese is die onderskeid tussen eksistensiële sinne en sinne met Onbepaalde Verskuiwing in verskeie opsigte problematies. In die eerste plek is die inhoud van die hipotese nie volkome helder nie. Daar word naamlik geen voorstel gemaak oor hoe 'n sin soos (87)(b) dan wel gevorm sou word nie.

Dit bring ons by 'n tweede problematiese aspek van hierdie hipotese. As Onbepaalde Verskuiwing nie toegepas word in die vorming van 'n sin soos (87)(b) nie, moet die struktuur van hierdie sin uiteraard op 'n ander wyse beskryf word. Ponelis sal naamlik 'n nie-transformasie-agtige analise van die betrokke sinne moet gee. Ponelis gaan nie in op die probleme wat so 'n stap vir sy algemene taalteorie mag oplewer nie. Daarbenewens besin hy ook nie oor die implikasies van die feit dat daar dan twee analises van daar-sinne in Afrikaans bestaan nie:

- (i) 'n transformasie-agtige analise, en
- (ii) 'n nie-transformasie-agtige analise.

Die probleem is dat deur twee verskillende tipe analises vir dieselfde klas sinne te aanvaar, 'n taalkundig betekenisvolle veralgemening misgekyk word. Daar is naamlik opvallende ooreenkomste tussen die eksistensiële konstruksies en die konstruksies met Onbepaalde Verskuiwing, soos Ponelis trouens self op p. 34 aantoon. Hy noem dat "... hulle struktuur volkome parallel (loop) ..." en dat "... semanties daar ook sterk verwantskap (is)". In die "Opmerking" onder aan p. 34 word selfs beweer dat dit soms nie moontlik is om tussen die twee te onderskei nie. In die "Opmerking" op p.32 praat Ponelis in die geval van die konstruksie met Onbepaalde Verskuiwing van "kontaminasie met eksistensiële konstruksies". Hierdie ooreenkomste word nie in die analise verantwoord indien twee totaal verskillende analises van eksistensiële konstruksies en konstruksies met Onbepaalde Verskuiwing aanvaar word nie. Die taalkundig-betekenisvolle veralgemening dat eksistensiële konstruksies en konstruksies met Onbepaalde Verskuiwing sintakties en semanties ooreenstem, word nie uitgedruk nie. In hierdie belangrike opsig, dus, bring die hipotese oor die onderskeid tussen eksistensiële sinne en sinne wat Onbepaalde Verskuiwing ondergaan het geen insig in die struktuur van Afrikaans nie.

'n Derde problematiese aspek van die pasgenoemde hipotese is dat dit arbitrêr is. Daar word naamlik hoegenaamd geen regverdiging vir die hipotese aangebied nie. Daar word nêrens byvoorbeeld aangetoon dat hierdie hipotese enige problematiese gegewens verklaar of korrekte voorspellings maak nie. Verder is die hipotese ook nie ingebed in die verwante vakliteratuur nie. Uit werk soos dié van Elfers (1976/77) en Van Dort-Slijper (1976/77) vir Nederlands en Gundel (1977), Jenkins (1972), Milsark (1974 en 1977) en Erdman (1976) vir Engels sou Ponelis kon agtergekom het dat sy onderskeid tussen eksistensiële sinne en sinne wat Onbepaalde Verskuiwing ondergaan het, hom op 'n taalkundige dwaalspoor bring.

As die betrokke hipotese verwerp word, sal 'n alternatiewe meganisme voorgestel moet word ten einde te kan verklaar waarom 'n sin soos (87)(a) onaanvaarbaar is. So sou byvoorbeeld gedink kon word in die rigting van 'n kondisie op reël (50) waarvolgens die reël verplig toegepas moet word op die

struktuur onderliggend aan 'n sin soos (87)(a). Uiteraard sal vir so 'n kondisie 'n verklaring gesoek moet word.

Op p. 25 noem Ponelis dat daar "... te alle tye duidelik onderskei (moet) word tussen die onbepaalde voornaamwoord daar en die bywoordelike (loka-tiewe en deiktiese) daar ..." Twee verskille tussen sinne met die deik-tiese daar en sinne met die voornaamwoord daar word wel op p. 25 genoem. Dit is egter eers op pp. 106-110 dat onderskei word tussen "vier soorte daar". Hierdie ongeïntegreerde wyse van analise is veral hier besonder ondeurdag. Soos Le Roux (1978:6-15) aantoon, is die onderskeid tussen die verskillende soorte daar noodsaaklik ten einde die domein van onder-soek te kan afbaken. Selfs op pp. 106-110 in AS word nooit eksplisiet vermeld welke daar deur Onbepaalde Verskuiwing ingevoeg word nie. Op p. 107 word "daar as onbepaalde voornaamwoord" ingedeel in die volgende subgroepe: "eksistensiële daar", "onpersoonlike daar", "daar by releve-ring" en "onbepaalde daar". Op p. 108 word gemeld dat "Onbepaalde daar ... betrokke (is) by Onbepaalde Verskuiwing". Hieruit kan by implikasie afgelei word dat die ander onbepaalde voornaamwoord daar's nie die resul-taat is van Onbepaalde Verskuiwing nie. Vroeër in die huidige paragraaf, §2.4, is reeds verwys na die probleme met Ponelis se onderskeid tussen eksistensiële sinne en sinne wat Onbepaalde Verskuiwing ondergaan het, en dus by implikasie tussen die "eksistensiële daar" en die "onbepaalde daar". Later in die paragraaf sal die "onpersoonlike daar" in meer besonderhede bespreek word. Hier wil ek slegs die "daar by relevering" kortliks beskou.

Die volgende voorbeelde van die "daar by relevering" word in AS op p. 107 aangebied:

- (88) Daarom het daar dan ook later die "kritiese" Western ontstaan.
(89) Daar bestaan selfs die moontlikheid van ander aanbiedinge.

Op p. 24 word soortgelyke voorbeelde aangebied. Die daar in sinne soos hierdie word onderskei van die "onbepaalde daar" van sinne in die vorming waarvan Onbepaalde Verskuiwing toegepas is. Die mededelings oor sinne soos (88) en (89) is op sowel p. 24 as op p. 107 uiters obskuur. Medede-lings soos die volgende op p. 107 skep egter tog die indruk dat Eindrele-ving as die een of ander soort proses/reël gesien word:

"By die eindrelevering van onderwerpe gebeur dit dikwels dat daar as stutonderwerp gebruik word, selfs by onderwerpe wat bepaalde naamwoord-stukke is ..."

"Die ... bepaalde naamwoordstukke verskyn in die posisie van eindreleve-ring en hulle plek in die onderwerpsposisie word ingeneem deur daar."

Hierdie proses/reël skuif blykbaar 'n onderwerp uit die onderwerpsposisie tot in "die posisie van eindrelevering" en voeg dan 'n daar in in die oorspronklike posisie van die onderwerp. Op p. 108 word selfs die oor-eenstemmende daar-lose sinne vir (88)-(89) aangebied:

- (90) Daarom het die "kritiese" Western dan ook later ontstaan.
(91) Die moontlikheid van ander aanbiedinge bestaan selfs.

Die probleem lê nou by die onderskeid tussen Eindrelevering en Onbepaalde

Verskuiwing. Ponelis sien blykbaar twee verskille:

- (i) Onbepaalde Verskuiwing verskuif net onbepaalde onderwerpe. Eindrelevering daarteenoor verskuif sowel onbepaalde onderwerpe (soos aangetoon op p. 24) as bepaalde onderwerpe (soos aangetoon op p. 107).
- (ii) Onbepaalde Verskuiwing verskuif die onderwerp tot die posisie direk na die eerste werkwoordelike element in die sin of direk na die bywoord indien die werkwoord deur 'n bywoord gevolg word. Eindrelevering daarteenoor verskuif die onderwerp tot in sinsfinale posisie (soos afgelei kan word uit die voorbeeldsinne op p. 24).

In die geval dat twee prosesse/reëls in bogenoemde opsigte verskil, maar verder presies dieselfde effek het, ontstaan verskeie probleme. Dat Ponelis hierdie probleme blykbaar nie ingesien het nie, getuig weer eens van die insigloosheid van sy analise.

In die eerste plek word Onbepaalde Verskuiwing en Eindrelevering toegepas op presies dieselfde strukture. Al verskil is dat by Eindrelevering die onderwerp ook "bepaald" mag wees, terwyl die onderwerp by Onbepaalde Verskuiwing net "onbepaald" mag wees. Dit beteken dat albei die betrokke reëls toegepas kan word op die struktuur onderliggend aan 'n sin met 'n "onbepaalde" onderwerp soos (92):

(92) 'n Snaakse kêrel staan voor hom.

Dit is 'n basiese beginsel van die soort benadering wat Ponelis in sy analise van die onderhawige sinne volg dat prosesse soos Onbepaalde Verskuiwing en Eindrelevering ten opsigte van mekaar georden is --- albei kan nie gelyktydig op die struktuur onderliggend aan (92) toegepas word nie. Indien Onbepaalde Verskuiwing voor Eindrelevering toegepas word, sal die struktuur onderliggend aan (93) gevorm word:

(93) Daar₁ staan 'n snaakse kêrel voor hom.

Eindrelevering kan nie op die struktuur onderliggend aan (93) toegepas word om (94) te vorm nie, omdat 'n snaakse kêrel' in (93) nie meer in onderwerpsposisie staan nie:

(94) Daar₁ staan voor hom 'n snaakse kêrel.

Indien Eindrelevering toegepas word op die struktuur onderliggend aan (93), sal nie (94) gevorm word nie, maar wel die onaanvaarbare (95):

(95) *Daar₂ staan 'n snaakse kêrel voor hom daar₁.

Eindrelevering verskuif naamlik die onderwerp in (93), dit wil sê daar₁, na sinsfinale posisie en voeg dan daar₂ in in die posisie wat daar₁ oorspronklik bekleed het. Indien Onbepaalde Verskuiwing voor Eindrelevering toegepas word, kan net òf sin (93) òf sin (94) gevorm word, maar nie albei nie.

Indien Eindrelevering voor Onbepaalde Verskuiwing toegepas word op die struktuur onderliggend aan (92), sal die struktuur onderliggend aan (94)

gevorm word. Onbepaalde Verskuiwing kan nie nou toegepas word op die struktuur onderliggend aan (94) ten einde (93) te vorm nie. Die onaanvaarbare (96) sal die resultaat wees:

(96) *Daar₂ staan daar₁ voor hom 'n snaakse kêrel.

Onbepaalde Verskuiwing verskuif naamlik die onderwerp in (94), dit wil sê daar₁ na die posisie direk na die werkwoord en voeg daar₂ in die onderwerpsposisie in. Sinne (93) en (94) kan nie albei gevorm word indien Eindrelevering voor Onbepaalde Verskuiwing toegepas word nie. Ons sit dus in die posisie dat met Ponelis se voorgestelde twee prosesse/reëls sinne (93) en (94) nie albei gevorm kan word nie, ongeag die orde waarin die twee reëls toegepas word. Kortom, Ponelis het die moontlike interaksie tussen die twee betrokke prosesse/reëls onvoldoende deurdink en sy analise dra ook op dié punt niks by tot die insig in die struktuur van Afrikaans nie.

In die tweede plek is daar sinne in Afrikaans waarin die posisie waarheen Onbepaalde Verskuiwing die onderwerp verskuif, ooreenstem met die posisie waarheen Eindrelevering die onderwerp verskuif. 'n Tipiese voorbeeld van so 'n sin is die volgende:

(97) 'n Moontlikheid van ander aanbiedinge bestaan selfs.

Die eienaardige situasie ontstaan dus dat sin (98) gevorm kan word deur òf Onbepaalde Verskuiwing òf Eindrelevering toe te pas:

(98) Daar bestaan selfs 'n moontlikheid van ander aanbiedinge.

Hier het ons 'n ondubbelsinnige aanduiding dat die onderskeid tussen die "daar by relevering" en die "onbepaalde daar" 'n fiktiewe onderskeid is. Hierdie twee daar's is presies dieselfde daar, naamlik 'n voornaamwoord sonder leksikale betekenis en met presies dieselfde sintaktiese eienskappe.²¹) Om 'n analise van Onbepaalde Verskuiwing en Eindrelevering aan te bied waarin tussen twee tipes daar onderskei word, is om 'n taalkundig-betekenisvolle veralgemening oor die daar in Afrikaans mis te kyk. Dit lê voor die hand hoeveel so 'n analise bydra tot die insig in die struktuur van Afrikaans.

Die betrokke probleem kan op 'n eenvoudige wyse opgelos word binne die raamwerk van Ponelis se analise. Eindrelevering sou geformuleer kon word as 'n reël wat 'n naamwoordstuk uit die voorwerpsposisie in 'n sin tot in sinsfinale posisie verskuif. Hierdie reël sal opsioneel ná Onbepaalde Verskuiwing toegepas word. Deur Onbepaalde Verskuiwing toe te pas op die struktuur onderliggend aan (92) kan (93) gevorm word. Vir die vorming van (94) word Eindrelevering op die struktuur onderliggend aan (93) toegepas om die naamwoordstuk 'n snaakse kêrel uit voorwerpsposisie na sinsfinale posisie te verskuif.

Dit bly egter steeds 'n onopgeloste probleem vir Ponelis se analise dat in die vorming van sinne soos (54)-(70) Onbepaalde Verskuiwing blykbaar 'n bepaalde naamwoordstuk verskuif het. Hy sou naamlik nie kon postuleer dat hierdie sinne deur Eindrelevering en nie deur Onbepaalde Verskuiwing gevorm is nie.

'n Verdere punt van kritiek op Ponelis se analise van Eindrelevering sluit hierby aan. Die onderskeid tussen die "daar by relevering" en die "onbepaalde daar" word nêrens geregverdig nie en is gevolglik totaal arbitrêr. Hierdie hipotese word naamlik aangebied asof dit 'n "feit" van Afrikaans is en nie 'n hipotese ter oplossing van 'n duidelik geformuleerde probleem nie. Dit word byvoorbeeld nie geregverdig deur daarop te wys dat die hipotese sekere problematiese verskynsels --- soos die aanvaarbaarheid van (89) teenoor die onaanvaarbaarheid van (52)(b) --- kan verklaar nie.

'n Laaste aspek van die analise van daar-sinne in AS wat ek van naderby wil bekyk, betref die daar in passiefsinne. Op p. 24 van AS word beweer dat "Ook in die lydende vorm ... onbepaalde naamwoordstukke Onbepaalde Verskuiwing (ondergaan)." Sinne soos (99)(a) en (b) word ter toeligting van hierdie bewering aangebied:

- (99) (a) Onderhandelinge word nou gevoer.
 (b) Daar word nou onderhandelinge gevoer.

Volgens Ponelis word Onbepaalde Verskuiwing dus toegepas op sinne wat reeds in die passievorm is. Hierdie bewering is nie, soos wat dit in AS aangebied word, 'n "feit" van Afrikaans nie. Dit is logies moontlik dat 'n sin soos (99)(b) gevorm sou kon word deur eers Onbepaalde Verskuiwing op die struktuur, ruweg voorgestel deur (100), toe te pas en die resultaat dan te passiver:

- (100) Iemand voer nou onderhandelinge.

Indien 'n sintaktikus die eerste alternatief kies, soos Ponelis dit doen, moet hierdie alternatief getoets en geregverdig word. Anders is sy keuse totaal arbitrêr.

Op p. 407ff. in AS word nou daar-sinne aangebied wat op die oog af baie ooreenstem met (99)(b):

- (101) Daar word gegroet.
 (102) Daar word gewedywer om die guns van die Derde Wêreld.

Op p. 107 word verder onderskei tussen die "onpersoonlike daar" in 'n sin soos (101) en die "onbepaalde daar" in 'n sin soos (99)(b). Terwyl die "onbepaalde daar" deur Onbepaalde Verskuiwing ingevoeg word, word die "onpersoonlike daar" deur Tematiese Verskuiwing (of deur Detematisering indien Tematiese Verskuiwing nie as reël voorgestel was nie)²², ingevoeg. Die struktuur onderliggend aan (101) word naamlik deur Tematiese Verskuiwing (of Detematisering) gevorm op basis van die struktuur onderliggend aan (103):

- (103) Hulle groet.

In §2.6 sal die probleme met Tematiese Verskuiwing en Detematisering in die analise van onpersoonlike konstruksies bespreek word. In §2.7 sal gewys word op die inkoherente konseptualisering by die formulering van die reël van Tematiese Verskuiwing. Hier word alleen daarop gewys dat in AS die reël van Tematiese Verskuiwing (of Detematisering) presies dieselfde effek het as Onbepaalde Verskuiwing en Eindrelevering: die onder-

werp word na regs geskuif en daar word in die oorspronklike posisie van die onderwerp ingevoeg. Dit is waarskynlik dat met die onderskeid tussen "onpersoonlike daar" en "onbepaalde daar" dieselfde soort veralgemening misgekyk word as met die onderskeid tussen "onbepaalde daar" en "daar by relevering". Weens ruimtebeperkings kan hierdie punt nie hier in besonderhede uitgewerk word nie. Let egter op dat dit 'n verdere tekortkoming van die analise onder bespreking is dat die verskil tussen sinne soos (99)(b) en sinne soos (101) en (102) nooit eksplisiet en duidelik uiteengesit en verantwoord word nie.

Ponelis se daar-analise wat in die voorafgaande paragrawe bespreek is, vertoon dus die volgende gebreke.

- (i) Die analise is nie observasioneel adekwaat nie.
- (ii) Meganismes wat as deel van die analise gepostuleer word, soos byvoorbeeld Reël (50) en die kondisie op Reël (50), is arbitrêr.
- (iii) Die formulering van die meganismes wat as deel van die analise aangebied word, soos byvoorbeeld Reël (50), is op 'n onverantwoorde wyse idiosinkraties.
- (iv) Meganismes wat as deel van die analise gepostuleer word, soos byvoorbeeld die kondisie op Reël (50), se implikasies vir die algemene taalteorie word nie nagegaan nie.
- (v) Die analise maak verkeerde voorspellings.
- (vi) Die analise druk valse veralgemenings uit.
- (vii) Die analise druk taalkundig-beduidende veralgemenings nie uit nie.
- (viii) Die analise is op verskeie punte obskuur.
- (ix) Die analise is in verskeie opsigte ondeurdag, nie-indringend en nie-insiggewend.

Hiermee is Ponelis se analise van daar-sinne in Afrikaans nog nie volledig bespreek nie. Paragrawe soos ^{SS}2.6.1, 2.6.4 en 2.6.5 in AS is byvoorbeeld nie onder die vergrootglas geplaas nie. Die gedeeltes wat tot dusver bespreek is, illustreer egter meer as duidelik genoeg die gebreke van die pseudo-teoretiese fragmente wat in AS voorkom. Opsommenderwys kan gesê word dat die pseudo-teoretiese fragmente nie die verlangde insig in die struktuur van Afrikaans bied nie, omdat

- (i) duidelike probleme nie geformuleer word nie,
- (ii) onverantwoorde idiosinkrasieë in die formulering van prosesse/reëls voorkom,
- (iii) veralgemenings en wetmatighede oor Afrikaans misgekyk word,
- (iv) teenvoorbeelde vir die reëls volop is,
- (v) Afrikaans in die betrokke analyses op bepaalde punte as idiosinkraties voorgestel word, terwyl uit die vakliteratuur blyk dat Afrikaans in die betrokke opsigte soos ander tale is,
- (vi) die voorgestelde prosesse/reëls nie getoets of geregverdig word nie, en
- (vii) die mededelings in hierdie fragmente dikwels obskuur is.

Die vraag ontstaan nou waarom die pseudo-teoretiese fragmente van AS die opgenoemde gebreke het. 'n Eerste rede bestaan in die simplistiese siening wat Ponelis van sintaktiese analise het. Nêrens in AS word eksplisiet besin oor wat sintaktiese analyses is nie, aan welke eise dit moet voldoen nie, welke soort gebreke sintaktiese analyses in hierdie stadium van die ontwikkeling van die vak nie meer mag hê nie, ens. 'n Tweede rede is dat Ponelis nalaat om sy analyses behoorlik in te bed in die relevante vakliteratuur oor sintakties verwante tale soos Nederlands, Engels en Duits. Wat veral opval is dat Ponelis nie gebruik maak van die groot aantal diepte-

analises wat gedurende die afgelope tien jaar oor Nederlandse sintaksis verskyn het nie.²³⁾ Uit hierdie publikasies sou hy nie slegs 'n rykdom aan positiewe insigte oor ook die struktuur van Afrikaans kon put nie. Dit sou ook vir hom duidelik moes wees dat die soort analises wat hy in AS aanbied op hierdie moment in die ontwikkeling van die vak vanweë die oppervlakkigheid daarvan net nie (meer) aanvaarbaar is nie. Verder bring Ponelis se afsydigheid van die relevante vakliteratuur oor tale soos Nederlands, Engels en Duits mee dat hy --- soos hierbo aangetoon is --- nie kan onderskei tussen sintaktiese beginsels wat tipies van Afrikaans is en sintaktiese beginsels wat Afrikaans gemeenskaplik met verwante tale het nie. 'n Derde rede vir die gebreke van die pseudo-teoretiese fragmente van AS lê in die onvoldoende waardering wat Ponelis vir die algemene norme van deurdagtheid en selfkritiesheid openbaar. Op talle punte hierbo het dit geblyk dat standpunte van Ponelis nie eens 'n eerste kritiese beskouing kan weerstaan nie.

In die pseudo-teoretiese fragmente in AS word nie net van meganismes uit die Chomskyaanse benadering gebruik gemaak nie. Daar is byvoorbeeld fragmente waarin meganismes uit Generatiewe Semantiek (§1.3, §16.4.3.2), uit Relasionele Grammatika (§7.4, §16.4.3) en uit Fillmore se Kasusgrammatika (§7.1) gebruik word. Op sommige van hierdie fragmente word daar in §2.6 hieronder teruggekom.

2.5 Die teorie-geïsoleerde fragmente in die inhoud van AS

Die pseudo-teoretiese fragmente wat in §2.4 hierbo bespreek is, kan ook as "teorie-geïsoleerde" fragmente bestempel word. In hierdie fragmente word naamlik --- om 'n min of meer koherente analise vir 'n verskynsel in Afrikaans te gee --- gebruik gemaak van meganismes wat onderdele van beter bekende taalkundige teorieë vorm. In teenstelling hiermee kom daar in AS inhoudelike fragmente voor wat oorgeneem is uit 'n analise van byvoorbeeld Engels, sonder dat die teoretiese agtergrond en die essensiële aannames van die analise gegee word. Die fragment bestaan gewoonlik uit data met enkele onsistematiese opmerking daaroor. Die data en opmerkings is egter net beduidend binne die essensiële aannames en teoretiese agtergrond van die analise wat nie verskaf word nie. So 'n fragment in AS word hier 'n "teorie-geïsoleerde fragment" genoem.

Op p. 419 van AS word byvoorbeeld na (Jackendoff 1972) verwys as beweer word dat "Sekere elemente, waaronder bepaalde bywoorde en modale hulpwoorde, ... onderwerpgerig (is), dit wil sê ... betrekking (het) op die onderwerp van 'n sin". Voorbeelde van sulke bywoorde en modale hulpwoorde in Afrikaanse aktief- en passiefsinne word dan verskaf. Geen verdere uiteensetting word gegee nie. Buite die konteks van Jackendoff (1972) se analise is dit volstrek nie duidelik van watter relevansie hierdie opmerking en data vir die betrokke hoofstuk in AS is nie. Dit is alleen wanneer (Jackendoff 1972) gelees word dat geraai kan word waarom die betrokke paragraaf in AS ingesluit is.

'n Verdere voorbeeld van so 'n teorie-geïsoleerde fragment word aangegetref op p. 81 van AS. In §4.2.1 word verwys na (Moravcsik 1972) wanneer beweer word dat "Onderwerpsversterkende self ... sowel adnominaal (as deel van die onderwerpsnaamwoordstuk) as bywoordelik (dus in die werkwoordstuk) (kan) optree". Afrikaanse voorbeelde van adnominale en bywoordelike self, persoonlik, myself, jouself en homsself word dan as die res van die paragraaf verskaf. Hoe hierdie opmerking en data vir die uiteensetting in AS relevant sou kon wees, begin duidelik word eers as Moravcsik (1972) se

analise van versterkers in Engels bestudeer word.

Fragmente soos die bogenoemde twee is nie binne die raamwerk van byvoorbeeld Jackendoff en Moravcsik se analyses inhoudloos nie. Daarbinne vorm dit 'n integrale deel van 'n koherente analise. Buite die konteks van hierdie analise is sulke fragmente niksseggend omdat die nodige agtergrondinligting nie verskaf word nie. Die data vergesel van triviale opmerkings word blykbaar in AS opgeneem om geen ander rede nie as dat die korresponderende data in 'n spesifieke analise vir 'n verwante taal van belang is. So 'n fragment kan geen insig bied in die struktuur van Afrikaans nie, veral nie as die betrokke analise onbekend is nie.

2.6 Die samevoeging van inhoudelike fragmente

In §2.1 hierbo is beweer dat die inhoud van AS saamgestel is uit drie tipes inhoudelike fragmente: taksonomiese fragmente, pseudo-teoretiese fragmente en teorie-gedisoriënteerde fragmente. In §2.2 en die bylae daartoe, 2.3, 2.4 en 2.5 is hierdie fragmente gemeet aan die eise van nie-obskuurheid, nie-inhoudloosheid en nie-arbitrêrheid. In die huidige paragraaf is die oogmerk om aan te toon hoe verskillende soorte inhoudelike fragmente in AS arbitrêr saamgevoeg word tot 'n "geheel". Dit sal gedoen word deur die inhoud van hoofstuk 16 in besonderhede te analiseer teen die agtergrond van die norme van nie-obskuurheid, nie-inhoudloosheid en nie-arbitrêrheid. Feitlik enige hoofstuk in AS sou vir hierdie doel gebruik kon word. Hoofstuk 16 is om 'n heel praktiese rede gekies: dit is relatief kort en daarom makliker hanteerbaar as objek vir indringende analise. In die analise sal veral nagegaan word in hoe 'n mate so 'n willekeurige samevoeging van verskillende soorte inhoudelike fragmente kan bydra tot insig in die struktuur van Afrikaans.

Hoofstuk 16 word ingelei deur 'n klassifikasie. Daar word in die eerste plek onderskei tussen 'n klas van "basiskonstruksies" soos (104) en (105) en 'n klas van "omskrywingskonstruksies" soos (106) en (107):

- (104) Die grootmoondhede wedywer om die guns van die Derde Wêreld.
- (105) Die staat subsidieer die landbou.

- (106) Daar word gewedywer om die guns van die Derde Wêreld.
- (107) Die landbou word deur die staat gesubsidieer.

Die kriteria waarvolgens sinne soos (106) en (107) as omskrywingskonstruksies geklassifiseer word, is

- (i) "'n gemeenskaplike grammatiese funksie", en
- (ii) "gemeenskaplike vormlike kenmerke".

In §16.1 word die "gemeenskaplike vormlike kenmerke" as volg gespesifiseer:

- (i) die werkwoorde word/wees kom in "onpersoonlike konstruksies" soos (106) sowel as in "passiefkonstruksies" soos (107) voor;
- (ii) onpersoonlike konstruksies soos (106) sowel as passiefkonstruksies soos (107) kom soms voor met 'n agens en soms sonder 'n agens.

Ponelis gee dus hier 'n klassifikasie. Op die aard van hierdie klassifikasie word verder aan teruggekom. Tot in hierdie stadium word nie gespesifi-

seer waarom omskrywingskonstruksies weer verdeel word in onpersoonlike konstruksies soos (106) en passiefkonstruksies soos (107) nie. Daar word ook nog hoegenaamd nie verwys na die klas van basiskonstruksies soos (104) en (105) nie.

In §16.2 word daar nou ingegaan op die "gemeenskaplike grammatiese funksie" van sinne soos (106) en (107). Die formulering in hierdie paragraaf maak die inhoud feitlik totaal ondeursigtig. Die basiskonstruksies²⁴⁾ van die inleidende paragraaf kom vir die eerste keer ter sprake. Hierdie konstruksies is blykbaar "die nie-omskrywingskonstruksies wat met die omskrywingsvorme korreleer". Daar word nou beweer dat "Deur tematiese verskuiwing ... die basisonderwerp ... sy status as tema/topiek (verloor)". Hiermee sou bedoel kon word dat die korrelasie tussen die basiskonstruksies en die omskrywingskonstruksies uitgedruk word in terme van die een of ander proses van "tematiese verskuiwing", veral omdat die term "verskuiwing" algemeen gebruik word om in transformasionele taalkunde te verwys na 'n soort bewerking wat 'n transformasionele reël uitvoer. Hierdie interpretasie van wat in §16.2 van AS beweer word, word in §2.7 van nader beskou en die implikasies daarvan uitgespel. In die huidige paragraaf sal onder meer die implikasies van 'n ander moontlike interpretasie nagegaan word.

In §16.2 word "tematiese verskuiwing" in passiefkonstruksies geïllustreer aan die hand van sinne (108) en (109):

- (108) Die polisie ondervra die gewese Volksraadslid.
(109) Die gewese Volksraadslid word deur die polisie ondervra.

Uit (108) en (109) kom die leser gou agter dat die tema nie "verskuif" word nie. In (108) is die polisie die tema en in (109) is die gewese Volksraadslid die tema. Die tema in sowel (108) as (109) is dus in dieselfde posisie, naamlik sinsinisiële posisie. Dit is wel so dat dieselfde konstituent nie in (108) en (109) die tema is nie. Moontlik het Ponelis met die term "tematiese verskuiwing" nie 'n proses waardeur die tema verskuif word in gedagte gehad nie, maar wel die term gebruik as min of meer sinoniem met "tematiese verskil".

Die "verskuiwing"-gedeelte van die term ontleen Ponelis vermoedelik van die "standaard" transformasionele analise van die verband tussen aktief- en passiefsinne soos (108) en (109).²⁵⁾ In so 'n analise word 'n onderskeid getref tussen die oppervlakstruktuur en die dieptestruktuur van 'n passiefkonstruksie. Sin (108) sou ruweg die dieptestruktuur kon voorstel terwyl sin (109) ruweg die oppervlakstruktuur sou kon voorstel.²⁶⁾ Die verband tussen oppervlak- en dieptestruktuur word gelê deur die passieftransformasie --- 'n sintaktiese reël --- wat onder andere sekere konstituente verskuif. Die konstituente wat verskuif word, is sintaktiese eenhede: die subjek-NP en die objek-NP. Afgesien van die konstituente wat verskuif word, voeg die passieftransformasie ook die konstituente word en deur in. Die semantiese effek van die verskuiwing sou dan kon wees dat die tema in (109) nou verskil van die tema in (108). Die bewering "Deur tematiese verskuiwing verloor die basisonderwerp sy status as tema/topiek" is dus hoogs verwarrend.

Op hierdie punt kan van die klassifikasie in die inleidende paragraaf vermeld word dat dit 'n tipiese verdoeselde klassifikasie is. In die eerste plek word 'n klas van "basiskonstruksies" aangebied: "basiskonstruksies" is 'n term uit transformasioneel-generatiewe taalondersoek. In die tweede plek is een van die kriteria waarvolgens sinne soos (106) en (107) saam

geklassifiseer word. "'n gemeenskaplike grammatiese funksie, naamlik tematiëse verskuiwing". Hiermee word die "proses-terminologie", om Ponelis se eie uitdrukking te gebruik, van transformasioneel-generatiewe taalondersoek aangewend om 'n kriterium vir 'n klassifikasie mee aan te dui.

Terwyl sinne soos (108) en (109) in §16.2 die effek van "tematiëse verskuiwing" in passiefkonstruksies illustreer, lig (110) en (111) die effek daarvan in onpersoonlike konstruksies toe:

- (110) Onlangs het ondersteuners hard gekla.
 (111) Onlangs is daar hard gekla.

(110) word as die basiskonstruksie aangebied en (111) as die onpersoonlike konstruksie. Hiervan beweer Ponelis nou op p. 408: "By onpersoonlike konstruksies kom tematiëse verskuiwing voor in die vorm van detematisering, sodat onpersoonlike konstruksies wesenlik temaloos is". Dit is baie moeilik om agter te kom presies wat hiermee bedoel word. Een moontlike interpretasie is dat "tematiëse verskuiwing" 'n proses is wat ook die verband tussen sinne soos (110) en (111) spesifiseer. Soos reeds genoem is, word die konsekwensies van so 'n interpretasie in §2.7 uitgespel.

Dit is egter ook moontlik dat die bedoeling hier is dat Detematisering die sintaktiese proses is wat die verband tussen sinne soos (110) en (111) spesifiseer. Hierdie indruk word deur los opmerkings in die res van die hoofstuk versterk. Detematisering het dan tot gevolg dat die tema in (110) en (111) verskil. Die tema in (110) is natuurlik nie in (111) "verskuif" nie. Dit het selfs nie soos in (108) en (109) die konstituent in sinsinisiële posisie gebly nie. Sin (111) het na bewering geen tema nie. Waar Detematisering ter sprake kom, begin die aard van die hoofstuk se inhoud verander van klassifikasie na pseudo-teoretiese beskrywing. Nou gaan dit nie meer om die indeling van sinne in klasse soos in die inleidende paragraaf nie, maar om die verband of "korrelasie" tussen die lede van twee klasse. Hier word die verband tussen die basiskonstruksies gespesifiseer in terme van 'n meganisme wat tipies in bepaalde taalkundige teorieë gebruik word. Die reël van Detematisering herinner naamlik sterk aan 'n transformasionele reël. Daar is egter 'n ongemotiveerde en gevolglik arbitrêre verskil tussen hierdie reël en 'n ware transformasionele reël.

Indien Detematisering die struktuur onderliggend aan 'n sin soos (111) vorm op basis van die struktuur onderliggend aan 'n sin soos (110), doen hierdie reël dit deur onder andere 'n konstituent te skrap. In die geval van (110) is hierdie konstituent ondersteuners. In §2.7 hieronder word verduidelik dat 'n transformasionele reël onderhewig is aan die herwinbaarheidskondisie en dus nie 'n betekenisdraende konstituent mag skrap nie. Daar word ook verduidelik dat ondersteuners in (110) 'n betekenisdraende konstituent is. In hierdie opsig verskil Detematisering dus op 'n ongeregverdigde en gevolglik arbitrêre wyse van 'n ware transformasionele reël. Geen aanduiding word op hierdie punt van AS gegee van hoe daar en word ge- in die afleiding van (111) ingevoeg is nie.

Die pseudo-teoretiese fragment in §16.2 ly aan al die tekortkominge wat in §2.4 vir so 'n fragment geskets is. In die eerste plek word nie duidelik gemaak presies waarin die verband tussen die basiskonstruksies en die omskrywingskonstruksies bestaan nie. Geen regverdiging word aangebied vir die hipotese dat die verband deur 'n reël soos Detematisering gelê word nie. Indien aanvaar word dat die verband wel deur 'n reël soos

Detematisering gelê word, word daar in ieder geval geen regverdiging aangebied daarvoor dat die betrokke reël wel Detematisering is nie. Geen alternatiewe analises word oorweeg en teen mekaar opgeweeg nie.

§16.3 bestaan uit vyf onderafdelings, naamlik die inleidende gedeelte,²⁷⁾ en §§16.3.1-16.3.4. Die paragraaf as geheel konsentreer op die "onpersoonlike konstruksies". Die eerste opmerking van §16.3 se inleidende gedeelte vorm inhoudelik 'n onderdeel van die genoemde klassifikasie. Hier word naamlik 'n aanduiding gegee van die kriteria wat gebruik is by die subklassifikasie van omskrywingskonstruksies in onpersoonlike konstruksies en passiefkonstruksies: "In onpersoonlike konstruksies verskyn daar as onderwerp in verbinding met die omskrywingswerkwoorde word en wees ..."

In die tweede opmerking van die paragraaf word dan beweer dat "Die onderwerps-daar kan ellipties wees". Hierdie bewering word toegelig met voorbeeldsinne soos die volgende:

- (112) (a) Dan sal daar gepraat word van verandering.
(b) Dan sal gepraat word van verandering.

Die res van §16.3 se inleidende paragraaf bestaan uit twee brokke kommentaar:

"Onpersoonlike konstruksies kom voor by (nie-oorganklike) werkwoorde wat persoonlike onderwerpe kan neem ..."

"Hierdie werkwoorde druk verder (in die wydste sin) 'n handeling, aktiwiteit of daad uit, sodat nie-handelingswerkwoorde (waaronder koppelwerkwoorde) nie in die konstruksie voorkom nie ..."

Sinne (113) en (114) word onderskeidelik ter toeligting van die eerste en tweede brokke kommentaar aangebied:

- (113) Daar word gebaklei.
(114) *Daar word mooi gelyk.

Soos wat die bewerings oor (112)-(114) in AS aangebied word, is die beduidendheid daarvan vir die inhoude wat in die voorafgaande paragrawe aangebied is, volstrek onduidelik. Binne 'n koherente deskriptiewe raamwerk sou (112)-(114) beskou word as problematiese verskynsels en die bewerings oor (112)-(114) as veralgemenings wat in die analise van omskrywingskonstruksies uitgedruk en verklaar moet word. Teen die agtergrond van Ponelis se §16.2 sou byvoorbeeld antwoorde gevind moes word op vrae soos die volgende: Waarom kan Detematisering toegepas word in die vorming van sinne soos (113) maar nie in die vorming van sinne soos (114) nie? Waarom is sowel (112)(a) as (112)(b) aanvaarbaar? Is die meganisme wat daar invoeg opsioneel of word daar onder bepaalde omstandighede geskrap? Wat is die omstandighede waaronder daar wel "ellipties" is en nie "ellipties" is nie? Dit is 'n tekortkoming van die pseudo-teoretiese fragment en die aanbieding in AS dat die implikasies van data soos (112)-(114) vir Detematisering nie ingesien word nie.

Volgens die paragraaftitel van §16.3.1 word daar in hierdie paragraaf iets meer gesê oor Detematisering. Al wat egter hier aangebied word, is 'n aantal ongeregverdigde bewerings. In §16.2 is reeds beweer dat die onpersoonlike konstruksie temaloos is. Hier word nou weer beweer dat daar nie die tema van so 'n konstruksie is nie. Verder beweer Ponelis dat

"'n Belangrike funksie van die temaloosheid van onpersoonlike konstruksies is om 'n saakverband in geheelperspektief te stel ..., om die aksent te laat val op die saakverband (die gebeure of handeling) en nie op die tema of onderwerp nie". Daar word ook beweer dat onpersoonlike konstruksies temaloos is omdat hulle gebruik word waar "'n Duidelik omskrewende onderwerp/tema ... nie gespesifiseer (hoef) te word nie" en omdat "Die onderwerp ... diplomatie vermy (word)". Geen regverdiging van enige aard word vir hierdie bewerings aangebied nie. Sonder die nodige regverdiging het hierdie soort bewering die status van suiwer spekulasie. Dit is interessant dat Ponelis bewerings soos hierdie insluit in 'n werk oor die sintaksis van Afrikaans. Hierdie bewerings handel tog nie oor die sintaktiese struktuur van Afrikaans nie? Die relevansie van bewerings soos hierdie vir die sintaksis van Afrikaans sal alleen verstaanbaar wees indien dit duidelik is welke aannames Ponelis maak oor die verhoudings tussen sintaksis en semantiek/pragmatiek/stilistiek. Nêrens in AS word egter op 'n sistematiese, eksplisiete wyse op die aard van hierdie verhoudings ingegaan nie.

In §16.3.2 word weer data aangebied. Vir 'n aantal onpersoonlike konstruksies word korrelerende nominaalkonstruksies of werkwoordafleidings aangebied. So byvoorbeeld word die onpersoonlike konstruksie (115) aangebied saam met die nominaalkonstruksie (116):

(115) Daar sal geween word.

(116) Daar sal geween wees.

Die beduidendheid van hierdie paragraaf vir Ponelis se betoog tot op hierdie punt is volstrek onduidelik. Tot dusver het dit in hoofstuk 16 van AS gegaan om die verband tussen basiskonstruksies soos (110) en omskrywingskonstruksies soos die onpersoonlike konstruksie (111). In §16.3.2 gaan dit nou om 'n heel ander verband, naamlik die verband tussen onpersoonlike konstruksies soos (115) en nominaalkonstruksies of werkwoordafleidings soos (116). Hierdie paragraaf bevat in feite 'n nuwe bespreekte klassifikasie, vergesel van 'n enkele punt van kommentaar: die nominaalkonstruksies en werkwoordafleidings word deur "temaloosheid van dieselfde aard as dié by onpersoonlike konstruksies gekenmerk". §16.3.2 word hoegenaamd nie by die voorafgaande paragraaf geïntegreer nie.

Die eerste sin van §16.3.3 is onverstaanbaar: "In konstruksies met voorwerpsnaamwoordsinne tree die onpersoonlike konstruksie in vir die passief". Volgens die laaste sin in die paragraaf "... staan hierdie soort onpersoonlike konstruksie in konkurrensie met 'n passief ...". Blykbaar is die bedoeling dat waar 'n aktiefsin 'n naamwoordsin as voorwerp het, 'n korrelerende passiefsin nie voorkom nie, maar wel 'n korrelerende onpersoonlike konstruksie. Hier het ons 'n problematiese gegewe wat deur die analise van omskrywingskonstruksies verklaar behoort te word. Dit is nie die onpersoonlike konstruksie wat problematies is nie. Hierdie konstruksie kom soos gewoonlik voor. Dit is die nie-voorkoms van die passiefkonstruksie wat problematies is. §16.3.3 pas dus in feite nie in §16.3 oor onpersoonlike konstruksies in nie, maar wel in §16.4 oor passiefkonstruksies. Die relevansie van die inhoud van hierdie paragraaf vir die pseudo-teoretiese fragment wat in §16.4 aangebied word, word egter nie ingesien nie.

Van die onpersoonlike konstruksies in §16.3.3 word verder beweer dat "... detematisering ingetree het (waardeur die onpersoonlike daar tot stand gebring word) sonder dat die voorwerp (die naamwoordsin) tot onderwerp verhoog is". Detematisering is in §16.2 beskou as "'n vorm van"

tematiese verskuiwing. Dit is gevolglik moontlik om die aangehaalde bewering s6 te interpreteer dat tematiese verskuiwing onder meer daar invoeg, soos in §2.7 gedoen word. In terme van die interpretasie in die huidige paragraaf, word Detematisering beskou as die sintaktiese proses wat daar "tot standbring". Hierdie reël kan dus nie alleen 'n konstituent skrap nie, maar ook 'n konstituent skep en in die verlangde posisie in die sin invoeg. In die vorming van die sinne onder bespreking, soos byvoorbeeld (117), moet nie alleen daar ingevoeg word nie, maar ook word ge-:

(117) Daar word gemeen dat die skaal te kort is.

Ponelis verduidelik egter nie hoe hierdie elemente ingevoeg word nie. Die opmerking "... sonder dat die voorwerp (die naamwoordsin) tot onderwerp verhoog is" in §16.3.3 slaan blykbaar op wat volgens Ponelis in die vorming van passiefkonstruksies gebeur. Die konsep van 'n voorwerp wat tot onderwerp "verhoog" of "geavanseer" word, kom uit Perlmutter en Postal se Relasionele Grammatika. Op die implikasies hiervan word in die bespreking van §16.4 teruggekom.

§16.3.4 bestaan uit wat blykbaar 'n intuïtiewe oordeel van Ponelis verteenwoordig oor die gebruiksfrekwensie van onpersoonlike konstruksies met agense: "Onpersoonlike konstruksies met die agens is betreklik seldsaam, afgesien van in rugbykommentaar ..." Geen gronde van enige aard word vir hierdie oordeel aangebied nie. Daar word slegs gespekuleer oor "een moontlike rede vir die relatiewe hoë frekwensie". Die volledige insigloosheid van die pseudo-teoretiese fragment oor onpersoonlike konstruksies blyk weer eens uit hierdie paragraaf. Daar word naamlik nie aangetoon dat die gebruiksfrekwensie van 'n sekere konstruksie 'n taalkundig-beduidende gegewe is nie. Wat wel beduidend sou kon wees vir die analise van Detematisering, is die volgende vraag: Waarom kan Detematisering in die vorming van 'n sin soos (111) 'n konstituent skrap, terwyl hierdie reël in die vorming van 'n sin soos (118) dieselfde konstituent, naamlik die subjek van die basiskonstruksie, nie kan skrap nie, maar wel kan verskuif?

(118) Daar word ingegooi deur Muller.

In die vorming van sinne soos (118) moet deur ook nog op die een of ander wyse ingevoeg word. Dit begin lyk of die rede waarom Detematisering nêrens in hoofstuk 16 eksplisiet geformuleer en geformaliseer word nie, daarin bestaan dat dit hoegenaamd nie moontlik is om hierdie reël koherent te formuleer nie. Hoe word 'n reël geformuleer om (a) daar word ge- in te voeg, (b) die subjek soms te skrap en soms nie, (c) die subjek te verskuif waar dit nie geskrap word nie, (d) deur voor die verskuifde konstituent in te voeg? Indien dit nie moontlik is om hierdie reël koherent te formuleer nie, is dié dele van §16.3 wat tot dusver as dele van 'n pseudo-teoretiese fragment aangebied is, in feite 'n onderdeel van 'n verdoeselde klassifikasie, naamlik die klassifikasie wat in die inleidende paragraaf van hoofstuk 16 aangebied word. In §2.3.3,3 hierbo is gemeld dat 'n reël wat genoem word maar nie geformuleer kan word nie, kenmerkend is van 'n "generative catalogue".

In §16.4 van AS word daar ingegaan op die passiefkonstruksie as omskrywingskonstruksie. Die paragraaf word weer ingelei met 'n klassifikasie en wel van 'n groep sinne as òf lydend òf bedrywend. Die kriterium vir hierdie klassifikasie word as volg geformuleer: "In vol passiewe of agenspassiewe word die onderwerp van die bedrywende vorm weergegee deur die

agens ('n voorsetselgroep met deur) terwyl die voorwerp van die bedrywende vorm korrespondeer met die onderwerp van die lydende vorm ...". Ons het hier in feite nie 'n nuwe klassifikasie nie. Daar word net 'n aanduiding gegee van die kriteria wat gebruik is by die subklassifikasie van omskrywingskonstruksies in onpersoonlike konstruksies en passiefkonstruksies in die inleidende paragraaf van hoofstuk 16. Die volgende punt wat in die inleidende gedeelte van §16.4 gemaak word, is dat "Die kenmerkendste tipe passief ... egter nie die agenspassief (is) nie, maar die agenslose tipe ...". Daar word dus in feite beweer dat passiefkonstruksies geklassifiseer kan word as òf "agenspassiewe" òf "agenslose passiewe". Dié nuwe bespreekte klassifikasie word toegelig met een punt van kommentaar oor die teksfrekwensie van die twee tipes passiewe in Engels. 'n Mens sou kon aflei dat feite oor teksfrekwensie vir Ponelis ook onder sintaksis ressorteer. Die vraag is natuurlik of Svartvik (1966) se berekening van die teksfrekwensie van die twee tipes passiewe in Engels hoegenaamd as basis vir 'n bewering oor Afrikaans gebruik kan word. Watter gronde is daar vir die aanname dat die teksfrekwensie van die ooreenstemmende konstruksies in Afrikaans dieselfde is? Onthou, frekwensie betref die (willekeurige) voorkoms van produkte van taalgebruik en weerspieël nie in die eerste plek eienskappe van taalbeheersing of taalstruktuur nie.

§16.4.1 bevat verdere kommentaar op die klassifikasie van sinne as passiefkonstruksies. Daar word naamlik beweer dat passiefkonstruksies "... nie handeling aandui wat deur hulle onderwerpe uitgevoer word nie ...". Hierdie bewering word dan as "verklaring" aangebied vir die waarneming dat 'n sin soos (119) onaanvaarbaar is, terwyl 'n sin soos (120) aanvaarbaar is:

- (119) *Hoofpyn word deur senuspanning veroorsaak, en oorpyn doen dit ook.
(120) Senuspanning veroorsaak hoofpyn, en piep doen dit ook.

Blykbaar beskou Ponelis hierdie soort van "verklaring" van die onaanvaarbaarheid van sekere sinne as 'n wettige onderdeel van sintaktiese analise. So 'n "verklaring" dui op 'n heel bepaalde siening van die verhouding tussen sintaksis en semantiek. Op hierdie verhouding, soos reeds genoem is, gaan Ponelis nêrens in AS eksplisiet in nie. In §2.7 hieronder word op hierdie siening teruggekom. Geen regverdiging word in elk geval vir hierdie "verklaring" aangebied nie, sodat dit arbitrêr bly. §16.4.1 sou op grond van die feit dat 'n "verklaring" aangebied word, as 'n pseudo-teoretiese fragment beskou kon word.

§16.4.2 bevat weer 'n uitgebreide bespreekte klassifikasie. Sinne word geklassifiseer as kopulakonstruksies soos (121) en passiefkonstruksies soos (122):

- (121) Die skip is stukkend.
(122) Die skip word afgeskryf.

Daar word gewys op "semantiese" sowel as "vormlike" ooreenkomste tussen hierdie twee tipes konstruksies. Terme word gebruik wat impliseer dat daar meer as bloot 'n oppervlakooreenkoms tussen die konstruksies onder bespreking is. So word daar byvoorbeeld gepraat van passiefkonstruksies wat "... sowel vormlik as semanties ná verwant (is) aan kopulakonstruksies",²⁸) van 'n "semantiese verwantskap" en van "die oorgang van passief na kopulakonstruksie". Formulerings soos hierdie het slegs een funksie, nl. die verdoeseling van die betrokke klassifikasie. Die implikasie dat

daar meer as 'n oppervlakkige ooreenkoms tussen die betrokke konstruksies is, is te vaag vir sinvolle bespreking.

Daar kan net verder op gewys word dat hierdie geïmpliseerde "verwantskap" nie transformasioneel kan wees nie. 'n Kritieke verskil in struktuur tussen die twee tipes konstruksies word naamlik in die laaste sin van §16.4.2 in AS genoem: "Net passiewe kan agense hê en met oorganklike konstruksies korrespondeer". Die vraag wat nou ontstaan is na die nut van 'n paragraaf met 'n inhoud soos §16.4.2 as nie aangetoon word waarom die heel vae ooreenkoms tussen sinne soos (121) en (122) van belang is nie. Soos §16.3.2 bevat ook §16.4.2 'n klassifikasie wat nie geïntegreer is in die res van die betoog nie.

§16.4.3 bestaan uit 'n pseudo-teoretiese fragment. In die bespreking van §16.3.3 is genoem dat Ponelis die verband tussen aktiefsinne en passiefsinne blykbaar probeer uitdruk in terme van begrippe uit die Relasionele Grammatika van Perlmutter en Postal. Dié indruk word deur §16.4.3 versterk. Soos reeds aangetoon is, spesifiseer Detematisering blykbaar die verband tussen die basiskonstruksies en die onpersoonlike konstruksies. In hierdie paragraaf word nou twee reëls voorgestel om die verband tussen die basiskonstruksies en die passiefkonstruksies te spesifiseer. Die inleidende sin van §16.4.3 lui as volg: "Die twee tematiese bewerkings in die lydende vorm, naamlik die demovering van die aktiewe onderwerp en die promovering van die aktiewe voorwerp tot passiewe onderwerp moet onderskeie gesien word". Volgens Botha (1974:32) word die term "promoveer" as tegniese term gebruik in Relasionele Grammatika. In Relasionele Grammatika is promovering egter nie 'n "tematiese bewerking" nie. Promosies is naamlik transformasies wat terme van grammatikale relasies skep.²⁹⁾ Die voorwerp as sintaktiese eenheid kan gepromoveer word, maar dan nie die "aktiewe voorwerp" soos Ponelis dit noem nie. Die "aktiewe voorwerp" waarna Ponelis verwys is 'n oppervlakstruktuurkonstituent. Net dieptestruktuurkonstituent word gepromoveer. Dit sou wel korrek wees om te sê dat die voorwerp in die struktuur onderliggend aan die aktiewe sin gepromoveer word tot die onderwerp van die struktuur onderliggend aan die passiefsin. In so 'n analise word 'n onderskeid tussen twee struktuurvlakke, naamlik oppervlak- en dieptestruktuur, voorveronderstel. Dieselfde opmerkings geld waar verwys word na die demovering van die "aktiewe onderwerp". Hierdie twee reëls van Ponelis is dus in bepaalde opsigte idiosinkraties. Geen regverdiging word vir die genoemde idiosinkrasieë aangebied nie. Wat die demovering betref, sit Botha (1974:52, 60-62) --- na wie Ponelis op p. 168 verwys --- uiteen dat die onderwerp van die struktuur onderliggend aan die aktiefsin in nie-term of "chômeur" word in die struktuur onderliggend aan die passiefsin, soos bepaal word deur die Relational Annihilation Law. In hierdie vroeë Relasionele Grammatika word die promovering en demovering³⁰⁾ in die afleiding van 'n passiefkonstruksie nie as "onderskeie gesien" nie. Ponelis stel voor dat dit wel as twee aparte "tematiese bewerkings" gesien moet word, waarmee hy bedoel dat die reël wat promoveer los moet optree van 'n reël wat demoveer. Ponelis besef egter nie die verreikende implikasies van sy hipotese nie. Die teorie van Relasionele Grammatika sal aangepas moet word sodat die promovering van 'n konstituent nie die vorming van 'n "chômeur" tot gevolg het nie. Omdat die konsekwensies hiervan nie vir Relasionele Grammatika uitgewerk word nie, kan die hipotese alleen met skeptisisme bejeën word. Verder is dit sinloos om met begrippe soos "promoveer" en "demoveer" te werk sonder om die volledige stel wette van Relasionele Grammatika te aanvaar. Ponelis noem nooit hierdie wette in AS nie.

Die "oorwegings" wat Ponelis as regverdiging vir sy hipotese in die vorige paragraaf bied, het geen krag nie. In die eerste plek beweer hy dat "... in lydende vorme kan onbepaalde naamwoordstukke ... as nie-onderwerpe in die

werkwoordstuk optree terwyl daar as onderwerp verskyn ...". As voorbeeld word die volgende sin gegee:

(123) Daar moet vier betrekkinge van Assistentie geskep word.

As ek Ponelis reg verstaan, beweer hy dat hierdie sin gevorm is deurdat die "aktiewe onderwerp" gedomoveer is sonder dat die "aktiewe voorwerp" gepromoveer is tot onderwerp. Daarom is vier betrekkinge van Assistentie in (123) nie onderwerp nie. Wat Ponelis egter uit die oog verloor, is dat die reëls wat hy postuleer, soos sy eie reël van Onbepaalde Verskuiwing in §2.6 en die Passiefreël, georden moet wees ten opsigte van mekaar. Hiermee bedoel ek bloot dat die een reël voor die ander toegepas word of omgekeerd. In die vorming van (123) kon die Passiefreël opgetree het voor Onbepaalde Verskuiwing sodat die nie-onderwerpsstatus van vier betrekkinge van Assistentie toegeskryf moet word aan die effek van Onbepaalde Verskuiwing en nie aan die nie-promovering van die "aktiewe voorwerp" nie.

In die tweede plek beweer Ponelis dat in sinne soos (124) "vind tematiese verskuiwing plaas deur middel van die onpersoonlike konstruksie³¹⁾ sonder dat die voorwerpsin tot onderwerpsin bevorder hoef te word:"

(124) Daar word aanvaar dat bestraling baie gevaarlik kan wees.

Tot dusver in Ponelis se uiteensetting is sinne soos (124) deur middel van Detematisering gevorm. Aangesien Detematisering in ieder geval nie 'n voorwerpsin tot onderwerp bevorder nie, is die punt wat Ponelis wil maak obskuur.

In die derde plek beweer Ponelis dat "die tematiese demovering³²⁾ van die basisonderwerp gemeenskaplik is aan lydende vorme en onpersoonlike konstruksies, terwyl die promovering van die aktiewe voorwerp eie is aan die lydende vorm". Die inhoud van hierdie bewering is ook onduidelik. Die basisonderwerp by onpersoonlike konstruksies word tog gekrap en nie gedomoveer nie. Dit mag wees dat Ponelis hier met "demovering" na 'n semantiese en nie 'n sintaktiese "verskuiwing" verwys nie. Maar die "promovering van die aktiewe voorwerp" moet tog 'n sintaktiese proses wees. Ek vermoed dat Ponelis se versuim om deurgaans te onderskei tussen die semantiese eenheid van tema en die sintaktiese eenheid van onderwerp onderliggend aan hierdie verwarring is.

In die pseudo-teoretiese fragment in §16.4.3 word gebruik gemaak van 'n meganisme uit Relasionele Grammatika. In die pseudo-teoretiese fragment van §16.2 word gebruik gemaak van 'n meganisme wat sterk herinner aan 'n "standaard" transformasionele reël. Die saamvoeging van hierdie twee fragmente met meganismes uit twee verskillende onversoenbare teoretiese raamwerke, skep verskeie probleme. Die siening van Relasionele Grammatika dat grammatikale relasies soos Subjek, Direkte Objek en Indirekte Objek 'n sleutel rol speel in die formulering van transformasies, is direk in stryd met die siening van die Chomskyaanse benadering. In die laasgenoemde benadering word transformasies beskou as reëls wat blindweg van toepassing is op konstituentreekse wat aan bepaalde formele strukturele kondisies voldoen. Chomskyaanse transformasies is nie sensitief vir grammatikale relasies nie. Hoe kan Ponelis in sy grammatika 'n reël soos Detematisering wat nie sensitief is vir grammatikale relasies nie saam gebruik met 'n ander reël soos sy Passief wat wel sensitief vir grammatikale relasies is? Hoe gaan Ponelis spesifiseer dat sommige reëls in sy grammatika onderhewig is aan die wette van Relasionele Grammatika en ander

nie? Die kombinasie van begrippe uit een teoretiese raamwerk met begrippe uit 'n ander, alternatiewe teoretiese raamwerk, skeep probleme van die bestaan waarvan Ponelis blykbaar nie bewus is nie. Indien transformasies òf in terme van formele konfigurasies òf in terme van grammatikale relasies geformuleer moet word --- soos leidende sintaktici dit sien --- kan 'n gegewe grammatikus tog nie sommer sonder verantwoording transformasies van hierdie alternatiewe tipes willekeurig saamgebruik nie. Hierdeur sou taalkundige ondersoek tot 'n irrasionele bedryf gereduseer word. Verder sou dit uit die werk van so 'n grammatikus nie kon blyk welke siening van transformasies nou eintlik die juiste is nie.

In §16.4.3.1 word vier "omstandighede" opgenoem waaronder 'n spreker 'n agenslose passief sou gebruik: wanneer die "aktiewe onderwerp" "hoogs konteksvoorspelbaar is"; wanneer die "aktiewe onderwerp" "hoogs algemeen" is; wanneer hierdie onderwerp nie spesifiek aangewys kan word nie; en as die onderwerp "diplomatie" vermy word. By gebrek aan enige regverdiging vir hierdie bewerings, verteenwoordig hulle niks anders as arbitrêre spekulasies by die klassifikasie van passiewe in die inleidende gedeelte van §16.4 nie. Dit is ook die status van §16.4.3.2 se inhoud wat handel oor hoe die spreker kies tussen die gebruik van 'n "bedrywende konstruksie" en die gebruik van 'n "agenspassief" in 'n taalgebruikssituasie. Dié keuse, so word sonder enige regverdiging beweer, word bepaal deur dit waaroor die spreker wil praat. In AS word die maak van bewerings soos hierdie oor taalgebruik blykbaar beskou as onderdeel van sintaktiese analise, 'n siening wat nie eksplisiet deur Ponelis geregverdig word nie.

Die eerste sin van §16.4.3.2 is merkwaardig omdat die brok informasie wat dit bevat glad nie saamhang met die inhoud van die res van die paragraaf nie. Dit ontgaan my wat die bewering dat "Oorganklike konstruksies ... tweeplek-predikate (is), dit wil sê predikate met twee argumente, die onderwerp en die voorwerp." te doen het met die keuse tussen konstruksies in die taalgebruikssituasie.

§16.4.4 bevat weer eens 'n bespreekte klassifikasie. Hierin word lyste aktiefsinne met direkte voorwerpe en die daarmee korresponderende passiefsinne aangebied. Daarop volg dan 'n lys aktiefsinne met indirekte voorwerpe en die daarmee korresponderende passiefsinne, waarvan 'n klas aanvaarbaar is en 'n ander klas nie. Die data in hierdie paragraaf het belangrike implikasies vir die pseudo-teoretiese fragment in §16.4.3. Op hierdie implikasies word egter nie in §16.4.4 gewys nie. Dit is byvoorbeeld 'n tekortkoming van die pseudo-teoretiese fragment in §16.4.3 dat geen poging aangewend word om te verklaar waarom sinne soos (125) wat in §16.4.4 aangebied word, onaanvaarbaar is nie:

(125) ?Marie is 'n brief geskryf.

Geen poging word byvoorbeeld aangewend om vas te stel wat die implikasies van 'n sin soos (125) vir die formulering van die Passiefreël(s) is nie.

§16.4.5 met sy subparagraawe 16.4.5.1 en 16.4.5.2 is 'n uitstekende voorbeeld van 'n naakte klassifikasie. "Passiewe nominaalkonstruksies" word sonder enige kommentaar onderverdeel in die tipes "voorzetsel + nominaalkonstruksie" en "kry/ontvang + nominaalkonstruksie". Die beduidendheid van hierdie klassifikasie in die konteks waarin dit aangebied word, is volstrek onduidelik.

§16.4.6 bestaan uit drie dele. In die eerste gedeelte, §16.4.6.1, word 'n teoreties-gedisoriënteerde fragment aangebied. Hierdie paragraaf is reeds in §2.5 in besonderhede as teoreties-gedisoriënteerde fragment be-

spreek. Die beduidendheid van die data in hierdie paragraaf kan alleen binne die raamwerk van Jackendoff (1972) se analise gesnap word.

Die tweede gedeelte van §16.4.6, §16.4.6.2, is om verskeie redes moeilik om te volg. Dit handel blykbaar oor aktief- en passiefsinne waarin kwantore voorkom. In die inleidende sin word naamlik beweer dat "Die betekenis van kwantors ... nou saam(hang) met hul opeenvolging, en dié verskil in lydende en bedrywende vorme ..." Die volgende voorbeelde word aangebied om die aangehaalde stelling toe te lig:

- (126) Baie mense lees min boeke.
 (127) Min mense lees baie boeke.

Uit (126) en (127) blyk egter in die eerste plek dat dit nie die betekenis van die kwantore is wat verander na gelang van die orde waarin twee of meer kwantore in 'n sin voorkom nie. Die betekenis van die sin waarin die kwantore voorkom verander wel na gelang van die orde van die kwantore. So verskil die betekenis van baie en min nie in (126) van hul betekenis in (127) nie. Die betekenis van (126) en (127) as sinne verskil wel. In die tweede plek is (126) en (127) albei aktiefsinne en illustreer dus nie hoe kwantore daartoe kan lei dat die betekenis van 'n aktiefsin kan verskil van die betekenis van die korrelerende passiefsin nie.

Ponelis sê nie waarom hierdie bespreking van kwantore hoegenaamd by sy hoofstuk oor omskrywingskonstruksies ingesluit word nie. Is dit omdat hierdie tipe sinne met kwantore in die generatiewe paradigma van belang is vir die lig wat gewerp word op die betekenisbewarende aard van die passieftransformasie? Ek vermoed so. As sodanig bied §16.4.6.2 nog 'n goeie voorbeeld van 'n teorie-gedisoriënteerde fragment. Binne 'n bekende teoretiese benaderingswyse is die inhoud van hierdie fragment van kritieke belang. Word dieselfde inhoud egter buite hierdie teoretiese konteks in AS aangebied, is die beduidendheid daarvan volstrek onduidelik.

Die derde gedeelte van §16.4.6, naamlik §16.4.6.3, is weer 'n bespreekte klassifikasie. Ponelis verskaf 'n lys voorbeelde van aktiefsinne waarvan die korrelerende passiefsinne onaanvaarbaar is. Hieroor word slegs opgemerk dat "Wanneer die oorganklike hoofwerkwoord in 'n simplekse sin met sekere werkwoorde kombineer, word die voorwerp ontoeganklik en kan 'n passief nie (maklik) gevorm word nie." Geen poging word aangewend om te probeer verklaar waarom die betrokke passiefsinne onaanvaarbaar is nie. Daar word selfs nie ingesien dat die onaanvaarbaarheid van 'n passiefsin soos Die July is gewen deur Politician implikasies moet hê vir die formulering van die Passiefreël(s) van §16.4.3 nie.

Hierbo is aangetoon dat hoofstuk 16 saamgestel is uit (a) twee pseudo-teoretiese fragmente wat gebruik maak van meganismes uit alternatiewe teoretiese raamwerke, (b) twee teorie-gedisoriënteerde fragmente, (c) 'n verdoeselde klassifikasie, en (d) verskeie bespreekte en naakte klassifikasies. Al hierdie fragmente word op 'n totaal arbitrêre wyse aaneengeskakel. Hierdie gebrek aan integrasie lei daartoe dat die beduidendheid van die verskillende fragmente totaal obskuur bly. Veral in die geval van die pseudo-teoretiese fragmente lei die gebrek aan integrasie daartoe dat brokke inhoud wat teoreties onversoenbaar is naas mekaar in dieselfde betoog voorkom. In die laaste instansie dra die arbitrêrheid van hierdie soort aanbieding, saam met die tekortkominge van elke tipe inhoudelike fragment, daartoe by dat 'n hoofstuk soos hoofstuk 16 bitter min insig kan bied in die struktuur van Afrikaans.

2.7 Konklusie

In §2.1 hierbo is verduidelik dat van 'n tegniese werk oor die Afrikaanse sintaksis verwag kan word dat dit insig moet bied in die struktuur van Afrikaans. So 'n werk bied insig in die struktuur van 'n taal indien dit (i) 'n beskrywing gee van die reëlmaat wat onderliggend aan problematiese sintaktiese verskynsels is, (ii) verklarings gee vir die problematiese verskynsels, en (iii) voorspellings maak oor soortgelyke verskynsels wat nie ondersoek is nie. Dit is gestel dat 'n werk hierdie insig kan bied in die struktuur van 'n taal slegs indien die bewerings daarvan nie-obskuur, nie-inhoudloos en nie-arbitrêr is.

In §2.2 is daarop gewys dat die gebruik van tegniese terme, die formulering en konseptualisering, die uiteensetting, die organisasie en die tegniese versorging van AS alles daartoe bydra om die inhoud daarvan heel obskuur te maak.

In §2.3 is die taksonomiese fragmente in AS gemeet aan die eise van nie-inhoudloosheid en nie-arbitrêrheid. Daar is bevind dat die dataversameling in AS in verskeie opsigte arbitrêr en onbetroubaar is. Die klassifikasies ly aan verskeie logiese gebreke en voldoen dikwels nie aan die empiriese eis van natuurlikheid nie. Die naakte sowel as bespreekte klassifikasies is inhoudloos in dié opsig dat die benadering in hierdie gedeeltes volledig probleemloos is. Gevolglik word die wetmatigheid van Afrikaans as afsonderlike menslike taal nie beskryf nie. Geen verklarings word gebied nie omdat die gegewens wat opgenoem word nie as problematies beskou word nie. Dan word die naakte en bespreekte klassifikasies dikwels nog verdoesel deur byvoorbeeld die gebruik van terme wat die indruk skep dat teoretiese beskrywings en verklarings aangebied word.

In §2.4 is die pseudo-teoretiese fragmente in AS gemeet aan die eise van nie-inhoudloosheid en nie-arbitrêrheid. Hier is aangetoon dat, hoewel sulke fragmente nie totaal inhoudloos is nie, hulle wel insigloos is. Veralgemenings oor Afrikaans word naamlik misgekyk; duidelike probleme word nie geformuleer nie; dit blyk nie in welke opsigte Afrikaans sintakties uniek en in welke opsigte Afrikaans slegs 'n tipiese menslike taal is nie; idiosinkrasieë kom in die formulering van reëls voor, en teenvoorbeelde kan maklik vir die reëls gevind word. Die pseudo-teoretiese fragmente is ook arbitrêr omdat die mededelings in hierdie fragmente nie getoets word nie en nie geregverdig word nie. Die insigloosheid, arbitrêrheid en obskuurheid van hierdie fragmente is toegeskryf aan (i) die simplistiese siening van sintaktiese analise, (ii) die versuim om analises behoorlik in te bed in die relevante vakliteratuur, en (iii) die onvoldoende waardering vir die algemene norme van deurdagtheid en self-kritiesheid.

In §2.5 is die teorie-gedisoriënteerde fragmente gemeet aan die eise van nie-inhoudloosheid en nie-obskuurheid. Hier is daarop gewys dat dié tipe fragment, verwyder uit die teoretiese konteks waarbinne dit beduidend sou kon wees, inhoudloos is.

In §2.6 is aangetoon hoe al die verskillende tipes inhoudelike elemente in AS arbitrêr vervleg word tot 'n "geheel". Daar is ten slotte gewys op die onversoenbaarhede wat onvermydelik uit so 'n vervlegting voortvloei. Teen die agtergrond van §§2.1-2.6 is die volgende algemene konklusie onvermydelik: AS bied byna geen insig in die struktuur van Afrikaans nie.

Daar is 'n basiese rede vir die inhoudloosheid, arbitrêrheid en vir 'n aansienlike gedeelte van die obskuurheid van AS. In AS word naamlik nie binne enige koherente deskriptiewe raamwerk gewerk nie. Volgens Botha (1978b), is 'n koherente deskriptiewe raamwerk, oftewel 'n toereikende teoretiese

raamwerk, 'n raamwerk wat "aan 'n verskeidenheid van streng eise voldoen". Die eise formuleer hy as volg: dit moet

- (a) een of meer duidelike en haalbare ondersoeksdoelstellings hê wat nie arbitrêr gekies is nie en op 'n rasonale grondslag verdedigbaar is;
- (b) 'n harde kern van "geniale", insiggewende aannames oor die aard en struktuur van menslike taal hê;
- (c) in terme van hierdie aannames 'n sisteem van heuristies-vrugbare prinsipes en kategorieë vir die analise van afsonderlike tale bied;
- (d) intern goed georganiseer en logies koherent wees;
- (e) sowel in terme van empiriese as sistematiese oorwegings behoorlik geregverdig wees;
- (f) gepaste, nie-arbitrêre norme vir die evaluering van ondersoekresultate insluit;
- (g) oor 'n duidelike, uitvoerbare langtermyn-ondersoekstrategie beskik;
- (h) in die nastreef van die ondersoeksdoelstellings daarvan onmiskenbare vordering gemaak het en nog steeds maak.

AS ontbeer volledig 'n deskriptiewe raamwerk wat aan hierdie eise voldoen. As resultaat van Ponelis se onvoldoende deurdagte manier van doen ontstaan daar min of meer toevallig 'n kader van ineksplisiete en onbehoorlik geïntegreerde assumpsies. Beskou byvoorbeeld die objek van studie in AS. Soos reeds genoem is, is die neerslag van die ondersoek op verskeie plekke in die boek niks meer as 'n inventaris van klasse nie. In gedeeltes soos hierdie is die objek van studie klaarblyklik die taksonomiese studieobjek van 'n korpus konkrete uitings van Afrikaans. Op ander plekke in die boek word pseudo-teoretiese fragmente aangebied waarin gebruik gemaak word van meganismes wat tipies in taalkundige teorieë voorkom. Daar is meganismes uit die Chomskyaanse benaderingswyse (bv. p. 20), Relasionele Grammatika (bv. p. 413), Generatiewe Semantiek (bv. p. 4) en Kasusgrammatika (bv. p. 166), om maar net 'n paar voorbeelde te noem. Binne hierdie benaderingswyses, en dus vermoedelik ook in die pseudo-teoretiese fragmente in AS, is die studieobjek 'n geestesvermoë van die vlot spreker, sy vermoë om 'n oneindige aantal sinne voort te bring en te verstaan. Die kader waarbinne Ponelis werk, bevat dus twee onversoerbare sienings van die studieobjek van sintaksis. Ook die begrensing van sy objek van studie word min of meer toevallig en op 'n ineksplisiete wyse uitgedruk. Die titel van die werk is "Afrikaanse Sintaksis". Soos hy deur die boek worstel begin die leser geleidelik agterkom dat "sintaksis" as 'n sambreelterm gebruik word vir die studie van woorde, die struktuur en betekenis van sinne, teksfrekwensie, taalgebruikssituasie, dialektiese verskynsels en historiese verskynsels.

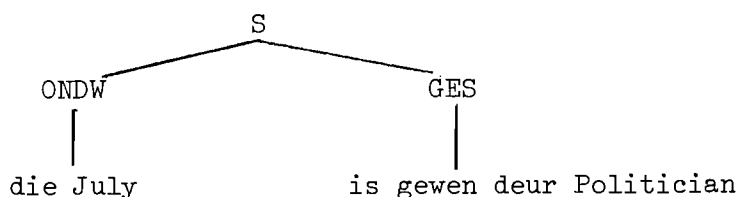
Ook die oogmerke van sintaktiese ondersoek word vir AS nie eksplisiet geformuleer en geregverdig nie. In dié gedeeltes waar 'n inventaris van klasse die neerslag van die analise is, is die oogmerke klaarblyklik taksonomies, naamlik dié van klassifikasie. In teenstelling hiermee is die oogmerke met die pseudo-teoretiese en teorie-gedisoriënteerde fragmente waarskynlik die beskrywing van die onderliggende reëlmaat in die struktuur van Afrikaans asook die verklarings van die problematiese eienskappe van sinne. Om welke ander rede word in hierdie fragmente meganismes gebruik wat tipies is van taalkundige teorieë met die pasgenoemde oogmerke? Daar is dus wesenlike en onversoerbare verskille tussen die oogmerke van verskillende onderdele van AS.

'n Goeie voorbeeld van presies hoe Ponelis se deskriptiewe raamwerk "opgebou is" uit onderling onversoerbare begrippe en begripsonderskeidings word gebied deur sy sinsverdelings. Ek neem een van Ponelis se eie voorbeeldsinne ter illustrasie:

(128) Die July is gewen deur Politician.

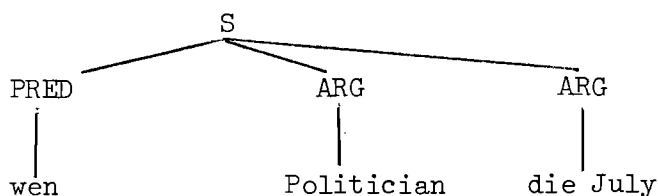
Let daarop dat (128) 'n passiefsin is. Op p. 4 van AS word so 'n sin ontleed in twee "onmiddellike stukke", naamlik onderwerp en gesegde. Ponelis sê van so 'n "onmiddellike stukontleding" dat dit "in die moderne taalkunde verfyn is en oorsigtelik in die vorm van boomdiagramme vergestalt word". Hy het vermoedelik iets soos die volgende in gedagte:

(129)

In die volgende paragraaf op p. 4 van AS, word die "clause"³³⁾ onderverdeel in 'n predikaat en argumente --- en as volg voorgestel:

(130)

Die struktuur (130) word ook aangebied as die struktuur van sin (131):

(131) Politician wen die July.

Op p. 407 van AS word daar onderskei tussen "basiskonstruksies" soos (131) en "passiefkonstruksies" soos (128). Sin (128) is dus 'n "nie-basiskonstruksie". Soos ek in §2.6 uiteengesit het, spesifiseer Ponelis die verband tussen "basiskonstruksies" soos (131) en "passiefkonstruksies" soos (128) in terme van 'n reël wat die "aktiewe onderwerp" promoveer en die "aktiewe voorwerp" demoveer. As (130) die struktuur van (131) is en (129) die struktuur van (128) is, dan word die verband tussen die twee strukture (130) en (129) in terme van 'n reël gespesifiseer. Binne Ponelis se deskriptiewe raamwerk word daar dus oënskynlik onderskei tussen twee vlakke van sinstruktuur waartussen reëls die verband lê.

Let nou op hoe hierdie onderdeel van Ponelis se deskriptiewe raamwerk nêrens in AS eksplisiet uiteengesit en geregverdig word nie, maar min of meer "toevallig" tot stand kom. Die probleem is dat die nie-geëksplisiteerde en ongemotiveerde onderskeid tussen predikaat en argumente (uit Generatiewe Semantiek) onversoerbaar is met die ewe-eens nie-geëksplisiteerde en ongemotiveerde onderskeid tussen onderwerp en gesegde. Geen reël, veral nie die tipe wat Ponelis voorstel, kan predikate en argumente verander na onderwerp en gesegde nie.

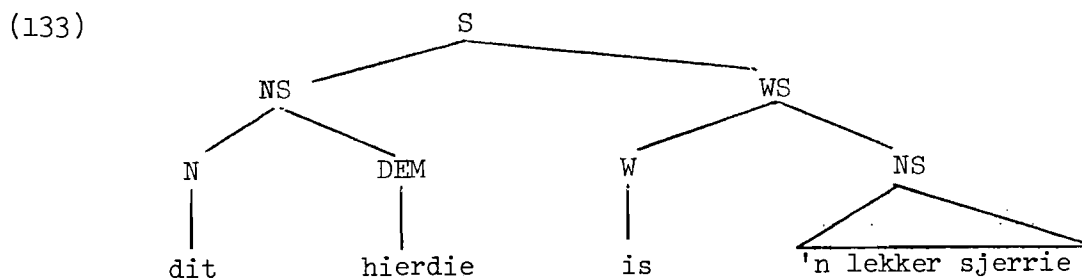
Om sake nog meer te kompliseer, is hierdie nie die enigste twee soorte

sinsverdelings wat in AS voorkom nie. In §1.4 van AS word verder onderskei tussen die binnebou en buitebou van 'n konstruksie, op p. 501 tussen rand, sentrum, uitloop, kern, middeldeel en sentrumgrens, en later in dieselfde hoofstuk tussen nukleus en satelliet. Hoe hierdie uiteenlopende soorte sinsverdelings --- waarvan sommige onderling onversoenbaar is --- binne een en dieselfde deskriptiewe raamwerk saam gebruik kan word, bly volledig duister in AS. Dieselfde geld vir ander sentrale onderdele van die deskriptiewe raamwerk van AS. Beskou byvoorbeeld Ponelis se opvatting van grammatikale reëls.

In die analise van daar-sinne op p. 20 word 'n reël aangebied wat sterk herinner aan 'n transformasionele reël. In die formalisering van hierdie reël word selfs gebruik gemaak van die dubbelpyl, $\Rightarrow$, wat in die transformasioneel-generatiewe grammatika 'n transformasionele reël aandui. Hierdie reël verskil egter van transformasionele reëls in dié opsig dat dit blykbaar, anders as egte transformasionele reëls, die verband lê tussen sinne en nie tussen strukture nie. Volgens Ponelis is hierdie reël "--- soos alle sintaktiese prosesse --- nie betekenisvry nie". Hier word dus 'n transformasie-agtige reël voorgestel wat nie betekenisbewarend is nie.

In die analise van sinne met demonstratiewe op p. 79 van AS word daar aan 'n sin soos (132) 'n struktuur soos (133) toegeken:

(132) Dit is lekker sjerrie hierdie.

Op p. 80 word 'n reël geformuleer om die "bobou" van sin (132) uit (133) af te lei:

(134) DIT, DEM, W, NS $\Rightarrow$ DIT, W, NS + DEM
 dit hierdie is 'n lekker sjerrie   dit is 'n lekker hierdie sjerrie

Die reël in (134) verskil nou van die reël in die analise van daar-sinne in twee opsigte:

- (i) reël (134) lê die verband nie tussen sinne nie, maar tussen 'n meer en 'n minder dieperliggende struktuur of "bobou";
- (ii) reël (134) is betekenisbewarend.

In §16.2 van AS word die verband tussen "basiskonstruksies" soos (135) en "omskrywingskonstruksies" soos (136) beskryf:

- (135) Die staat subsidieer die landbou.
- (136) Die landbou word deur die staat gesubsidieer.

Hierdie verband word as volg gespesifiseer: "Deur tematiese verskuiwing verloor die basisonderwerp (die onderwerp van die nie-omskrywingskonstruksies wat met die omskrywingsvorme korreleer) sy status as tema/topiek". In §2.6 is gewys op die moontlike interpretasie dat Tematiese Verskuiwing 'n reël is. Aangesien tema 'n semantiese eenheid is, moet die reël van tematiese verskuiwing 'n soort semantiese reël wees wat 'n semantiese eenheid verskuif en sodoende 'n verband lê tussen sinne soos (135) en sinne soos (136).³⁴⁾ Terwyl sinne (135) en (136) tematiese verskuiwing in passiefkonstruksies illustreer, illustreer (137) en (138) tematiese verskuiwing in "onpersoonlike" konstruksies:

- (137) Onlangs het ondersteuners hard gekla.
(138) Onlangs is daar hard gekla.

In AS word (137) as die "basiskonstruksie" aangebied en (138) as die "onpersoonlike" konstruksie.

Vergelyk nou (137) en (138) met (135) en (136). Terwyl dit duidelik is dat iets in die afleiding van (136) verskuif is, soos vroeër in 'n ander verband genoem is, is dit nie so duidelik in die geval van (138) nie. Die tema in (137) is ondersteuners. Hierdie konstituent moes in die afleiding van (138) heeltemal uit die sin geskuif gewees het. Die probleem is net waar het ondersteuners geland? In 'n ander sin? Of het dit verdwyn? Verder is die semantiese verhouding tussen (137) en (138) heeltemal anders as die semantiese verhouding tussen (135) en (136). Sinne (135) en (136) het verskillende temas. Tussen (137) en (138) is daar nie alleen 'n verskil in tema nie. Daar is ook dié verdere verskil dat in (137) gespesifiseer word wie hard gekla het, terwyl daar nie in (138) gespesifiseer word wie hard gekla het nie. Ponelis se semantiese reël van tematiese verskuiwing kan dus nie alleen 'n konstituent binne die sin verskuif nie, maar ook òf na buite die sin verskuif òf skrap. Verder kan hierdie reël blykbaar 'n betekenisdraende konstituent sonder meer uit 'n sin verwyder. In hierdie opsig verskil die reël dus van egte transformasionele reëls. Transformasionele reëls is naamlik onderhewig aan die herwinbaarheidskondisie. Bach (1974:100) formuleer hierdie kondisie as volg:

"... we can perform an information-losing substitution (in die geval van 'n delesie word 'n nulstring gesubstitueer --- J.M.) in only two situations: (1) the element to be replaced or deleted is identical to some other element in the P-marker, or (2) the element to be replaced or deleted is a constant single element."

Die konstituent ondersteuners in die struktuur onderliggend aan (137) voldoen nie aan een van hierdie vereistes nie. Daar is geen ander identiese element in die struktuur nie. Die element wat gedeleer word, is ook nie 'n "constant single element" nie. In die struktuur onderliggend aan (137) is hierdie element ondersteuners. In die strukture onderliggend aan (139) en (141), twee ander voorbeelde wat Ponelis aanbied, is hierdie element hulle en die grootmoondhede onderskeidelik:

- (139) Hulle groet.
(140) Daar word gegroet.
(141) Die grootmoondhede wedywer om die guns van die Derde Wêreld.
(142) Daar word gewedywer om die guns van die Derde Wêreld.

Blykbaar is Ponelis se reël van tematiese verskuiwing dus, anders as trans-

formasionele reëls, nie onderhewig aan die herwinbaarheidskondisie nie.

In §16.3.3 van AS word daar nou van "onpersoonlike" konstruksies, waarvan (143) 'n voorbeeld is, beweer dat "... detematisering ingetree het (waardeur die onpersoonlike daar tot stand gebring word) sonder dat die voorwerp (die naamwoordsin) tot onderwerp verhoog is.":

(143) Daar is besluit om proewe te doen.

In §16.2 is detematisering beskou as "'n vorm van" tematiese verskuiwing. Hier word nou egter beweer dat daar deur detematisering "tot stand gebring word". Die reël van tematiese verskuiwing verskuif dus nie alleen 'n element nie, maar kan ook 'n element soos daar skep en op die korrekte plek in die sin invoeg. Terwyl die reël egter daar invoeg in die vorming van 'n sin soos (143), voeg dit nie daar in in die vorming van 'n sin soos (136) nie. Trouens, in die vorming van 'n sin soos (136) moet twee ander elemente, word en deur, ingevoeg word. Hoewel daar nêrens in AS 'n aanduiding gegee word van hoe word en deur in byvoorbeeld sin (136) beland nie, kan afgelei word dat tematiese verskuiwing ook hiervoor verantwoordelik is. Dit begin bykans onmoontlik lyk om hierdie reël te formuleer. Van so 'n semantiese reël word verwag om soms 'n konstituent binne 'n sin te verskuif en om soms 'n konstituent na buite 'n sin te verskuif of te deleer. Hierdie reël is nie aan die herwinbaarheidskondisie onderhewig nie. Soms moet hierdie reël ook daar invoeg en in ander gevalle weer word deur. Dit is volstrek onduidelik hoe 'n reël geformuleer moet word ten einde al hierdie operasies te kan uitvoer. Soos reeds in §2.6 uiteengesit is, bestaan die moontlikheid wel dat Ponelis se formulering totaal misleidend is en dat hy nie bedoel om tematiese verskuiwing as 'n reël te postuleer nie. As die interpretasie van §2.6 korrek sou wees, vertoon Detematisering in ieder geval al die relevante gebreke van Tematiese Verskuiwing soos uit §2.6 duidelik is.

Die feit dat tematiese verskuiwing na alle waarskynlikheid nie op 'n logies koherente manier geformuleer kan word nie, is nie die enigste probleem met hierdie reël nie. Hierdie reël bring ons ook op die punt waar dit blyk dat Ponelis (ten minste) drie verskillende soorte reëls wil gebruik om op die een of ander manier die verband tussen sinne te spesifiseer:

- (i) transformasie-agtige reëls wat nie betekenisbarend is nie;
- (ii) transformasie-agtige reëls wat wel betekenisbarend is; en
- (iii) die reël van tematiese verskuiwing.

Ponelis laat nou na om in AS te verduidelik wat die onderlinge samehang tussen hierdie soorte reëls is. Dit beteken dat dit duister is hoe hierdie meganismes saam in 'n koherente deskriptiewe kader kan bestaan. Die verskillende "reël"-konsepte word gewoonweg op een lyn gestel sonder dat daar oor die logiese en taalkundige implikasies van hierdie bedenklike stap besin word.

Dit is duidelik dat die "stewige, baie stewige teoretiese pote" wat Landman (1980:118) aan AS toedig, in feite "pote van klei" is. Gevolglik kan Ponelis nie, in die woorde van Botha (1978b:ii), duidelike en gepaste oogmerke vir sy ondersoek formuleer nie; tussen beduidende en welgevormde probleme enersyds en triviale en sinlose vroe andersyds onderskei nie; tussen uitstekende, redelik goeie, en hopeloos ontoereikende oplossings vir sy probleme onderskei nie; die toereikendheid van sy voorgestelde verklarings beoordeel nie; en tussen toetsbare hipoteses, metafisiese spekulasies, en leë verbalismes onderskei nie. Dit is hierdie onvermoë

wat ten grondslag lê aan die inhoudloosheid, arbitrêrheid en 'n groot deel van die obskuurheid van AS.

Ek wil dit eksplisiet stel dat om taalkundige werk binne 'n koherente deskriptiewe raamwerk te doen, nie dieselfde is as om "modelgebonde" werk te doen nie. Die navorser kan binne enige teoretiese raamwerk van sy keuse werk, hy kan wysigings wat hy mag nodig vind voorstel, hy kan meer as een raamwerk saamvoeg, solank hy dit net op 'n verantwoorde wyse doen. Teen 'n goedgegeregverdigde geïntegreerde geheel is daar op sistematiese gronde geen beswaar nie --- teen 'n ongemotiveerde samevoeging van onversoenbare begrippe, onderskeidings en analyses, wel.

Daar kan op hierdie punt op gewys word dat AS, veral wat hoofstukindeling betref, herinner aan Quirk et al. (1972) se naslaangrammatika vir Engels. (Na laasgenoemde werk sal voortaan net as "Quirk" verwys word.) By nadere ondersoek blyk dit dat ook die onderafdelings van hoofstukke in AS ooreenstem met dié van Quirk, selfs in gevalle waar Quirk nie in die literatuurlys aan die einde van 'n betrokke hoofstuk van AS genoem word nie. So is daar byvoorbeeld opvallende ooreenkomste tussen die bespreking van die passiefkonstruksie in hoofstuk 16 van AS en die bespreking in Quirk op pp. 801-811. Net so is daar opvallende ooreenkomste tussen die bespreking van daar-sinne op veral pp. 20-35 van AS en die bespreking in Quirk op pp. 956-963. Daar sou dus geargumenteer kon word dat AS nie soseer bedoel is as 'n oorspronklike bydrae tot die vakliteratuur nie, maar eerder as 'n "Quirk vir Afrikaans". Landman (1980:120) beweer dan ook: "Afrikaanse Sintaksis is 'n naslaangrammatika wat op dieselfde lyn staan as Paardekoper se Beknopte ABN-Syntaxis en Quirk en ander se A grammar of contemporary English". Die vraag sou dus kon ontstaan of dit "regverdig" is om so sterk te konsentreer op die insigloosheid van AS. Hierdie vraag is nie moeilik om te beantwoord nie.

Afgesien van die feit dat albei genoemde werke self aan ernstige tekortkominge lei, kan AS hoegenaamd nie voorgee om 'n "Quirk" of 'n "Paardekoper" vir Afrikaans te wees nie. Die rede hiervoor lê in drie fundamentele verskille tussen AS aan die een kant en Quirk en Paardekoper aan die ander kant. Hierdie verskille het tot gevolg dat Quirk en Paardekoper vir Engels en Nederlands onderskeidelik nog bruikbaar is, terwyl AS vir Afrikaans ongeveer nutteloos is.

Die eerste fundamentele verskil tussen AS enersyds en Quirk en Paardekoper andersyds, lê in die aanbieding. Terwyl die mededelings van AS, om al die redes wat in §2.2 genoem is, telkens obskuur is, kan die betoog in Quirk en in Paardekoper met 'n redelike mate van gemak gevolg word. Laasgenoemde twee werke vertoon naamlik baie min, indien enige, van die formele gebreke en tegniese onversorgdhede wat so algemeen in AS voorkom. Dit is veral so dat terme in die twee werke versigtig gebruik word en oor die algemeen by die eerste gebruik daarvan gedefinieer en deeglik toegelig word. Die formulering is helder en deursigtig en so ook die uiteensetting en organisasie. Tegnies is veral Quirk uitstekend versorg.

'n Tweede fundamentele verskil tussen AS enersyds en Quirk en Paardekoper andersyds, lê daarin dat daar nooit in die laasgenoemde twee werke op 'n inkoherente wyse begrippe, onderskeidings en analyses uit totaal uiteenlopende en dikwels onversoenbare teoretiese raamwerke saamgebruik word nie. In die voorwoord tot Quirk word byvoorbeeld genoem dat "... we subscribe to no specific one of the current or recently formulated linguistic theories". Die benadering in Quirk word "a compromise position" genoem. Uit die werk self blyk dan dat hierdie "compromise position" 'n weldeurdagte, goed-geïntegreerde en behoorlik geregverdigde sintese is van begrippe, onderskeidings en analyses uit verskillende teoretiese raamwerke.

Binne so 'n raamwerk kan waardevolle insigte in die struktuur van Engels aangebied word.

'n Derde fundamentele verskil tussen AS enersyds en Quirk en Paardekoper andersyds, bestaan daarin dat AS nie 'n kompilasiewerk of naslaangrammatika kan wees nie. Quirk sowel as Paardekoper kan kompilatories, opsomend en uiteensettend wees omdat daar 'n groot hoeveelheid sintaktiese insigte oor Engels en, in 'n mindere mate, oor Nederlands bestaan. Met betrekking tot Afrikaans is die posisie heel anders. Die meeste van die bestaande sintaktiese diepte-analises van Engels en Nederlands moet nog vir Afrikaans gedoen word. Wat nie ingesien word nie, is dat Quirk en Paardekoper se soort kompilasiewerk slegs gedoen kan word indien daar 'n groot verskeidenheid van diepte-analises vir 'n taal bestaan. Dit lyk my dus nie sinvol om in hierdie stadium 'n werk soos Quirk of Paardekoper vir Afrikaans te probeer saamstel nie --- 'n indruk wat versterk word deur die onvermoë van AS om insiggewende informasie oor die struktuur van Afrikaans te verstrek. Die Afrikaanse sintaksis se groot behoefte op die oomblik is aan studies waarin enkele verskynsels in Afrikaans in diepte ondersoek word binne 'n toereikende teoretiese raamwerk en teen die agtergrond van alle relevante vakliteratuur oor verwante tale. Ponelis kon 'n insiggewender boek oor Afrikaanse sintaksis geskryf het deur niks meer te doen as die duplikasie van die beste sintaktiese analises van Nederlands vir Afrikaans nie --- nie dat dit die ideaal van die studie van die sintaksis van Afrikaans behoort te wees nie.³⁵⁾

3. AS as handboek

As 'n dosent in die taalkunde moet oordeel hoe suksesvol 'n sekere boek as voorgeskrewe werk in 'n bepaalde kursus kan wees, moet hy homself eers afvra presies wat hy met die betrokke kursus beoog. Die meeste Afrikaanse taalkunde-dosente sal saamstem dat daar veral vier doelstellings is wat enige kursus in die Afrikaanse sintaksis behoort te hê:

- (i) om die student sekere insigte te laat verwerf in die struktuur van Afrikaans;
- (ii) om die student te leer hoe die struktuur van Afrikaans op 'n insiggewende manier bestudeer kan word;
- (iii) om by te dra tot die ontwikkeling van die student se kritiese denkvermoë; en
- (iv) om die student se belangstelling in die vak te prikkel.

Die vraag is nou of hierdie vier doelstellings bereik kan word met 'n kursus waarin AS as voorgeskrewe boek gebruik word.

In die eerste plek moet vasgestel word watter insigte in die struktuur van Afrikaans die student uit AS kan verwerf. In §2.1 is genoem dat AS opgebou is uit drie tipes inhoudelike fragmente: taksonomiese fragmente, pseudo-teoretiese fragmente en teorie-gedisoriënteerde fragmente. In die taksonomiese fragmente, so is in §2.3 aangetoon, word lyste geklassifiseerde data aangebied, soms vergesel van onbeduidende kommentaar. Daar is op gewys dat die data willekeurig versamel is en dat die klassifikasies aan verskeie formele en empiriese gebreke onderhewig is. In die pseudo-teoretiese fragmente, so is in §2.4 aangetoon, word analises aangebied waarin die deskriptiewe meganismes idiosinkraties is, veralgemenings misgekyk word, teenvoorbeelde volop is en brokke informasie aangebied word as 'n stel onsamehangende "taalfakte". In die teorie-gedisoriënteerde fragmente word inhoude aangebied waarvan die beduidendheid volstrek onduidelik is omdat die singewende konteks nie verskaf word nie. Dit lyk

dus of die student in AS die volgende informasie oor die struktuur van Afrikaans kan bekom:

- (i) lyste geklassifiseerde data, waar data sowel as klassifikasies in verskeie opsigte problematies is,
- (ii) stelle onsamehangende "taalfekte" waarvoor dit maar te maklik is om teenvoorbeelde te vind, en
- (iii) gedeeltes waarvan die beduidendheid volstrek onduidelik is.

Wat die student nie in AS kan vind nie, is insig in die struktuur van Afrikaans. In §2.1 is uiteengesit dat 'n boek wat insig wil gee in die struktuur van Afrikaans, 'n beskrywing moet gee van die reëlmaat wat onderliggend aan problematiese sintaktiese verskynsels in Afrikaans is, verklarings moet gee vir hierdie problematiese verskynsels en voorspellings moet maak oor soortgelyke verskynsels wat nie ondersoek is nie. Daar is op gewys dat 'n werk alleen hierdie insig kan bied indien die inhoud van die werk nie-obskuur, nie-inhoudloos en nie-arbitrêr is. In §§2.2-2.6 is vir al die verskillende soorte inhoudelike fragmente in AS aangetoon dat hulle nie aan hierdie eise voldoen nie en dat die werk gevolglik byna geen insig bied in die struktuur van Afrikaans nie. Op grond van wat in §2 oor die boek as vakliteratuur gesê is, moet dus tot die konklusie gekom word dat AS niks substantiefs kan bydra tot die student se vaktegniese kennis van Afrikaans nie.

In die tweede plek moet vasgestel word wat die student uit AS kan leer oor hoe die struktuur van Afrikaans op die mees insiggewende manier bestudeer kan word. Dit is juis hier wat die groot gevaar van AS vir die student lê. Die klassifikasies kan die student met die indruk laat dat die struktuur van Afrikaans bestudeer kan word deur taalkundige gegewens willekeurig te versamel en te klassifiseer. Die pseudo-teoretiese en teoriegedisoriënteerde fragmente skep die indruk dat die studie van Afrikaanse sintaksis verder bedryf word deur die klassifikasies aan te vul met ongetoetste, ongeregverdigde bewerings en spekulasies waarvan die beduidendheid nie belangrik is nie. Veel erger, die verdoeselde klassifikasies en pseudo-teoretiese fragmente sou die student kon leer dat die bedryf in feite 'n spel met terme is: solank 'n paar reëls net genoem word en 'n aantal terme gebruik word wat algemeen in moderne taalondersoek voorkom, word die sintaksis van Afrikaans bestudeer. AS sou verder by die student die indruk kon wek dat dit onnodig is om in die studie van Afrikaanse sintaksis meer as oppervlakkig kennis te neem van sintaktiese diepteanalises van verwante tale.

Wat die student nie in AS leer nie, is dat oordeelkundig geklassifiseerde lyste data nuttig is as basis vir die formulering van welgevormde, beduidende sintaktiese probleme. Hy leer nie dat sintaktiese analise bestaan uit hipoteses wat voorgestel word ten einde die probleme op te los nie. Hy leer nie dat elke hipotese geregverdig moet word en aan verdere data getoets moet word nie. Hy leer nie dat hipoteses voortdurend hersien kan word wanneer nuwe data teenvoorbeelde oplewer nie. Hy leer veral nie dat die studie van Afrikaanse sintaksis net so 'n wetenskaplike bedryf as die studie van byvoorbeeld die natuur kan wees nie.

In die derde plek moet vasgestel word hoe AS kan bydra tot die ontwikkeling van die student se kritiese denkvermoë. In §2 is telkens gewys op Ponelis se onvoldoende deurdagte en onvoldoende selfkritiese werkwys. Daar is ook reeks herhaaldelik gewys op die manier waarop Ponelis analises aanbied asof dit uit "feite" bestaan en nie as hipoteses wat op 'n kritiese wyse getoets en hersien moet word nie. Hierdie twee faktore sou kon veroorsaak dat AS eerder negatief as positief werk ten opsigte van die ontwikkeling van die student se kritiese denkvermoë. Daar is egter wel een opsig

waarin AS hom uitstekend sou kon leen tot die ontwikkeling van dié vermoë. Die dosent wat AS gebruik kan naamlik sistematies aan studente laat sien wat die gebreke van die boek is en waarom hierdie gebreke nie meer in hierdie stadium van die ontwikkeling van die taalwetenskap geduld kan word nie.

In die vierde plek moet vasgestel word of AS die student se belangstelling in die vak kan prikkel. Daar is reeds aangetoon dat in AS inhoude aangebied word wat sinneloos sou wees om te bestudeer. Soos in §2.2 en die bylae in §5 aangetoon is, word die inhoude dan nog aangebied in 'n vorm wat heel ontoeganklik vir enige leser is. Terwyl die taalkundig-geskoolde leser nog 'n bepaalde tegniese agtergrond het waarteen hy kan probeer om die betoog in AS te volg, is die nie-gevorderde student nie toegerus om AS te verwerk nie. Om 'n student op 'n massiewe skaal bloot te stel --- soos AS dit doen --- aan inhoude wat hy ondanks aansienlike inspanning nie kan verstaan nie en waarvan hy die beduidendheid nie kan insien nie, is om hom effektief te help om 'n afkeer van Afrikaanse sintaksis te ontwikkel. Maar is dit wat die dosent van Afrikaanse sintaksis wil doen en kan bekostig om te doen? Is dit nie verder so dat vele studente van vandag die onderwysers van môre is wat hulle voor- en afkeure, ook oor onderwerpe soos die studie van Afrikaanse sintaksis, aan hulle leerlinge oordra nie?

Die vraag ontstaan dan: op welke stof kan die dosent van Afrikaanse sintaksis sy kursusse baseer? Vanuit die oogpunt van die vier eise wat hierbo gestel is, lê dit voor die hand dat hierdie dosent sal konsentreer op die paar diepte-analises van goed-omlynde Afrikaanse sintaktiese verskynsels. Verder kan die dosent ander Afrikaanse sintaktiese verskynsels aan die student bekend stel teen die agtergrond van uitstekende diepte-studies van Nederlandse sintaksis wat in 'n verskeidenheid van resente proefskrifte en in 'n tydskrif soos Spektator verskyn het.³⁶⁾ Op hierdie wyse kan die dosent saam met die student ook iets positiefs bydra tot die insig in die Afrikaanse sintaksis: deur na te gaan in welke opsigte Afrikaans soos Nederlands gestruktureer is en in welke opsigte Afrikaans blykbaar uniek is. Die klem moet natuurlik voortdurend val op HOE die Afrikaanse sintaksis bestudeer moet word. Dit sal ook baie insiggewend wees om in 'n kursus oor Afrikaanse sintaksis verder 'n handboek te gebruik wat op 'n konkrete manier aantoon hoe sintaktiese beskrywings in die algemeen gemaak word. Op die oomblik is daar verskeie goeie handboeke wat dit doen op die mark, onder meer dié van Akmajian en Heny (1975) en Soames en Perlmutter (1979). Dus, vir die dosent van Afrikaanse sintaksis wat nie slegs 'n vakman is nie, maar wat ook ten opsigte van sy doseerwerk ondernemingsgees aan die dag wil lê, is daar meer as genoeg stof vir die aanbod van kursusse wat aan die betrokke vier eise voldoen.

4. Slot

In §§2 en 5 is aangetoon dat die bewerings wat AS as tegniese werk oor Afrikaanse sintaksis maak in 'n hoë mate obskuur, inhoudloos en arbitrêr is. Gevolglik bied AS byna geen insig in die sintaktiese struktuur van Afrikaans nie. In §3 is aangetoon dat AS as handboek die student weinig substantieels oor die sintaktiese struktuur van Afrikaans kan leer, hom maklik onder 'n wanindruk kan bring van wat dit inhou om die sintaktiese struktuur van 'n taal wetenskaplik te ondersoek, hom aansienlik kan strem in die ontwikkeling van sy kritiese denkvermoë, en hom ten slotte 'n afkeer van sintaktiese studie kan gee. Gevolglik kan AS nie aanbeveel word as handboek nie. In sy bekendstelling van AS bestempel Landman (1980:117) dit as "'n werk van ... omvang en standaard". Niemand wat deur die meer as ses honderd bladsye van die boek geworstel het, sal betwis dat AS "'n werk van omvang" is nie. Niemand wat die boek voldoende krities gelees het, sal egter kan saamstem dat AS "'n werk van standaard" is nie.

5. Bylêe: Formele gebreke

5.1 Algemeen

Hieronder gaan ons in op die besonderhede van die formele gebreke wat bydra tot die onpresiesheid en onduidelikheid van die inhoud van AS. Dit is uiteraard onmoontlik om alle voorbeelde van 'n bepaalde gebrek op te noem en te bespreek: daarvoor is AS te lywig en die formele gebreke te veel. Die voorbeelde wat wel hieronder bespreek word, moet dus slegs as tipies beskou word en nie as lede van 'n uitputtende lys nie.

5.2 Terminologie

Die gebruik in AS van wat vakterme behoort te wees, skep dikwels verwarring en dra in geen geringe mate nie daartoe by om die inhoud van die werk obskuur te maak. Die eerste probleem is dat tegniese terme selde gedefinieer word waar hulle die eerste keer gebruik word. Sommige van hierdie terme word wel later in die boek gedefinieer. Ander word egter nooit gedefinieer nie. Waar terme wel later in die boek gedefinieer word, is daar slegs by uitsondering 'n kruisverwysing na die definisie by vroeëre gebruike van die term. So byvoorbeeld kom die term kern en samestellings daarmee, bv. werkwoordstukkern en kernsubstantiefstuk, voor op, onder andere, pp. 6, 20, 136, 183, 435, 471 en 483 voordat die term op p. 501 gedefinieer word. Die term spil word gebruik op pp. 109, 237, 245, 247, 495, 503 en 507, om maar net enkele voorbeelde te noem, terwyl die inhoud van hierdie term eers op p. 509 omskryf word. Die terme sentrum en sentrumgrens word gebruik op onder andere pp. 237, 241, 245, 246, 247, 256, 450 en 499 voordat p. 501 uiteindelik 'n omskrywing van die inhoud daarvan bied. Ander terme wat in hoofstuk 21 gedefinieer word, soos byvoorbeeld res, aanloop, rand, enger sin, binnekern en uitloop word male sonder tal sonder enige verduideliking of verwysing gebruik in die hoofstukke wat aan hoofstuk 21 voorafgaan. Die term eksistensiële konstruksie op p. 32 word eers op die volgende bladsy gedefinieer. Die terme voorgronsin en agtergronsin op p. 271 word eers op p. 544 gedefinieer. Die term adjektiefafgeleide nominaalkonstruksie op p. 477 word eers op p. 486 gedefinieer, die term hortatief op p. 242 eers op p. 389, die term korrelatiewe neweskikking op p. 538 eers op p. 608. Dit is moontlik om talle verdere voorbeelde te gee van terme wat in AS nie by die eerste gebruik daarvan gedefinieer word nie.

Terme soos vrye bepaling op p. 7, bobou op p. 80, grondwaarde op p. 126, kasusrol op p. 166, semanties oorganklik op p. 198, semantiese onderwerp op p. 231, kousatief op p. 242, betekenisprofiel op p. 244, deurgegrammatiseer op pp. 263 en 483, versterkers op p. 296, beperkingskwalifiseerders op p. 296, onderwerpsentrender en werkwoordsentrender op p. 348, kwasineweskikkingskonstruksies op p. 352, stukbou op p. 392, vernakularvorm op p. 439, pseudopassief op p. 452, klisis op p. 512, teoretiese linguïstiek op p. 576 en uitfaktoreer op p. 621 word nêrens in AS gedefinieer nie. Ook hierdie soort onsoorgvuldigheid word algemeen in AS aangetref.

Die veelvuldige gebruik van ongedefinieerde terme in AS is vanuit die oogpunt van die sorgvuldige leser uiters frustrerend en vanuit dié van die skrywer selfverydend. 'n Sin soos byvoorbeeld "Die uiteinde van sinsvereniging is om die onderwerp van die predikaatsin te bevorder tot onderwerp van die hoër sin en om die predikaatsin te reduseer en/of in die hoër sin te absorbeer." op p. 223 van AS is gewoon nie interpreteerbaar as terme

soos predikaat sin en hoër sin, soos wat hier die geval is, nie omskryf word nie. Die gevolg is dat groot gedeeltes van die inhoud van AS obskuur is omdat terme nie by die eerste gebruik daarvan gedefinieer word nie. Om so 'n term later in die boek wel te definieer verminder nie die obskuurheid nie. Dit is onmoontlik vir die leser om vir elke ongedefinieerde term deur die res van die omvangryke werk (die afwesigheid van die noodsaaklike kruisverwysings is reeds genoem) te soek na 'n definisie, net om in baie gevalle te vind dat so 'n definisie glad nie voorsien word nie. Sy soektog sou verder bemoeilik word deurdat daar in AS ook nog 'n ander vorm van onvoldoende definiëring van 'n term voorkom. So word die term binnebou wat op p. 117 vir die eerste keer in die teks gebruik word --- en wel sonder definisie of kruisverwysing --- nie verderaan in die boek gedefinieer nie. Dié term is wel in 'n voetnoot op p. 5 omskryf as 'n term wat Paardekoper (1966) gebruik. Hier sal die leser by wie die term op p. 117 'n klokkie lui, dit na 'n tydrawende gesoek terugvind. (Die register, terloops, bied geen hulp nie: binnebou is nie daarin opgeneem nie.)

'n Tweede probleem met die gebruik van vakterme in AS lê daarin dat 'n groot aantal van die definisies wat wel van vakterme verskaf word, vaag en niksseggend is. Vae, niksseggende definisies kan alleen daartoe bydra om die inhoud van die teks obskuur te maak. So byvoorbeeld word clause op p. 5 gedefinieer as "'n sintaktiese konstruksie wat 'n (hoof)-werkwoord bevat". Op dieselfde bladsy word werkwoordstuk gedefinieer as "'n konstruksie wat om 'n hoofwerkwoord gebou is". Uit hierdie twee definisies is dit volledig onmoontlik om agter te kom wat die verskil is tussen 'n clause en 'n werkwoordstuk.

Op p. 33 sowel as op p. 107 word eksistensiële konstruksie gedefinieer as 'n konstruksie wat "bestaan uit daar + wees + onbepaalde naamwoordstuk". Op p. 32 word egter die volgende voorbeelde gegee van "konstruksies met Onbepaalde Verskuiwing" wat volgens Ponelis van eksistensiële konstruksies onderskei moet word: [Vir die gerief word in hierdie Bylae voorbeeldmateriaal weer vanaf "(1)" genommer.]

- (1) Daar is geen bloeisels sigbaar nie.
- (2) Daar was verskeie regeringssamptenare betrokke by die sameswering.

Sinne (1) en (2) bevat albei daar + wees + onbepaalde naamwoordstuk. Die definisie van eksistensiële konstruksies is dus ontoereikend in dié opsig dat die verskil tussen sodanige konstruksies en "konstruksies met Onbepaalde Verskuiwing" nie daaruit blyk nie.

Ek volstaan met nog een tipiese voorbeeld van 'n niksseggende definisie. Op p. 293 word die term universele kwantor gedefinieer as "'n kwantor wat alle omstandighede dek". Uit hierdie definisie is dit volstrek onmoontlik om agter te kom watter van die volgende kwantore universeel is en watter nie: al, alles, almal, albei, beide, elke, elkeen, enige. Dit sou moontlik wees om vir alle kwantore die vae opmerking te maak dat hulle "alle omstandighede dek". Vergelyk nou Ponelis se definisie van die term met die definisie van Booij et al. in Lexicon van de Taalwetenschap (1975: 95-96): "Een zin als Alle Basken kennen Rudolf wordt in de predicaatlogica geanalyseerd als 'Voor alle x, als x een Bask is, dan kent x Rudolf'. Kort men 'Rudolf kennen' af als R, en 'Bask zijn' als B dan wordt deze zin genoteerd als 'Voor alle x, als B(x), dan R(x)', geformaliseerd als $(\forall x) [B(x) \supset R(x)]$. In deze formule is de uitdrukking Voor alle x (d.w.z. $(\forall x)$) een zgn. kwantor, B en R zijn predicaten en de x-en tussen de vierkante haken worden 'argument' genoemd. In de kwantor is een bepaald type informatie verantwoord nl. informatie over de hoeveelheid dingen x waarop de uitspraak 'als B(x), dan R(x)' betrekking heeft.

Een kwantor veronderstelt een domein, het zgn. discussiedomein. De desbetreffende uitspraak wordt nl. gedaan voor een bepaald gebied waarover men het wil hebben. De kwantor '(x)' wordt 'universele kwantor', ook wel 'al-kwantor', genoemd omdat hij uitdrukt dat de uitspraak erop volgend voor alle x in het desbetreffende domein geldt."

Uit 'n vergelyking van Ponelis se definisie met dié van Booij et al. blyk die niksseggenheid van Ponelis se definisie baie duidelik.

Die tekortkominge van die definisies wat in AS aangebied word, dra in 'n groot mate by tot die obskuurheid van die teks. Verder dra hierdie definisies by tot die arbitrêrheid wat baie dele van die teks kenmerk. Deurdat dit byvoorbeeld nie uit die definisies daarvan duidelik is hoe clause en werkwoordstuk van mekaar onderskei word nie, kan enige konstruksie met 'n hoofwerkwoord na willekeur met enige een van hierdie twee terme aangedui word. So ook kan enige kwantor na willekeur met die term universele kwantor aangedui word. Die vaagheid van baie van die definisies in AS is tekenend van die onpresiesheid wat die boek op soveel punte kenmerk.

'n Derde probleem met die terminologiese gebruik in AS lê daarin dat bekende vakterme wat normaalweg binne 'n bepaalde teoretiese verband gebruik word

- (i) òf met 'n ander tegniese inhoud gebruik word,
- (ii) òf met 'n nie-tegniese inhoud gebruik word.

Die probleem is dat daar in sulke gevalle nòg op die verskil in gebruik gewys word, nòg redes vir die gewysigde gebruik verskaf word.

So byvoorbeeld word die term afgeleide nominaal in AS heeltemal geherdefinieer. In die bekende vakliteratuur, soos in (Lees 1966), (Chomsky 1972b) en (Jackendoff 1974a:§1; 1974b) om maar net enkele voorbeelde te noem, word hierdie term met 'n heel bepaalde inhoud gebruik. Hierdie inhoud kan toegelig word met verwysing na die volgende voorbeelde uit (Chomsky 1972b: 15):

- (3) (a) John has refused the offer.
(b) John criticized the book.
(c) John is eager to please.
- (4) (a) John's refusing the offer
(b) John's criticizing the book
(c) John's being eager to please
- (5) (a) John's refusal of the offer
(b) John's criticism of the book
(c) John's eagerness to please

Die uitdrukkings in (3)-(5) illustreer die taalkundige verskynsel wat as "nominalisering" bekend staan. Die term nominalisering tipeer die verwantskap tussen sinne enersyds en nominale uitdrukkings oftewel nominale, andersyds.

Sowel die nominale (4)(a)-(c) as die nominale (5)(a)-(c) is verwant aan die sinne (3)(a)-(c). Die nominale (4)(a)-(c) staan as gerundiwiese nominale bekend en die nominale (5)(a)-(c) as afgeleide nominale.

Ponelis gee op p. 10 van AS 'n voorbeeld van wat hy 'n nominaalkonstruksie noem:

(6) die uitloof van 'n groot beloning deur die Googs

Op p. 471, waar die terme nominaalkonstruksie en (afgeleide) nominaal vir die eerste keer gedefinieer word (dit is reeds op pp. 10, 48, 84, 149, 166, 167, 224, 225, 236, 339, 346, 354, 410, 418 en 419 gebruik), lui die definisie as volg: "Die nominaalkonstruksie is 'n naamwoordstuk wat bestaan uit 'n kernnaamwoord, die (afgeleide) nominaal, wat deur voor- en nabepalings omring kan word". In terme van hierdie definisie word uitloof in (6) beskou as die afgeleide nominaal. Soos wat hierdie term egter in die bekende vakliteratuur gebruik word, sou die geheel van (6) as die afgeleide nominaal beskou word. Dit is nie op sigself ontoelaatbaar om 'n term soos hierdie te herdefinieer nie. Wat wel probleme skep, is dat Ponelis nêrens daarop wys dat hy die term anders gebruik as in die bekende vakliteratuur nie. Vir die leser wat die vakliteratuur ken, is dit veral verwarrend omdat die herdefinisie dan ook gegee word eers nadat die term meermale in die teks sonder 'n definisie gebruik is. Hierdeur word die wanindruk geskep dat die term in sy algemene betekenis gebruik word.

Vir die leser, en by name die student, wat met AS as agtergrond die vakliteratuur verder moet bestudeer, gaan die verskil in gebruik net so verwarrend wees. Hierdie verwarring, wat weer eens bydra tot die obskuurheid van die inhoud van AS, sou uitgeskakel gewees het as net êrens in AS op die verskil in gebruik gewys is. Dit is verder problematies dat daar nie redes vir die gewysigde gebruik verskaf word nie. Hierdeur word die indruk geskep dat die definisie op 'n arbitrêre, ongemotiveerde manier gewysig is.

'n Tipiese voorbeeld van die nie-tegniese gebruik van 'n tegniese term is Ponelis se gebruik van die woorde gemerk/ongemerk of gemarkoord/ongemarkoord.³⁷⁾ Soos hierdie term deur die Praagse Strukturaliste gebruik is, berus die gemarkeerdheid van 'n element, E_1 , ten opsigte van 'n fonologiese, sintaktiese of semantiese eienskap, op die idee dat die element E_1 kontrasteer met 'n ander element, E_2 . E_2 is ten opsigte van die betrokke eienskap neutraal. Die gemarkeerde element E_1 verteenwoordig dus altyd die besondere geval. Die ongemarkeerde element E_2 is ongemarkeerd ten opsigte van die onderhawige kontras.³⁸⁾ In die transformasioneel-generatiewe grammatika is die kontras tussen gemarkeerde en ongemarkeerde elemente tot onlangs hoofsaaklik in die fonologie gebruik. In Chomsky se jongste sintaktiese teorie, die teorie van kerngrammatika, speel die begrip van gemarkeerdheid 'n belangrike rol in sintaktiese beskrywing. Die teorie van kerngrammatika is in feite 'n teorie van gemarkeerdheid. In terme van hierdie teorie word die eenvoudige reëls en strukture van 'n kerngrammatika naamlik as ongemarkeerd beskou. Die meer komplekse reëls en strukture van die marginale onderdeel van spesifieke grammatikas word, daarteenoor, as gemarkeerd beskou.³⁹⁾

Teen hierdie agtergrond kan verwag word dat 'n taalkundige uiters versigtig sal wees met die gebruik van die terme gemarkoord/ongemarkoord. Op p. 540 beweer Ponelis dat "Die feit dat leemteoorde by sinsaanvang staan (21.1.3) moet eweneens daartoe teruggevoer word dat die begin van die sin semanties so sterk gemarkeer is". Met die uitdrukking "dat die begin van die sin semanties so sterk gemarkeer is" word blykbaar bedoel dat in die sinsinisiële posisie 'n element benadruk kan word. Die term gemarkoord word dus hier met 'n nie-tegniese inhoud gebruik as min of meer sinoniem met "gelaai". Vir 'n persoon wat die betrokke tegniese term ken, kan die nie-tegniese gebruik daarvan slegs verwarrend wees.

Ponelis se gebruik van die terme gemarkoord/ongemarkoord illustreer ook

die eerste punt wat hierbo geopper is, naamlik dat terme wat binne 'n bekende teoretiese raamwerk 'n spesifieke goedomskrewe inhoud het, met 'n ander inhoud gebruik word. Die bekende tegniese inhoude van gemarkerd/ongemarkerd is hierbo uiteengesit. Op p. 339 van AS word nou die volgende beweer: "Die neutrale of ongemarkeerde tipe tydsin is dié met as (in die omgangstaal), wanneer (in meer formele styl) en, heel beperk, waar". Hier word vermeld nóg wat die gemarkeerde tipe tydsin dan sou wees, nóg wat die kontras is ten opsigte waarvan tydsinne met as, wanneer of waar ongemarkeerd sou wees. Dit lyk eerder of die term ongemarkerde hier gebruik word met die inhoud van "algemeenste gebruik", of "gewone". Dieselfde opmerkings geld vir die stelling op p. 379 dat "Die ongemerkte vorm van algemene vraagsinne ... dié (is) met inversie en stygende intonasie ..." Ook hier word nie aangedui dat die term anders gebruik word as in die bekende vakliteratuur nie en wat die redes vir die gewysigde gebruik daarvan is nie. Die konsekwensies van hierdie soort versuim vir die nie-obskuurheid en nie-arbitrêrheid van die werk is reeds genoem.

'n Vierde probleem met die gebruik van terme in AS bestaan daarin dat terme dikwels op 'n inkonsekwente wyse gebruik word. Veral twee vorme van inkonsekwentheid kom voor:

- (i) twee of meer terme word gebruik om een begrip uit te druk; en
- (ii) een term word gebruik met meer as een inhoud.

Die versuim om een term vir die uitdruk van 'n enkele begrip te kies en daarby te hou, is besonder verwarrend en dra daarom by tot die obskuurheid van die inhoud van AS. Op pp. 5-6 word byvoorbeeld verwys na 'n werkwoordSTUK, 'n naamwoordSTUK, 'n adjektiefSTUK, maar 'n voorzetselGROEP. Die vraag is nou wat die onderskeid is tussen 'n stuk en 'n groep. As daar geen onderskeid is nie, wat blykbaar die geval is, ontstaan die vraag waarom daar dan twee verskillende terme gebruik word. Dit dien geen goeie doel nie; dit bemoeilik slegs die leser se taak. Op p. 171 word onderskei tussen 'n voorzetselGROEP, 'n groepvoorzetselKONSTRUKSIE en 'n agtersetselGROEP waar groep en konstruksie blykbaar sinonieme is. Toegee, groepvoorzetselgroep sou 'n onelegante term wees, maar waarom word stuk of konstruksie dan nie konsekwent in alle gevalle gebruik nie? Dit sou ook die verwarrende gebruik van groepsetsels en setselgroepe op p. 171 verhelp.

§10.4.2.1 op p. 221 het die opskrif "Kopulakonstruksies en lydende vorme".⁴⁰⁾ Die term lydende vorm(e) word dan ook reg deur die betrokke paragraaf gebruik, behalwe waar toeliggende voorbeelde onder die opskrif "Passief" aangebied word. In hoofstuk 16 word die twee terme lydende vorm en passief afwisselend met presies dieselfde inhoud gebruik. Op p. 491 is die opskrif van §20.4.5, "Die verbande tussen passiewe en 'oorganklike' nominaalkonstruksies".⁴¹⁾ In die oorblywende gedeelte van die betrokke paragraaf, word, behalwe op een plek, die term lydende vorm gebruik. Op pp. 234, 322, 323, 324 en op verskeie ander plekke in AS wissel die terme plek en lokatief mekaar af. In hoofstuk 1 word die terme verwysing en referensie afwisselend gebruik sonder dat daar blykbaar 'n onderskeid in betekenis is. Op pp. 187 en 188 word gebondenhede en verbondenhede as sinonieme gebruik. Op sommige plekke, soos op pp. 263 en 483, word die term deur-gegrammatiseer gebruik en op ander plekke, soos op p. 539, die term gegrammatikaliseer om dieselfde inhoud oor te dra. Hierdie ongemotiveerde terminologiese wisseling is verwarrend, dra by tot onpresiesheid en skep die indruk van onvoldoende deurdagtheid.

Voorbeelde soos dié wat in die voorafgaande paragraaf verstrekkend is, mag moontlik die taalkundig-ongeskoolde leser verwar. Selfs die vakkundige

begin egter verward raak as dit aan hom oorgelaat word om te ontdek dat hoër sin en matrikssin op p. 224 sinoniem is, dat tekenanafories, koreferensiële anafories en referensiële anafories in hoofstuk 23 sinoniem is, dat eindrelevering en eindfokussing op p. 540 sinoniem is, dat fokuskonstruksie en fokussingskonstruksie op pp. 546-548 sinoniem is, dat onderwerpsentrender en onderwerpsgerig op p. 348 sinoniem is en dat semanties kleurloos op p. 218, nie semanties swaar nie op p. 226 en semanties leeg op p. 475 dieselfde inhoud het.

Die tweede vorm van terminologiese inkonsekwentheid in AS wat hierbo onderskei is, hou in dat een term gebruik word met meer as een inhoud. Ook hierdie vorm van inkonsekwentheid dra baie by daartoe om die inhoud van die teks obskuur te maak. So byvoorbeeld moet die leser raai dat die term sentrum in die sin "Die posisies waarvolgens plasing in die sin beskryf word, is rand, sentrum, uitloop, kern, middeldeel en sentrumgrens." op p. 501 nie dieselfde inhoud kan hê as sentrum in die volgende sin op p. 262 nie: "Tyd is deikties, aan die gespreksituasie geanker, met die uitings- tyd as sentrum: hede = uitingstyd, verlede = tyd voor uitingstyd en toekoms = tyd na uitingstyd." As die term sentrum dan met meer as een inhoud gebruik word, moet die leser elke keer as die term gebruik word, uit die konteks probeer aflei met watter inhoud die term in die betrokke geval gebruik word. Dat die duidelikheid van die bewerings van AS oor Afrikaanse sintaksis hieronder ly, lê voor die hand.

'n Sleutelterm wat in AS sonder eksplisiete toeligting met heel verskillende inhoute gebruik word, is funksie. Op p. 5 word die funksie van 'n "sintaktiese konstruksie" omskryf as sy "gebruik in 'n groter sintaktiese verband". Verskeie van hierdie funksies oftewel gebruike in 'n groter sintaktiese verband word op pp. 6-7 opgenoem: "Onafhanklike funksie as uiting", "Randstuk", "Onderwerp", "Voorwerp", "Adjunk" en "Bepalings in die naamwoordstuk en afjektiefstuk". Op pp. 8-10 word nog 'n paar bygevoeg: "Kopulapredikaat", "Genitiefsvorme" en "deel van 'n setselgroep". Op p. 35 word nou beweer dat vokatiwe twee funksies het: om die aandag van die aangesprokene te kry en om die verhouding tussen die gespreks- genote te struktureer. Hier het die term funksie nie die betekenis van "gebruik in 'n groter sintaktiese verband" nie, maar sou omskryf kon word as "doel van die uiting in die gespreksituasie". Op p. 433 word funksie weer met 'n ander inhoud gebruik. Dit word gebruik as sinoniem vir spreiding met 'n inhoud wat as "posisie in die sin" omskryf kan word. So word bysinne hier volgens funksie verdeel in naamwoordsinne, adjunksinne, adjektiefverbonde sinne, randsinne en bysinne binne die naamwoordstuk. Op p. 478 het funksie weer eens 'n ander inhoud. Hier word naamlik beweer dat "Die sentrale funksie van die simpleksesinskorrelaat is geleë in die verdringing van die onderwerp en ander argumente". Die inhoud van funksie in hierdie sin is blykbaar iets soos "die semantiese uitwerking". Op p. 499 word funksie as volg gebruik: "Wanneer die onderwerp sy funksie verloor om Posisie 1 aan te dui (dus wanneer die funksie oorgeneem word deur 'n aanloop of opgehef word by afhanklike woordorde) ..." en op p. 577 word funksie weer op 'n totaal ander wyse gebruik: "Nou kan die funksie van antesedente en anafore in referensiële anaforiese kettings gepresieseer word: in referensiële anaforiese kettings verwys sowel antesedent as anafoor na 'n referent (en wel na dieselfde referent). Die antesedent identifiseer/individualiseer ook die referent en die anafoor verwys dan terug na dié referent."

Die term funksie word dus met minstens ses verskillende inhoute in AS gebruik. Die leser moet self vasstel dat hierdie term met verskillende inhoute gebruik word, wat hierdie inhoute is en waar die term met watter inhoud gebruik word. As in ag geneem word dat funksie een van die terme in AS is wat die meeste gebruik word, is dit duidelik waarom Ponelis se

gebruik van hierdie term soveel verwarring skep. Om die verwarring te vermeerder, word funksionêr op p. 619 op 'n heel informele wyse gebruik as sinoniem met tree op.

Dit is nie duidelik of funksie in een of meer van sy inhoude nie miskien sinoniem is met gebruik wat ook met meer as een inhoud in AS voorkom nie. Op p. 248 word onderskei tussen die epistemiese en die deontiese gebruike van modale hulpwerkwoorde, waar eersgenoemde "te doen (het) veral met die spreker se onderneming ten opsigte van die stelligheid van 'n proposisie", terwyl laasgenoemde "nie betrekking het op die proposisie wat deur 'n sin vergestalt word nie, maar op die gebeure, handeling of toestand wat daardeur uitgebeeld word". Op p. 328 word die gebruik van "pleksetsels" as volg beskryf: "Pleksetsels funksionêr in 'n verskeidenheid stelsels van plekaanduiding en -oriëntasie". In hierdie verband word gemeld dat "Die funksie van neutrale plekvoorsetsels is om uitdrukkings van die tipe 'op 'n plek' te vorm ...". Op p. 472 word die gebruike van nominaalkonstruksies aangedui as "bysinspendant" en "simpleksesinskorrelaat". Hiermee word blykbaar bedoel dat die nominaalkonstruksie 'n korrelerende bysin of simplekse sin het.

Omdat terme soos funksie en gebruik in AS meer as een inhoud het, moet die leser by elke gebruik van die term eers uit die konteks probeer vasstel watter inhoud die term op die betrokke plek het. Hierdie gebrek aan presisie in die gebruik van terme dra veel by tot die obskuurheid van die teks.

'n Vyfde probleem met die gebruik van terme in AS bestaan daarin dat internasionaal-gebruikte Engelse terme so in Afrikaans vertaal word dat die internasionale term onherkenbaar is. So byvoorbeeld is onderwerpskopiëring op p. 223, sinsgebruike op p. 378, algemene vraag op p. 378, spesifieke vraag op p. 379, stukbou op p. 392 en bysin op p. 425 moeilik herkenbaar as raising, speech acts, yes-no questions, wh-questions, phrase marker en embedded sentence onderskeidelik. Dit is gevolglik vir die leser moeilik om van AS die sprong na die internasionale vakliteratuur te maak. Dit word nie duidelik gemaak waarom vertalings nader aan die Engelse terme nie gebruik word nie. Ponelis skyn geen prinsipiële beswaar teen "anglismes" te hê nie. Trouens, Engelse terme word soms gewoonweg sonder aanhalingstekens in die Afrikaanse teks opgeneem. Die terme clause op p. 3ff. en dummy op p. 218 word byvoorbeeld net so uit die Engels oorgeneem. Die saak word verder gekompliseer deurdat ook Latynse terme soos preteritopraesentia op p. 191 en afleidings van Latynse terme soos preteritale neutralisasie op p. 189, preteritumpatroon op p. 189, preteritale vorm op p. 191, presentiese betekenis op p. 191 en preteritale fleksie op p. 246 gebruik word. Dit is moeilik om te sien welke spesiale doel die Latyn-agtige terme hier dien. Die gebruik daarvan dra alleen by tot die ontoeganklikheid van die werk, wat die leser besef as preteritum dan uiteindelik op p. 263 vertaal word met die bekende "verlede tyd" en praesens met "teenwoordige tyd". Die beswaar is dus dat die terme nie op 'n sistematiese, deurdagte wyse, met die oog op helderheid en toeganklikheid, gekies word nie. In aansluiting hierby kan genoem word dat daar soms in AS uitdrukkings gebruik word wat nie as terme gedefinieer word nie en wat in hul nie-tegniese gebruik onbekend is. Die gebruik van hierdie woorde dra onnodig daartoe by om die inhoud nog meer obskuur te maak as wat dit reeds is. So is daar byvoorbeeld die gebruik van die Duitse woord Gestalt in sinne soos die volgende:

p. 235: "'n Deeltjiewerkwoord is 'n Gestalt waarin die dele nie los van mekaar te benader is nie ..."

- p. 367: "In hierdie hoofstuk word sintaktiese en funksionele aspekte van die sin se Gestalt-aard ondersoek ..."
- p. 619: "By kollektiewe neweskikking funksioneer die hele konstruksie as 'n semantiese Gestalt ..."

Anders as byvoorbeeld A.W. de Groot, definieer Ponelis nie Gestalt as 'n tegniese term nie. Die nie-tegniese gebruik daarvan is 'n onnodige komplikasie wat weer eens dui op die weinig deurdagte wyse waarop uitdrukkings en terme in AS gebruik word.

'n Verdere voorbeeld van 'n woord wat nie as tegniese term gedefinieer word nie en waarvan die betekenis duister is in die sinne waarin dit gebruik word, is kanonieke:

- p. 229: "In die kanonieke wederkerende konstruksie word 'n onderwerpsanalogiese voorwerpsvorm van die persoonlike voornaamwoord gebruik ..."
- p. 440: "Die kanonieke vorm van die bysin is dus dié waarin albei strategieë gerealiseer is ..."
- p. 551: "Die hoof funksie van die voorgrondsin is om die voorgrond te releveer, sodat die kanonieke vorm daarvan is: Dit + is + voorgrond."

Die gebruik van kanonieke dra veel daartoe by om die inhoud van die betrokke sinne moeilik agterhaalbaar te maak.

5.3 Formulering en konseptualisering

Ten einde die inhoud van 'n werk deursigtig te maak, moet die konseptualisering daarvan koherent wees en moet die formulering van die mededelings helder wees. Die konseptualisering en formulering in AS voldoen nie aan hierdie twee vereistes nie.

Om met die direkter gegewe formulering te begin: dit is op talle plekke in AS vaag. Die vaagheid van die formulering in AS kan aan verskeie faktore toegeskryf word.

In die eerste plek word die voornaamwoord dit dikwels gebruik sonder dat dit duidelik is wat die antesedent daarvan is. Hierdie vaagheid in AS bring mee dat die samehang tussen pare opeenvolgende sinne obskuur is.

Op p. 21 word dit byvoorbeeld as volg gebruik: "Daar bestaan naamlik funksionele, semantiese grond waarom nou die onverskuifde vorm --- soos (a) bo --- en dan die verskuifde vorm --- soos (b) bo --- verkies word. Dit heet tematiese prominensie ..."42) Die vraag is nou waarna dit in die aanhaling hierbo verwys. Daar is drie moontlike antesedente: "funksionele, semantiese grond", "onverskuifde vorm" en "verskuifde vorm". Dit is gevolglik nie moontlik om vas te stel presies wat dit is wat "tematiese prominensie" heet nie.

Op p. 367 weer word dit as volg gebruik: "In negatiewe sinne tree ontkeningsvorme/NEG-vorme op. Dit is formatiewe ..."43) In hierdie aanhaling is daar twee moontlike antesedente vir dié dit: "negatiewe sinne" of "ontkeningsvorme/NEG-vorme". Wat die "formatiewe" is waarvan gepraat word, bly dus obskuur.

In die tweede plek dra lang sinne met té veel inligting by tot die obskuurheid van die teks. Ek haal vier sinne ter toeligting aan:

- p. 235: "'n Deeltjiewerkwoord is 'n Gestalt waarin die dele nie los van mekaar te benader is nie, soos reeds bo geblyk het daaruit dat deeltjies bv. ooreenkomste vertoon maar nie resloos geïdentifiseer kan word met elemente (soos setsels) wat nie deeltjies is nie."
- p. 252: "Dit is van alle deontiese modale hulpwerkwoorde egter in die besonder sal en ook wil wat in sekere verbande (veral met nie-lewende en/of nie-eerstepersoonsonderwerpe) so na betekenis verbleek het dat hulle suiwer toekomstverwysend gebruik word."
- p. 455: "Die konstruksie van naamwoordstuk plus nabepalingsin kom tot stand deurdat die predikaat saam met die naamwoordsin wat daarmee verbind is omgesit word tot 'n komplekse naamwoordstuk met die predikaat as kernnaamwoord en die naamwoordsin as nabepaling."
- p. 539: "In ooreenstemming met die perseptuele beginsels van die belangrikheid van eerste en laaste indrukke (primaat en resentheid) is die begin en die einde van sinne (en ander sintaktiese konstruksies) dié posisies vir nadruk."

Die inhoud van die eerste voorbeeldsin is byvoorbeeld saamgestel uit die volgende brokke inligting:

- (i) 'n Deeltjiewerkwoord is 'n Gestalt.
- (ii) Die dele van die deeltjiewerkwoord kan nie los van mekaar benader word nie.
- (iii) (i) en (ii) het reeds bo geblyk.
- (iv) Bo is getoon dat deeltjies ooreenkomste vertoon met elemente wat nie deeltjies is nie.
- (v) Bo is ook getoon dat deeltjies nie resloos geïdentifiseer kan word met elemente wat nie deeltjies is nie.
- (vi) Setsels is byvoorbeeld elemente wat nie deeltjies is nie.

Sinne soos die vier wat hierbo aangehaal is, is nouliks interpreteerbaar. Die veelvuldige voorkoms van sulke verstrengelde sinne kan nie anders as om die helderheid en presiesheid van die betoog ernstig te skaad nie. Deur sulke sinne te gebruik verdoesel Ponelis bedoelde inhoude effektief.

In die derde plek dra Ponelis se gebruik van 'n sekere soort beeldspraakagtige styl by tot die onpresiesheid --- en in vele gevalle selfs inhoudloosheid --- van sy formulerings. Beskou die volgende tipiese voorbeelde:⁴⁴⁾

- p. 31: "Oorganklike konstruksies is Onbepaalde Verskuiwing baie vyandig gesind ..."
- p. 31: "Oorganklike konstruksies met sinsvoorwerpe is egter taamlik gasvry teenoor Onbepaalde Verskuiwing ..."
- p. 175: "In die loop van die ontwikkeling van groepprosetsels kan die ou voorsetsel in die eerste element afgeskud word ..."

- p. 188: "Die medewerkwoord 'het' neëm egter genoeg daarmee om in sinne met sowel 'Sarie' as 'die dag', met sowel 'aanbreek' as 'agterkom' op te tree ..."
- p. 210: "Een ooglopende wins wat dit het om die leksikale betekenis van 'n werkwoord soos 'beweeg' te giet in die vorm van 'n soortnaamwoord soos 'beweging' ..."
- p. 236: "Onder nominalisering (hoofstuk 20) groei die deeltjies en die werkwoordelike element ('n meerwoordgeheel) saam tot 'n enkele stam ..."
- p. 271: "By splitsing (22.4.1) kan die voorgrondsin die preteritale vorm by die agtergrondsin aansteek ..."
- p. 340: "... vandaar dat 'as' so maklik uit die voorwaardeklas na die tyd-klas toe oorgeloop het."
- p. 522: "Die normale, vloeiende volgorde is in hierdie gevalle die volgende, met die voorwerp in die sentrum ..."
- p. 540: "Die einde van enige sintaktiese konstruksie met beweeglike onderdele kan vir eindrelevering gebruik word."
- p. 585: "Die anaforiese voornaamwoorde 'dit' en 'hy' staan in skerp konkurrensie, waarin 'dit' gestadig aan die wyk is voor die aggressiewe opmars van 'hy'."
- p. 623: "Bondeling ruik maar sterk na papier."

Vir al die aangehaalde sinne kan twee vrae gevra word:

- (i) Wat word in feite beweer?
- (ii) Hoe kan die juistheid daarvan getoets word?

Die beeldspraak-agtige formulering maak dit onmoontlik om antwoorde op hierdie twee vrae te verkry. Daarom is die gebruik daarvan in 'n werk met wetenskaplike pretensie kontraproduktief.

In die vierde plek vertoon Ponelis 'n besondere voorliefde vir bepaalde vae, niksseggende woorde en uitdrukkings. ekwivalent aan is 'n tipiese voorbeeld. Dit kom onder meer op pp. 137, 293, 340, 425 en 463 voor. Om soos op p. 137 te beweer dat "Hierdie gekursiveerde konstruksies is ekwivalent aan konstruksies met onbepaalde telwoorde ...",⁴⁴ is om in feite 'n inhoudlose bewering te maak. In hierdie aanhaling sou ekwivalent aan kon beteken dat die konstruksies semanties gelyk is, sintakties gelyk is of fonologies gelyk is, of enige kombinasie van hierdie drie. Woorde en uitdrukkings soos hierdie een maak geen geringe bydrae tot die obskuurheid van die inhoud van die teks nie. Hier volg 'n lys van tipiese voorbeelde van die vae, niksseggende woorde en uitdrukkings wat meer algemeen in AS voorkom. Vir elkeen word slegs een bladsyverwysing gegee:

- "slaan op" (p. 5)
- "is betrokke by" (p. 17)
- "tree in" (p. 136)
- "toon korrelasie met" (p. 173)
- "vergestalt" (p. 187)
- "bestryk" (p. 199)
- "korreleer" (p. 215)

"het betrekking op" (p. 248)
"tree op" (p. 251)
"funksioneer" (p. 251)

Sulke uitdrukkings kom op elke bladsy in AS voor en dra in 'n hoë mate by tot die vaagheid van baie van die paragrawe in AS.

In die sesde plek word 'n sin dikwels op so 'n wyse geformuleer dat die verbande tussen die onderdele van die sin en dié tussen hierdie sin en ander sinne nie duidelik is nie. Beskou byvoorbeeld die inleidende paragraaf tot hoofstuk 15: "In hierdie hoofstuk word sintaktiese en funksionele aspekte van die sin se Gestalt-aard ondersoek: die sin is as geheel òf positief òf negatief; en dit word as uiting in die konkrete situasie gebruik om 'n verskeidenheid funksies te vergestalt, terwyl die houding van die spreker en die betrekking tussen die gespreksmaats in die sin neerslag vind."

In hierdie paragraaf is dit volstrek onduidelik wat die samehang is tussen wat die dubbelpunt voorafgaan en wat op die dubbelpunt volg. Is wat op die dubbelpunt volg 'n lys van die "sintaktiese en funksionele aspekte van die sin se Gestalt-aard" wat in die hoofstuk ondersoek word, of is dit 'n nadere spesifikasie van "die sin se Gestalt-aard"? Verder is die samehang tussen die "terwyl"-gedeelte van die sin en die res van die sin volkome onduidelik. Lei "terwyl" byvoorbeeld 'n derde "sintaktiese en funksionele aspek" in, of skakel die "terwyl"-gedeelte op die een of ander wyse met een of albei van die volgende twee sinsdele: "die sin is as geheel òf positief òf negatief" en/of "dit word as uiting in die konkrete situasie gebruik om 'n verskeidenheid funksies te vergestalt"? Met behulp van sinne waarvan die onderdele nie duidelik saamhang nie, is dit uiteraard onmoontlik om helder nie-obskure bewerings oor die struktuur van Afrikaans te maak.

Die afwesigheid van duidelike logiese samehange tussen opeenvolgende sinne kan aan die hand van twee paragrawe geïllustreer word. Die inleidende paragraaf tot hoofstuk 21 lui as volg: "Plasing/volgorde is in die taal van die moderne taalkunde, 'n oppervlakverskynsel, naamlik die konkrete realisering van sintaktiese elemente in die tyd. Hoewel plasingverskynsels onmiskenbaar verband hou met 'dieper' sintaktiese groothede, soos stuk, naamwoordstuk, adjektiefstuk, adjunk, ens. is nie by benadering alle plasingsefeite in terme van hierdie groothede te beskryf en te verklaar nie." In die eerste sin word "plasing" 'n "oppervlakverskynsel" genoem. In die tweede sin word dan iets meer meegedeel oor "plasingverskynsels". Dit is nie duidelik hoe die meervoudige "verskynsels" in die tweede sin in verband gebring moet word met die enkele "verskynsel" wat in die eerste sin genoem word nie. Die feit dat daar nooit in AS eksplisiet onderskei word tussen oppervlak- en dieptestruktuur nie, dra natuurlik by tot die oninterpreteerbaarheid van die aangehaalde paragraaf.

Die slotparagraaf tot hoofstuk 23 lui as volg: "Anaforiek is 'n veelomvattende verskynsel waarby naas formele faktore ook stilistiese en tekstuele oorwegings hulle laat geld. 'n Magdom verskillende aspekte van die probleem word behandel in 'n menigte studies wat in verskillende teoretiese raamwerke geskryf is ..." Daar is geen samehang tussen die eerste en die tweede sin nie omdat geen "probleem" in die eerste sin genoem word nie. In die eerste sin word net na 'n "verskynsel", "faktore" en "oorwegings" verwys. Waar die verbande tussen opeenvolgende sinne nie duidelik is nie, bly die inhoud van die betrokke paragraaf obskuur. Die gebrek aan toeligting van die individuele bewerings in die aangehaalde paragraaf dra verder by tot die niksseggenheid van hierdie paragraaf. In §5.4 word teruggekom op die gebrek aan voldoende agtergrondinligting vir en voldoende toe-

ligting van baie van die bewerings in AS. Verder word die inhoud van al drie die aangehaalde paragrawe nog meer obskuur gemaak deur die oorspronklike gebruik van vae, niksseggende woorde en uitdrukkings (die vyfde faktor hierbo genoem) soos "gebruik", "vergestalt", "neerslag vind", "verband hou", "is betrokke" en "hulle laat geld".

Ponelis formuleer nie alleen moeisaam nie, maar sukkel meermale om sorgvuldig te konseptualiseer.

In die eerste plek word die inhoud van AS op vele punte gekenmerk deur konseptuele onsoorgvuldighede wat tot absurditeite gereduseer kan word. Beskou byvoorbeeld op p. 197 die volgende sin: "... die medewerkwoorde is werkwoordelike operateurs waarmee hoofsaaklik sekere algemene grammatikale bewerkings op predikate gedoen word." Hoe is dit moontlik om met 'n "medewerkwoord" 'n "algemene grammatikale bewerking" (wat dit ookal mag beteken) op 'n "predikaat" te doen?

Beskou die volgende sin op p. 199: "'n Sentrale semantiese aspek van die betrekking tussen oorganklike werkwoorde en hulle voorwerpe is dat die werkwoord die voorwerp as geheel bestryk ..." Hoe kan die "betrekking" tussen twee konstituente 'n "semantiese aspek" hê? Hoe is dit moontlik dat die feit dat "die werkwoord die voorwerp as geheel bestryk" (wat dit ookal mag beteken) 'n "semantiese aspek" kan wees?

Op p. 254 word beweer dat "Die plasing van omskrywingswerkwoorde ... dubbelsinnig (is)". In die konvensionele betekenis van die woord "dubbelsinnig" kan 'n woord of 'n sin dubbelsinnig wees, maar hoe kan "plasing" van 'n werkwoord dubbelsinnig wees? Of, moet --- om die mededeling aan logiese terapie te onderwerp --- aan wees hier die afwykende inhoud "bring teweeg" toegeken word?

Op p. 261 kom die volgende sin voor: "Sistematiese tydsverskille soos dit deur die werkwoord uitgedruk word, heet tempus". "Tempus" word in Afrikaans vertaal as "tyd". Hoe kan "tydsverskille" dan "tempus" heet?

Op p. 17 beweer Ponelis dat "Bepaaldheid ... betrokke (is) by die sintaktiese verskynsel wat Onbepaalde Verskuiwing heet, waardeur die verband gelê word tussen sinne soos die volgende ..." Hoe kan 'n "verskynsel" egter die "verband lê" tussen twee sinne?

Op p. 415 word in die inleidende reël van §16.4.3.2 beweer dat "oorganklike konstruksies ... tweeplekpredikate (is), dit wil sê predikate met twee argumente, die onderwerp en die voorwerp". Hoe is dit moontlik vir 'n oorganklike konstruksie om 'n predikaat te wees? Ponelis gebruik immers die term "konstruksie" om na 'n sin te verwys. Dit lyk wel moontlik dat so 'n konstruksie 'n predikaat kan insluit.

Op p. 413 word in §16.4.3 beweer dat "in konstruksies met voorwerpsnaamwoordsinne ... tematiese verskuiwing plaas(vind) deur middel van die onpersoonlike konstruksie ...". Hoe is dit vir 'n konstruksie moontlik om 'n verskuiwing te laat plaasvind, indien "konstruksie" weer eens na 'n sin verwys?

Op p. 254 word as die derde punt onder (a) van §11.3 beweer dat "konstruksies met omskrywingswerkwoorde ... as ongemerkte patrone ... (kan) funksioneer". Die vraag is nou hoe 'n "konstruksie", oftewel 'n sin, as 'n "patroon" kan funksioneer. Dit lyk wel moontlik vir 'n konstruksie om 'n bepaalde patroon te vertoon. As sinne of konstruksies as patrone funksioneer, hoe funksioneer patrone dan self?

Op p. 210 word in §10.2.4.2.1 beweer dat "een ooglopende wins wat dit het om die leksikale betekenis van 'n werkwoord soos bewéeg te giet in die vorm van 'n soortnaamwoord soos bewéging is dat dit maklik gekwantifiseer kan word ...". Die vraag is nou hoe die betekenis van 'n werkwoord gegiet kan word in die vorm van 'n soortnaamwoord. In welke "vorm" word die betekenis van soortnaamwoorde dan self "gegiet"?

In die tweede plek word die inhoud van 'n enkele konsep dikwels met behulp van verskillende, onversoenbare, terme geëksplisiteer. So byvoorbeeld word Onbepaalde Verskuiwing op p. 17 'n sintaktiese verskynsel genoem, op p. 20 'n proses en op p. 25 'n reël. Hoe is dit logieserwys moontlik vir 'n entiteit om sowel 'n verskynsel as 'n reël of proses te wees? Dit kan so wees dat onderliggend aan 'n direk gegewe verskynsel 'n proses is (waarvan die werking resulteer in die verskynsel) en dat dié proses met behulp van 'n reël beskryf kan word. Dit beteken egter NIE --- soos Ponelis konseptualiseer: verskynsel = proses = reël.

Op p. 565 word Anaforiek beskryf as "verbande soos dié tussen ... naamwoordstukke", as "'n bewerking wat op naamwoordstukke van toepassing is" en as "'n reduksieverskynsel". Die vraag, weer eens, is hoe dit vir een entiteit logies moontlik is om sowel verbande as 'n bewerking en 'n verskynsel te wees. Anders as wat dit in AS voorgestel word, is verbande, bewerkings en verskynsels in die taalwetenskap ongelyksoortige entiteite. Anders gestel, dit is konseptueel inkongruent om een en dieselfde entiteit op een vlak te beskryf in die terme "verbande", "bewerking" en "verskynsel".

In die derde plek word beskrywende meganismes en tegniese begrippe/begripsonderskeidings wat nie binne dieselfde geïntegreerde kader kan saambestaan nie, deur Ponelis deurmekaar gebruik. Hierdeur word uiteraard die logiese koherensie van die teks aangetas. Verder lei die deurmekaargebruik van sulke onderling onversoenbare meganismes, begrippe en begripsonderskeidings tot 'n wanstaltige substantiewe voorstelling van die struktuur van menslike taal. Hierdie punt word daarom verder in §2.7 uitgewerk, waar ingegaan word op die vreemde nosie "taalkundige reël" waarmee Ponelis opereer.

5.4 Uiteensetting

Die uiteensettings in AS dra in verskeie opsigte daartoe by om die inhoud van die werk meer ondeursigtig te maak.

Daar word dikwels nie voldoende (teoretiese) agtergrondinligting verskaf om 'n uiteensetting interpreteerbaar te maak nie. In §5.3 hierbo is reeds een voorbeeld verskaf wat hierdie punt toelig.

Twee verdere voorbeelde behoort die erns van hierdie gebrek voldoende duidelik te belig. Beskou om mee te begin die volgende paragraaf op p. 166 van AS: "Les bes is daar die benadering, waarop nie dieper ingegaan word nie, om 'n versameling suiwer semantiese kasusrolle te onderskei (Fillmore 1967) soos bv.

AGENT: Jan was die kar,
PASIËNT: Jan was die kar,
BETROKKE: Jan dink aan jou."

Die leser wat nie reeds kennis dra van Fillmore se Kasusgrammatika nie, kan

uit Ponelis se teks nie agterkom wat hy met die aangehaalde paragraaf wil sê nie. Vir wat hierdie paragraaf bydra tot die leser se kennis van die struktuur van Afrikaans, kon dit net sowel weggelaat gewees het.

Net so is die volgende paragraaf op p. 168 van AS volkome onverstaanbaar vir die leser wat nie reeds kennis dra van Perlmutter en Postal se Relasionele Grammatika nie: "Die onderwerp is die hoogste punt in die funksiehiërargie (Keenan 1976, R.P. Botha 1974) waarheen die ander funksies bevorder kan word.⁴⁶⁾

- (i) Voorwerp tot onderwerp⁴⁷⁾
- (ii) Plekfunksie tot onderwerp
- (iii) Voorsetselgroep tot onderwerp
- (iv) Voorsetselaanvulling tot onderwerp."

Sonder die nodige agtergrondinligting dien so 'n paragraaf geen doel behalwe om by te dra tot die volume van die werk nie. Oor die struktuur van Afrikaans maak dit geen konkrete, presiese bewerings nie.

Dikwels is die uiteensetting obskuur omdat die verband tussen toeligtende voorbeelde en dit wat toegelig moet word, nie duidelik gemaak word nie. Op p. 248 in AS word byvoorbeeld twee terme gedefinieer: "Die epistemiese modale hulpwerkwoorde het te doen veral met die spreker se onderneming ten opsigte van die stelligheid van 'n proposisie (15.3), terwyl die deontiese modale hulpwerkwoorde nie betrekking het op die proposisie wat deur 'n sin vergestalt word nie, maar op die gebeure, handeling of toestand wat daardeur uitgebeeld word." Sinne soos (7) word aangebied ter toeligtig van epistemiese modale hulpwerkwoorde en sinne soos (8) ter toeligtig van deontiese modale hulpwerkwoorde:

- (7) As hulle geen teenspoed kry nie, behoort hulle so teen vieruur hier te wees.
- (8) Hiervoor behoort jy eintlik meer te betaal.

Dit word aan die leser oorgelaat om te probeer uitwerk hoe (7) byvoorbeeld toelig dat behoort "te doen (het) veral met die spreker se onderneming ten opsigte van die stelligheid van 'n proposisie ..." Deur na te laat om die beduidendheid van talle voorbeeldsinne te verduidelik, werk Ponelis aktief mee om die ontoeganklikheid van AS vir die leser te verhoog. Verder bly dit 'n ope vraag of die betrokke voorbeeldsinne überhaupt relevant in 'n sintaktiese analise van Afrikaans is.

In ander gevalle bestaan 'n paragraaf met 'n gegewe opskrif uit niks meer as 'n lys data nie. Dit word aan die leser oorgelaat om te probeer vasstel waarom hierdie data hoegenaamd relevant en beduidend is. So word daar byvoorbeeld op p. 121 onder die opskrif "Die Bepaaldevoornaamwoordgroep" 'n sub-titel "Betreklige konstruksies" gevind. Onder hierdie sub-titel word drie sinne soos die een in (9) aangebied:

- (9) Jy wat daar staan kom hier.

Dit word nou aan die leser oorgelaat om af te lei dat (9) as geheel, of die onderstreepte gedeelte van (9), 'n bepaaldevoornaamwoordgroep, 'n betreklike konstruksie of albei is. Die betrokke voorbeeldsinne word dan op p. 121 gevolg deur die bewering: "Uit betreklike konstruksies kan groepe soos die volgende voortkom (vergelyk 6.3.4.1 vir besonderhede):"

(10) Jy daar

Op basis van hierdie bewering moet die leser nou raai wat die verband tussen (9) en die res van die paragraaf is. Vermoedelik word (9) in feite ingelei deur 'n bepaaldevoornaamwoordgroep (onderstreep) wat bestaan uit die voor-naamwoord jy en die betreklike konstruksie wat daar staan. Op die een of ander wyse kan (10) dan "afgelei word" uit die bepaaldevoornaamwoordgroep in (9). Indien hierdie rekonstruksie van die verband tussen (9) en die res van die paragraaf korrek sou wees, is Ponelis se ander twee voorbeeldsinne egter problematies. Watter groep kan byvoorbeeld uit (11) "afgelei word" soos wat (10) uit (9) "afgelei word"?:

(11) Aan hom wat voorsien kom die eer toe.

Dit is dus duidelik dat die versuim om die samehang tussen data en uiteensetting uit te spel, lei tot verwarring sodat die inhoud van die betrokke paragraaf obskuur bly. Hierdie versuim word regdeur AS aangetref. Die volgende paragrawe bestaan almal ook uit net 'n paragraafopskrif gevolg deur 'n lys data: §10.3.3, §13.2.3 en §13.5.2, om maar enkele verdere voorbeelde te noem. Sulke paragrawe bestaan in feite uit ongeanaliseerde data waarvan die beduidenheid twyfelagtig is.

In 'n paar uiterste gevalle in AS kan die illustratiewe voorbeelde nie die betrokke bewerings toelig nie. So byvoorbeeld word §16.4.6.2 ingelui deur die volgende bewering: "Die betekenis van kwantors hang nou saam met hul opeenvolging, en dié kan verskil in lydende en bedrywende vorme ..." Die volgende twee sinne word ter toeligting van hierdie bewering aangebied:

(12) Baie mense lees min boeke.

(13) Min mense lees baie boeke.

Die "opeenvolging" van die kwantore baie en min verskil wel in (12) en (13). Dit is verder so dat (12) en (13) in betekenis verskil. Die betekenis van die kwantore self bly egter presies dieselfde in (12) en (13). Hierdie twee sinne kan dus nie die bewering toelig dat "Die betekenis van kwantore ... nou saam(hang) met hul opeenvolging, ..." nie. Sinne (12) en (13) kan ook nie die res van die aangehaalde bewering toelig nie, omdat albei sinne "bedrywende vorme" is. Dit is vanselfsprekend dat hierdie gebrek in die uiteensetting van AS daartoe moet bydra om die inhoud van die teks obskuur te maak. Hierdie gebrek dui op 'n mate van ondeurdagtheid en onpresiesheid in die uiteensetting wat nie in 'n wetenskaplike werk verwag word nie.

Daar is tot dusver in hierdie paragraaf aangetoon dat die uiteensetting in AS in die volgende opsigte gebrekkig is:

- (i) noodsaaklike teoretiese agtergrondinligting word nie verskaf nie;
- (ii) die verband tussen byvoorbeeld definisies en toeliggende voorbeelde is dikwels nie duidelik nie;
- (iii) lyste data word ongeanaliseer en sonder toeligting onder 'n opskrif aangebied; en
- (iv) illustratiewe voorbeelde kan nie die betrokke bewerings toelig nie.

Die grootste probleem met die uiteensetting in AS lê egter daarin dat dit dikwels nie eksplisiet genoeg is nie. Groot dele van die teks is gevolglik òf inhoudloos òf oninterpreteerbaar. In §5.3 van hierdie bespreking

is byvoorbeeld 'n paragraaf uit p. 600 van AS aangehaal waarvan beweer is dat die inhoud obskuur is omdat die sinne nie 'n logiese samehang vertoon nie en vae, niksseggende uitdrukkings bevat. Vir verdere analise word die betrokke paragraaf weer hier aangehaal:

"Anaforiek is 'n veelomvattende verskynsel waarby naas formele faktore ook stilistiese en tekstuele oorwegings hulle laat gled. 'n Magdom verskillende aspekte van die probleem word behandel in 'n menigte studies wat in verskillende teoretiese raamwerke geskryf is, maar ongelukkig bestaan die neiging om anaforiek teen wil en dank in die een of ander suiwer formeel-grammatiese keurslyf te probeer dwing."

Hierdie paragraaf word nêrens in AS verder geëksplisiteer nie. By gebrek aan verdere toeligting van ten minste die volgende begrippe en bewerings, is die paragraaf so vaag dat dit in feite inhoudloos is:

- (i) "'n magdom verskillende aspekte",
- (ii) "'n menigte studies",
- (iii) "verskillende teoretiese raamwerke", en
- (iv) "ongelukkig bestaan die neiging om anaforiek teen wil en dank in die een of ander formeel-grammatiese keurslyf te probeer dwing."

Op p. 539 van AS word die volgende paragraaf aangebied: "In ooreenstemming met die perseptuele beginsels van die belangrikheid van eerste en laaste indrukke (primaat en resenteid) is die begin en die einde van sinne (en ander sintaktiese konstruksies) die posisie vir nadruk." Ook hierdie paragraaf word nie in AS verder geëksplisiteer nie. Hierdie paragraaf sou egter alleen verstaan kon word indien vrae soos die volgende beantwoord sou word:

- (i) Wat is "perseptuele beginsels" (en hoe verskil hulle van grammatikale beginsels)?
- (ii) Wat presies is die inhoud van "primaat" en "resenteid"?
- (iii) Wat is die "ander sintaktiese konstruksies"?
- (iv) Hoe is die "posisies vir nadruk" "in ooreenstemming met" die betrokke "perseptuele beginsels"?

Die feit dat baie paragrawe in AS nie voldoende geëksplisiteer word nie, dra nie slegs daartoe by om die inhoud van die teks obskuur te maak nie. Die leser begin hom na 'n ruk afvra of hierdie paragrawe überhaupt eksplisiteerbaar is in empiriese terme.

5.5 Organisasie

Die organisasie van die inhoud van AS is in twee algemene opsigte onbevredigend.

In die eerste plek word verskillende aspekte van wat lyk na een grammatikale verskynsel dikwels op verspreide plekke in AS bespreek. Een voorbeeld hiervan is die bespreking van daar-sinne in Afrikaans. Op pp. 17-18 word die volgende bewering gemaak: "Bepaaldheid is betrokke by die sintaktiese verskynsel wat Onbepaalde Verskuiwing heet." Verder word gespesifiseer dat Onbepaalde Verskuiwing "die verband lê tussen sinne" soos die volgende:

- (14). 'n Goeie bui het geval.
- (15). Daar het 'n goeie bui geval.

Op pp. 20-34 word die verband tussen sinne soos (14) en (15) dan bespreek. Op p. 99 word gekyk na eienskappe van sommige van die onderwerpe wat in die afleiding van 'n sin soos (15) verskuif is. Op pp. 106-110 word 'n lys verskaf van "vier soorte daar". Hier word "die kenmerke van voornaamwoordelike daar", die daar wat blykbaar in (15) voorkom, ook aangeraak. Op p. 135 word weer verwys na eienskappe van sommige van die onderwerpe wat in die afleiding van sinne soos (15) verskuif is. Op pp. 407-410 word verdere voorbeelde van daar-sinne bespreek.

Die gevolg van so 'n versnipperde bespreking is dat die leser dit uiters moeilik vind om 'n geheelbeeld te kry van wat oor aspekte van een verskynsel gesê word. Afgesien hiervan veroorsaak so 'n nie-geïntegreerde uiteensetting ook dat die samehang tussen die bewerings oor een aspek en die bewerings oor 'n ander aspek van dieselfde verskynsel dikwels nie duidelik is nie. Op hierdie wyse dra die gebrek aan behoorlike organisasie dus daartoe by om die inhoud van die teks nog meer duister te maak.

In die tweede plek is die samehang tussen die onderdele van een paragraaf of een hoofstuk dikwels ondeursigtig. Beskou byvoorbeeld hoofstuk 2 van AS oor die "Semantiese waardes van naamwoorde." Die inleidende sin van hierdie hoofstuk verstrek 'n lys van "algemene semantiese waardes wat die gebruik van naamwoorde kenmerk", naamlik "verwysing, generisiteit, vokatië gebruik, beskrywing en bepaaldheid". §2.1 handel dan oor "verwysing", §2.2 oor "bepaaldheid", §2.3 oor "vokatië gebruik", §2.4 oor "generisiteit" en §2.5 oor "beskrywing". §2.7 handel weer oor die vokatië van §2.3. §2.6 heet, heel onverwags, "Onbepaalde Verskuiwing". Hoe hierdie paragraaf hier inpas is 'n misterie, aangesien die proses van onbepaalde verskuiwing nie met die wildste verbeeldingsvlug beskou kan word as 'n "semantiese waarde wat die gebruik van naamwoorde kenmerk" nie. (Op hierdie punt kom ek in §5.6 terug.) 'n Mens kan alleen raai dat, aangesien daar op p. 17 beweer word dat "Bepaaldheid betrokke (is) by die sintaktiese verskynsel wat Onbepaalde Verskuiwing heet ...", §2.6 oor Onbepaalde Verskuiwing hier geplaas word om aan te sluit by §2.6 oor Bepaaldheid. Waarom §2.6 dan egter nie op §2.2 volg nie, maar wel, saam met §§2.4 en 2.5, die twee paragrawe oor vokatië van mekaar skei, is nie duidelik nie. Ook die vraag na waarom §§2.7 en 2.3 oor vokatië twee paragrawe in plaas van 'n enkele geïntegreerde paragraaf vorm, kan ek nie beantwoord nie.

Dit is vanselfsprekend dat waar die samehang tussen die subkomponente van 'n hoofstuk duister is, die inhoud van die hoofstuk as geheel nie anders as obskuur kan wees nie.

5.6 Tegniese versorging

Die tegniese versorging van AS is onvoldoende presies en deurdag. 'n Verskeidenheid van "tegniese" probleme dra by tot die ontoeganklikheid van die boek.

In die eerste plek is paragraaf-indelings, paragraaftitels en paragraafnummers in meer as een opsig verwarrend.

In §5.5 is daar in die bespreking van die subkomponente van hoofstuk 2 in AS beweer dat "... die proses van onbepaalde verskuiwing nie met die wildste verbeeldingsvlug beskou kan word as 'n 'semantiese waarde wat die gebruik van naamwoorde kenmerk' nie". Die verwagting dat onbepaalde verskuiwing moontlik ook een van die betrokke semantiese waardes kan wees, is geskep deur die paragraafindeling in hoofstuk 2. Dit is naamlik so dat al

die ander paragrawe in die reeks van 2.1-2.7 oor een van die "semantiese waardes wat die gebruik van naamwoorde kenmerk" handel. Die paragraaf-indeling in AS is dikwels op hierdie wyse misleidend.

Beskou byvoorbeeld die hoofparagraafindeling van hoofstuk 11 oor medewerkwoorde. In die inleidende paragraaf van hierdie hoofstuk word beweer dat twee hooftypes medewerkwoorde onderskei word: hulpwerkwoorde en skakelwerkwoorde. §11.1 handel oor skakelwerkwoorde en §11.2 oor hulpwerkwoorde. Hierdie subparagraaf-indeling volg logies uit die inleidende paragraaf. Die probleem lê nou by §§11.3, 11.4 en 11.5 met die titels "Omskrywingswerkwoorde", "Sinsvereniging en die ontstaan van medewerkwoorde" en "Medewerkwoorde en ander operateurs" onderskeidelik. Aangesien §§11.1 en 11.2 elkeen oor 'n tipe medewerkwoord handel, sou 'n mens kon verwag dat §§11.3-11.5 ook elkeen oor 'n tipe medewerkwoord handel. Dit is egter duidelik dat dit nie die geval kan wees nie. Die paragraafindeling van die tweede gedeelte van hoofstuk 11 volg uit geen algemene prinsipe wat in die inleidende paragraaf, §11.1, aangebied word nie. Ook in hoofstuk 11 skeep paragraafindeling dus verwagtinge waaraan nie voldoen word nie.

In §13.4 van AS word die struktuur van adjektiefstukke aan die orde gestel. In die inleidende gedeelte van hierdie paragraaf word beweer dat graad- en maatbepalings in adjektiefstukke voorkom. §13.4.1 handel oor "Graadbepalings" en §13.4.2, soos verwag, oor "Maatbepalings". Hierdie subparagraaf-indeling volg logies uit die inleidende paragraaf. Nou volg daar egter ook 'n §13.4.3 met die titel "Die oortreffende trap". Hierdie paragraaf kan nie, soos die twee wat daaraan voorafgaan, handel oor 'n tipe bepaling wat in adjektiefstukke voorkom nie. Die paragraafindeling skeep egter wel op 'n misleidende wyse die verwagting dat §13.4.3 hieroor sal handel.

Een verdere tipiese voorbeeld van die problematiese paragraafindeling van AS behoort voldoende te wees om die onderhawige algemene tegniese gebrek van die boek toe te lig. In hierdie voorbeeld word 'n subparagraaf in (a)-, (b)- en (c)-paragrawe onderverdeel. §23.6.1.3 handel oor die kenmerke van antesedente. In §23.6.1.3.1 word die eerste kenmerk, naamlik "abstrak/konkreet", bespreek. Hier word gemeld dat daar verskillende soorte abstrakta is "wat onderskei kan word na aanleiding van hulle optrede by anaforiek". Daar word verder gemeld dat veral drie tipes abstrakta onderskei kan word. Hierop volg dan 'n aantal subparagrawe waarvan (a), (b) en (c) elkeen oor een van die betrokke drie abstrakta handel. 'n Paragraaf (d) word ook onderskei. Op basis van (a)-(c) word verwag dat 'n vierde tipe abstrakta in (d) bespreek word. Dit is egter nie die geval nie.

Deur die misleidende paragraafindelings word die indruk geskep dat inhoudelike onderdele volgens 'n bepaalde organiserende beginsel saamhang. As die leser dan ontdek dat die samehang tussen een of meer van hierdie onderdele nie in terme van daardie beginsel verstaan kan word nie, ontstaan 'n hoë mate van verwarring oor die samehang tussen hierdie onderdele. Konkreet gestel: as die leser byvoorbeeld agterkom dat §13.4.3 nie, soos verwag word, soos §§13.4.1 en 13.4.2 oor 'n tipe bepaling in adjektiefstukke handel nie, weet hy nie wat die samehang is tussen §§13.4.1 en 13.4.2 aan die een kant en §13.4.3 aan die ander kant nie. Hierdie verwarring oor die samehang tussen opeenvolgende (sub-)paragrawe dra baie daartoe by om die inhoud van AS ook op 'n makro-vlak obskuur te maak.

'n Tweede probleem met die paragraafindelings in AS lê daarin dat inhoudelike onderdele waartussen daar 'n logiese samehang is (of behoort te wees), soms nie saamgegroeper word nie. §19.2.2 van AS handel byvoorbeeld oor

betreklike konstruksies met antesedente. Daar is blykbaar verskillende soorte moontlike antesedente. §19.2.2.1 handel oor die naamwoordstuk as antesedent, en §19.2.2.2 oor die "clause" as antesedent. In die paragraaf wat hierop volg gaan dit om adjunkte van tyd en plek as antesedente. 'n Mens sou dus verwag dat hierdie paragraaf as §19.2.2.3 saam met die ander twee aangebied sal word. Die betrokke paragraaf word egter as §19.3 aangebied. Deurdat subparagraawe waartussen daar 'n logiese samehang is nie saamgegroepeer word onder dieselfde hoofparagraaf nie, word die samehang tussen hierdie paragraawe ondeursigtig. Die inhoud van AS word op hierdie wyse deur die gebrek aan gepaste paragraafindelings op die makro-vlak verder vertroebel.

§19.3 in AS illustreer ook 'n eerste tekortkoming van baie van die paragraaftitels in AS. Dit gee naamlik nie 'n akkurate aanduiding van die kern van die paragraaf nie. Die betrokke paragraaf het die titel "Bywoordelike betreklike bysinne". In feite handel die paragraaf egter oor die antesedente van bywoordelike betreklike bysinne. §10.3.1 in AS het die titel "Werkwoord + vaste voorsetselgroep". In die paragraaf word dan 'n lys gegee van werkwoord + voorsetsel-konstruksies. Die werkwoord word dus gekombineer met 'n voorsetsel en nie met 'n voorsetselgroep soos wat die titel aandui nie. §23.6.5.1.2 het die titel "Dit in anaforiese verband met voorwaardesinne". In die paragraaf word dit in anaforiese verband met naamwoordsinne bespreek. Eers die daaropvolgende paragraaf, §23.6.5.1.3, handel in feite oor voorwaardesinne.

Deurdat paragraaftitels die inhoudelike strekking van die paragraaf nie akkuraat aandui nie, word dit dikwels heel moeilik om die verband tussen samehangende paragraawe te identifiseer. Die paragraaf oor deelkonstruksies op p. 136 van AS word onderverdeel in twee (a)- en (b)-paragraawe. Die titel van paragraaf (a) is "Struktuur" en die titel van paragraaf (b) is "Ander sienings". Dit is hieruit allermens duidelik dat die verband tussen paragraawe (a) en (b) daarin lê dat een siening van die struktuur van deelkonstruksies in (a) uiteengesit word, terwyl ander sienings van die struktuur van deelkonstruksies in (b) uiteengesit word. Die betrokke paragraaftitels is hier eerder 'n hindernis as wat dit verhelderend is. Paragraaftitels wat die inhoudelike essensie van paragraawe nie akkuraat aandui nie, gee dus nie alleen 'n wanindruk van die strekking van die paragraaf nie, maar maak dit ook moeilik om die verband tussen samehangende paragraawe in te sien. Op hierdie wyse dra swak gekose paragraaftitels in AS daartoe by om die leser aan die gis te hou oor wat nou eintlik die inhoud van die teks is.

Die titels van die (a)- en (b)-subparagraawe van die paragraaf oor deelkonstruksies wat hierbo genoem is, illustreer ook 'n tweede tekortkoming van die paragraaftitels in AS. Dit is naamlik dikwels die geval dat 'n konsekwente formule nie gevolg word by die betiteling van samehangende paragraawe nie. Op 'n heel willekeurige wyse word die betrokke (a)-paragraaf "Struktuur" genoem en die (b)-paragraaf "Ander sienings". Deur 'n konsekwente patroon te volg in die betiteling van hierdie twee paragraawe --- soos byvoorbeeld "'n ... Siening van die Struktuur" vir (a), en "Ander Sienings van die Struktuur" vir (b) --- sou Ponelis die samehang tussen die betrokke paragraawe redelik helder kon gemaak het. Soos dit egter nou is, bly hierdie samehang obskuur.

Die verwarrende effek van die tweede tekortkoming van die paragraaftitels in AS word verder goed geïllustreer op pp. 220-226 van AS. §§10.4.1-10.4.8 handel elkeen oor 'n ander tipe kopulapredikaat. Die verskillende tipes word op p. 219 as volg gelys: "naamwoordstukke, sinne, adjektiefstukke, voorsetselgroepe, lokatiewe en tydsuitdrukkings, deeltjies en maatuitdrukkings". Let nou op die onpresiesheid waarmee titels aan die betrokke paragraawe toegeken word:

- 10.4.1 Kopula + naamwoordstuk
- 10.4.2 Kopula + adjektiefstuk
- 10.4.3 Sinne as kopulapredikate
- 10.4.4 Die AAN-konstruksie
- 10.4.5 Maatpredikate
- 10.4.6 Lokatiewe predikate
- 10.4.7 Tydspredikate
- 10.4.8 Deeltjies as predikate

Dit sou die inhoud van AS minder ontoeganklik gemaak het as 'n konsekwente patroon in die betiteling van paragrawe gevolg is. Daar is uiteraard verskeie moontlike patrone. So byvoorbeeld sou die kopula + ...-patroon deurgaans gebruik kon word: Kopula + naamwoordstuk; Kopula + adjektiefstuk; Kopula + sin; Kopula + AAN-konstruksie (of voorsetselgroep); ensovoort. Ook 'n ... as kopulapredikate-patroon sou deurgaans gebruik kon word: Naamwoordstukke as kopulapredikate; Adjektiefstukke as kopulapredikate; Sinne as kopulapredikate; ensovoort. Die patroon ... predikate is eenvoudiger en net so effektief: Naamwoordstukpredikate; Adjektiefstukpredikate; Sinspredikate; ensovoort. Die belangrike punt is dit: deur 'n konsekwente patroon te volg word die inhoud van die teks meer toeganklik omdat die samehang tussen die opeenvolgende paragrawe beter deur die titels aangedui word. Ongelukkig kom inkonsekwente paragraaftitels in byna elke hoofstuk van AS voor.

'n Derde tekortkoming van die paragraaftitels in AS bestaan daarin dat titels soms in feite glad nie aan paragrawe toegeken word nie. Hierdie titellose paragrawe word net met òf 'n syfer òf 'n letter aangedui. Daar is reeds hierbo verwys na §23.6.1.3.1 wat onderverdeel word in (a)-, (b)-, (c)- en (d)-paragrawe. Paragrawe (a)-(c) het elkeen 'n paragraaftitel, naamlik "Sinne en nominaalkonstruksies", "Nie-getalsmatige abstrakta" en "Getalsmatige abstrakta" onderskeidelik. Paragraaf (d) het egter geen titel nie. Hierdeur word dit nog moeiliker gemaak om vas te stel presies hoe (d) met (a)-(c) skakel. Op p. 206 in AS word §10.2.3 onderverdeel in 'n (a)- en 'n (b)-gedeelte. Aangesien die (a)- en (b)-paragrawe geen titels het nie, moet die leser eers nagaan wat in die twee paragrawe aangebied word ten einde te kan vasstel hoe (a) en (b) met mekaar saamhang en om uit te vind waarom §10.2.3 in hierdie twee paragrawe verdeel word. Op p. 289 van AS word die inleidende paragraaf van hoofstuk 14 onderverdeel in 'n (a)-paragraaf en 'n (b)-paragraaf wat weer eens nie titels het nie. Gevolglik is dit weer eens nie duidelik hoe (a) en (b) met mekaar skakel of volgens welke beginsel die betrokke paragraaf in hierdie twee dele onderverdeel word nie. Paragraaftitels word toegeken met 'n bepaalde doel, naamlik om die inhoud van die teks vir die leser meer toeganklik te maak. Paragraafbetiteling vorm dus 'n wesenlike onderdeel van 'n deurdagte, presiese, logiese uiteensetting. Waar titels onsoorgvuldig gekies word of selfs heeltemal weggelaat word, is die toeganklikheid van die teks die slagoffer.

Die voorbeelde wat hierbo gebruik is om die derde tekortkoming van die paragraaftitels in AS toe te lig, illustreer ook 'n probleem met die paragraafnummers in AS. Paragrawe word naamlik nie konsekwent met syfers genummer nie. Dit is byvoorbeeld reeds aangetoon dat §10.2.3 op p. 206 nie in §10.2.3.1 en §10.2.3.2 verdeel word nie, maar in (a) en (b). Afgesien daarvan dat die inkonsekwentheid onpresies en verwarrend is, is die (a)'s en (b)'s veel moeiliker om raak te sien as die syfers. Veral waar die (a)- en (b)-paragrawe self onderverdeel word, soos wat met die (a)- en (b)-paragrawe van §10.2.3.1 die geval is, word dit besonder moeilik om die verskillende subparagrawe volgens nommer te identifiseer. Op hierdie wyse dra die paragraafnummers in AS by tot die troebelheid van die uiteensetting.

Twee verdere probleme met die paragraafnummers weerspieël weer eens die onpresiesheid wat die aanbieding in AS kenmerk en dra verder by tot die onhelderheid van die uiteensetting in AS. Op p. 346 in AS kom byvoorbeeld 'n §14.8.3.1 voor. Daar is egter nie, soos verwag sou word, 'n §14.8.3.2 nie. Op p. 465 is daar 'n §19.2.2.1.1, maar 'n §19.2.2.1.2 kom nie voor nie. Die vraag ontstaan dan na die sin daarvan om hoegenaamd byvoorbeeld 'n §19.2.2.1.1 van §19.2.2.1 te onderskei. Hier en daar kom gewone foute voor in die numering van die paragrawe. So byvoorbeeld is §14.3.4 op p. 355 in feite §14.13.4. Op sigself sou hierdie soort van onpresiesheid as 'n minder ernstige glips beskou kon word, maar in samehang met die ander probleme met die paragraafnummers stel dit onrealistiese eise aan die leser se speurvermoë en geduld. Dit bring my by 'n algemene punt: Ponelis is òf onwillig òf onmagtig om sy boek leesbaar te maak. In die lig van die inhoudelike tekortkominge van die boek --- waarop in besonderhede in §§2.3 - 2.6 ingegaan is --- is hierdie feit dubbeld ongelukkig.

Die verwarrende paragraafindelings, paragraaftitels en paragraafnummers in AS is genoem as die eerste aspek van die tegniese versorging wat problematies is. Die verwysings vorm 'n tweede aspek van die tegniese versorging in AS wat problematies is. Daar kom in AS verwysings na ander literatuur voor. Hierdie verwysings neem verskillende vorms aan. 'n Voorbeeld van een van hierdie vorms kom voor in die volgende sin op p. 81 van AS: "Onderwerpsversterkende self kan sowel adnominaal (as deel van die onderwerpsnaamwoordstuk) as bywoordelik (dus in die werkwoordstuk) optree (Moravscik 1972) ..."

Die vraag is nou wat so 'n verwysing beteken. Beteken dit dat verdere inligting oor die onderwerp onder bespreking gevind kan word in (Moravscik 1972)? Of beteken dit dat die bewering wat in die aangehaalde sin gemaak word oorgeneem is uit (Moravscik 1972)? Die verhouding tussen die bewering wat gemaak word en die werk waarna verwys word blyk dus nie uit die vorm van die verwysing nie. By raadpleging van (Moravscik 1972) blyk dit, na 'n eindelose soektog, dat die betrokke bewering in hierdie geval wel daaruit oorgeneem is. Dit bring 'n mens by 'n tweede vraag: waarom word daar nie 'n bladsyverwysing gegee nie? 'n Laaste vraag is hoe 'n bewering wat Moravscik (1972) vir Engels maak net so vir Afrikaans oorgeneem kan word, sonder dat byvoorbeeld gespesifiseer word dat die struktuur van Afrikaans in hierdie opsig ooreenstem met dié van Engels. Deur verwysings na ander literatuur in die betrokke vorm aan te bied, word die verhouding tussen die inhoud van AS en die werke waarna verwys word, obskuur gemaak.

'n Verdere voorbeeld van hierdie vorm van verwysing, wat baie algemeen in AS gebruik word, kom op p. 544 voor: "Twee hoofsoorte fokuskonstruksies word onderskei: betreklike konstruksies en splitsingskonstruksies (Schachter 1973)".

Soos by alle verwysings van hierdie vorm is dit nie duidelik waarvoor daar na die betrokke werk verwys word nie. Daar is geen bladsyverwysing nie en geen aanduiding van hoe die werk oor 'n vreemde taal vir Afrikaans relevant kan wees nie. Hierdie laaste beswaar verval natuurlik waar die betrokke verwysing na 'n werk oor Afrikaans is.

'n Tweede vorm waarin verwysings na ander literatuur in AS voorkom, word onder meer op p. 165, p. 228 en p. 245 aangetref. Hier word elke keer aan die einde van 'n uiteensetting, paragraaf of hoofstuk 'n verwysing in die volgende vorm aangebied: "Vergelyk Stockwell et al. 1973:35-6; Lyons 1968, hoofstuk 8", "Vergelyk verder Steyn 1976:39-40", "Vergelyk verder ook Bouwman 1926:16-23". In verwysings van hierdie vorm word normaalweg wel 'n bladsynommer gegee. Daar word egter nooit gespesifiseer waarvoor die betrokke werke "vergelyk" moet word nie. So 'n spesifikasie sou die leser se taak

weer eens aansienlik vergemaklik het, deurdat die samehang tussen die inhoud van die betrokke paragraaf in AS en die werk waarna verwys word duideliker sou gewees het. Soos dit is, is hierdie samehang obskuur. Waar die verwysing na 'n werk is wat oor 'n ander taal as Afrikaans handel, geld dieselfde beswaar wat ten opsigte van die eerste vorm van verwysing geopper is. In 'n neutedop: die literatuurverwysings wat wel in AS voorkom integreer nie Ponelis se beskouings behoorlik in die betrokke vakliteratuur nie. (Hiermee word nie te kenne gegee dat Ponelis se seleksie van vakliteratuur adekwaat is nie.)

Kruisverwysings kom herhaaldelik in AS voor. Hierdie verwysings is gewoonlik, soos op p. 21 van AS, in die vorm "(vergelyk 21.1.2.2)". Ook hier word nie gespesifiseer waarvoor die betrokke paragraaf "vergelyk" moet word nie. Die verswyging van hierdie inligting maak die leser se taak byna onmoontlik. Hy word naamlik met talle kruisverwysings gekonfronteer waarvan dit nie vir hom duidelik is of die paragraaf waarna verwys word noodsaaklik is vir sy poging om die betoog te verstaan nie en of dit bloot addisionele inligting oor dieselfde onderwerp verstrek nie. Gevolglik moet die leser elke keer wat hy op een van die vele kruisverwysings afkom, eers nagaan wat presies in die betrokke gedeelte waarna verwys word, aangebied word. By die lees van die relatief kort hoofstuk 2 byvoorbeeld, moet die leser nie minder nie as sewentien keer 'n gedeelte verderaan in die boek "vergelyk"! Dikwels is die gedeelte waarna verwys word lang stukke, selfs hele hoofstukke. So word die leser byvoorbeeld op p. 8 van AS reeds versoek om hoofstuk 7 te "vergelyk".

Dikwels is die verwysing na meer as een ander gedeelte. Op p. 6 van AS word die leser byvoorbeeld na §14.1 sowel as na §21.1.2.1 verwys in 'n enkele verwysing. Dit is nie verbasend nie dat die leser weens so 'n verbreking van sy konsentrasie --- waaraan al reeds abnormaal hoë eise gestel word --- meermale vind dat hy die draad van die betoog verloor het. In hierdie opsig dra die kruisverwysings in AS eerder negatief as positief by tot die bevatlikheid van die betoog.

Ek beskou dit as 'n verdere swakplek van AS dat so baie inligting waarsonder 'n betrokke betoog nie gevolg kan word nie, alleen verskaf word deur middel van kruisverwysings na latere hoofstukke. So byvoorbeeld is die formalisering van Onbepaalde Verskuiwing op p. 20 van AS volledig onverstaaanbaar as die termé kern en buitekern onbekend is. Al aanduiding van die inhoud van hierdie terme is 'n kruisverwysing na §21.1.2.2.1. Die probleem is dat die inligting waarna verwys word dikwels in so 'n vorm aangebied word dat dit alleen gevolg kan word teen die agtergrond van die onmiddellik voorafgaande hoofstukke. Hierdie hoofstukke moet dan gelees word voordat die kruisverwysing verwerk kan word. En onthou dít is noodsaaklik vir die volg van die betoog waarin die kruisverwysing voorkom. Dit is duidelik dat die kruisverwysings ook in hierdie opsig daartoe bydra om op 'n makroskaal van AS 'n verwarrende geheel te maak.

Om alles te kroon is van die kruisverwysings onpresies. Daar is naamlik kruisverwysings na nie-bestaande paragrawe. Op p. 20 word daar na 'n §2.1.1.2.2.1 verwys, terwyl §2.1 in feite nie onderverdeel word nie. Op p. 25 word daar na 'n §5.3.2.2 verwys, terwyl hoofstuk 5 net tot by §5.2.2.2 gaan. Hierdie is net twee van die moontlike voorbeelde wat genoem kan word. Soms bestaan die paragraaf waarna verwys word wel, maar hierdie paragraaf skakel op geen manier met die sin wat die kruisverwysing bevat nie. 'n Kras voorbeeld hiervan kom voor op p. 605 waar na §4.1 verwys word "vir nader bespreking" van die begrip "funksionele gelyksoortigheid". Hierdie begrip word egter nêrens in §4.1 genoem nie. Hoeveel

hierdie soort onpresiesheid tot die obskuurheid van die inhoud van AS bydra, hoef nie uitgespel te word nie.

'n Derde aspek van die tegniese versorging in AS wat problematies is, bestaan in die aanbieding van voorbeeldsinne. Dit is jammer dat voorbeeldsinne nie deurlopend (per hoofstuk) genommer word nie. Dit sou die ondubbelssinnige verwysing na spesifieke voorbeeldsinne in die teks in die hand gewerk het, en só bygedra het tot 'n meer deursigtige aanbieding. Die voorbeeldsinne in AS word gewoonlik nie genommer nie. Soms, soos op p. 20 byvoorbeeld, word nommers tog wel gebruik. Hierdie inkonsekwentheid dra by tot die weinig presiese en onvoldoende versorgde indruk wat die aanbieding in AS gee. Die indruk van onversorgdheid word verhoog deurdat punte nie na alle voorbeeldsinne geplaas word nie.

'n Verdere opsig waarin die aanbieding van voorbeeldsinne in AS problematies is, word byvoorbeeld op p. 225 geïllustreer. In §§10.4.5 en 10.4.6 op hierdie bladsy word lyste voorbeeldsinne aangebied ter toeligting van die punt dat sekere werkwoorde gevolg kan word deur maatpredikate terwyl ander weer gevolg kan word deur lokatiewe predikate. Dit sou die leser se taak aansienlik vergemaklik het indien die maat- en lokatiewe predikate in die voorbeeldsinne òf onderstreep òf gekursiveer was. Hierdeur sou die verband tussen verskynsel en toeliggende voorbeelde dadelik duidelik gewees het. Sonder so 'n hulpmiddel neem dit aansienlik langer --- die leser moet goueers 'n sintaktiese analise uitvoer --- om vas te stel presies waar die betrokke predikate in die voorbeeldsinne is.

'n Vierde aspek van die tegniese versorging in AS wat problematies is, betref die feit dat Voetnote en "Opmerkings" in die teks vir dieselfde doel gebruik word. So byvoorbeeld word addisionele inligting op p. 29 in die vorm van 'n kleinergedrukte "Opmerking" aangebied en op p. 134 in die vorm van 'n voetnoot. Blykbaar het Ponelis op 'n heel arbitrêre wyse besluit om soms van opmerkings en soms van voetnote gebruik te maak. Hierdie gebrek in die versorging van AS is weer eens simptomaties van die onvoldoende mate van deurdagtheid wat soveel aspekte van die aanbieding kenmerk.

'n Vyfde aspek van die tegniese versorging in AS wat problematies is, bestaan in die gebruik van afkortings sonder dat verduidelik word waarvoor die betrokke simbool(kombinasie) 'n afkorting is. Op p. 26 word die afkorting NS gebruik, op p. 197 die afkortings ODW, WS, MW en SK en op p. 343 die afkorting PRO, om maar net enkele voorbeelde te noem. Aangesien daar nie gemeld word waarvoor afkortings soos hierdie staan nie, moet die leser maar op grond van die konteks probeer raai wat elke simbool (kombinasie) beteken. Die betekenis van elke individuele simbool is egter nie altyd ewe duidelik uit die konteks nie, sodat hierdie faktor ook bydra tot die ontwykendheid van die inhoud in AS.

Ek het nie al die verwysings na literatuur in AS in die bronnelys nagegaan nie. Daar kom wel op p. 197 van AS 'n verwysing voor na 'n werk van Kirsner (1976) wat nie in die lys opgeneem is nie. Ter wille van die rekord word 'n aantal ander voorbeelde van sorgelose foute in AS hier opgeteken. Op p. 2 is daar 'n fout in die titel wat vir §1.4.3.6 aangegee is. Op p. 25 kom die volgende sin voor: "By Onbepaalde Verskuiwing staan die tydsbepaling na die verskuifde onbepaalde naamwoordstuk ..." Uit die res van die teks en die toeliggende voorbeeld blyk egter dat die tydsbepaling voor die verskuifde onbepaalde naamwoordstuk staan nadat Onbepaalde Verskuiwing toegepas is. Op p. 215 word "kompliment" verkeerdelik met 'n e gespel: "komplement". Op p. 251 word die gebruik van durf in (a) geïllustreer met 'n sin waarin 'n te voorkom wat nie daar moet wees nie. Op p. 255 word die hake in die eerste voorbeeldsin van §11.4.1 verkeerd geplaas. Die infini-

tiefsin S^2 in hierdie sin is die gedeelte soos in (17) en nie soos in (16) wat in AS aangebied word nie:

(16) $(_{S1} \text{ Jan } (_{S2} \text{ probeer om hom te keer})_{S2})_{S1}$

(17) $(_{S1} \text{ Jan probeer } (_{S2} \text{ om hom te keer})_{S2})_{S1}$

Op p. 353 ontbreek 'n en tussen af en toe in die eerste voorbeeldsin van §14.11. Op p. 571 is daar 'n wil in die eerste sin van die regter-kolom onder (a) wat nie in die eerste sin van die linker-kolom voorkom nie en dus nie daar behoort te wees nie. Op p. 619 ontbreek 'n hakie by die formule (X (EN Y)). Gesien die omvang van AS, kom hierdie soort onversorgdheid gelukkig betreklik min voor.

Die paragraaf oor die tegniese versorging in AS is nie hier aangebied omdat "tegniese versorging" om die onthalwe van "tegniese versorging" belangrik is nie. Soos baie duidelik uit hierdie paragraaf behoort te blyk, is die tegniese versorging in 'n werk 'n instrument vir die nastreef van dieper oogmerke soos nie-obskuurheid, deurdagtheid, presisie en nie-arbitrêrheid. Die groot aantal tegniese onversorgdhede in AS is dan ook simptome van tekortkominge in die genoemde opsigte.

VOETNOTE

*Die redakteurs van SPIL het waardevolle kritiek gelewer op vroeër versies van hierdie resensie. Hierdie resensie gee egter my eie standpunte en gevolgtrekkings weer en die redaksie van SPIL kan uiteraard nie daarvoor verantwoordelik gehou word nie. Aan mev. L. Gildenhuis wat die tikwerk gedoen het, gaan my opregte dank.

1. In bibliografiese verwysings in hierdie resensie word die volgende tipografiese konvensies gevolg: 'n verwysing na 'n publikasie word in sy geheel in ronde hake geplaas, byvoorbeeld (Chomsky 1979a:2). In 'n verwysing na 'n outeur omsluit die ronde hake nie die naam van die outeur nie, byvoorbeeld Chomsky (1979a:2).
2. Hierdie omskrywing van "beduidende grammatikale probleme", is oorge-
neem uit (Botha 1978a:92). Volgens Botha (1978a:89) is 'n "welgevormde
grammatikale probleem" 'n probleem wat in beginsel oplosbaar is.
3. Die terme "naakte", "bespreekte" en "verdoeselde" in die konteks van
"--- klassifikasie" sal verder sonder aanhalingstekens gebruik word.
4. 'n Informele toets met vlot sprekers van Afrikaans dui daarop dat hulle
hierdie woorde en uitdrukkings op Engels uitspreek, byvoorbeeld boeldog
in plaas van boeldok soos Ponelis te kenne gee. Die skryfwyse ten
opsigte van sulke voorbeelde is dus misleidend.
5. Die onderstreping in (6) en (7), asook in (8)-(11) wat volg, is my eie.
6. Botha (1978a:77) omskryf die term "klassifiseer" as volg: "Die doenig-
heid van klassifiseer hou in algemene terme in om objekte, verskynsels,
gebeurtenisse, of iets dergeliks saam te groepeer op grond van die
feit dat hulle een of meer gemeenskaplike eienskappe het."
7. Sien (Botha 1978a:79) vir die onderskeid tussen natuurlike en kuns-
matige klasse. In die bespreking van hierdie punt word sterk gesteun
op Botha se uiteensetting.
8. Dit is dikwels moeilik om vas te stel of 'n sekere klas in AS kunsmatig
is of nie. Die rede hiervoor is dat die definiërende eienskap van 'n
klas baie selde gespesifiseer word. So byvoorbeeld word naamwoorde in
hoofstuk 3 verdeel in name, substantiewe en voornaamwoorde sonder dat
dit vir enigeen van hierdie drie klasse gespesifiseer word volgens wat-
ter kriterium 'n item tot die klas gereken word. Dieselfde beswaar
geld ook byvoorbeeld vir §6.3.2 in AS waar determineerders geklassi-
fiseer word as lidwoorde, aanwysende/demonstratiewe woorde, leemte-
woorde, genitiefsvorme en kwantordetermineerders.
9. Ponelis se uiteensetting gee nie die Kiparskys se voorstel heeltemal
korrek weer nie. Vir 'n korrekte, volledige weergawe, sien (Maartens
1979:166-168).
10. Dit moet weer eens beklemtoon word dat die inhoud van (Maartens 1979:
hoofstuk 3) vir die doeleindes van hierdie uiteensetting tot net die
essensie gereduseer word. Waar die terme wat deur Maartens en Ponelis
gebruik word nie ooreenstem nie, word Ponelis se terme ter wille van
die helderheid van hierdie vergelyking gebruik.

11. Hierdie term word deur Ross (1975:549) en De Haan (1974:163) gebruik om te verwys na verba wat gelyktydig 'n naamwoordsin as onderwerp en 'n naamwoordsin as òf direkte òf voorsetselvoorwerp kan hê.
12. Sien (Maartens 1979:221-222) vir 'n uiteensetting van die "co-occurrence"-verhoudings wat ooreenstem. Sien Bach (1974:169-171) vir 'n uiteensetting van die inhoud van die betrokke term.
13. Die ander transformasies wat by hierdie afleiding betrokke is, is nie vir die bespreking relevant nie. Sien (Maartens 1979:hoofstukke 2 en 3) vir volledige besonderhede.
14. Emonds (1976:3) definieer 'n "wortel"-transformasie (= "root transformation") as volg: "A transformation ... that moves, copies or inserts a node C into a position in which C is immediately dominated by a root S in derived structure is a "root transformation" ..."
'n "Root S" is die hoogste dominerende S in 'n boomdiagram.
15. Emonds (1976:3) definieer 'n struktuurbehoudende reël (= "structure-preserving rule") as volg: "A transformation ... that introduces or substitutes a constituent C into a position in a phrase marker held by a node C is called 'structure-preserving'."
16. Ponelis besef waarskynlik self nie dat hy verdoeselde klassifikasies aanbied nie. Uit sy werk is dit naamlik nie duidelik dat hy bewus is van die verskillende tipes waartoe klassifikasies kan behoort nie. Dougherty (1972) verskyn ook nie in sy bibliografie nie.
17. Die term "Chomskyaanse benadering" sluit die Standaardteorie, die Uitgebreide Standaardteorie en die Hersiene Uitgebreide Standaardteorie in.
18. Sien §5.3 hieronder vir 'n opmerking oor die verskillende, onversoenbare, terme waarmee die konsep "Onbepaalde Verskuiwing" geëksplisiteer word.
19. Die numering van konstituente en die gebruik van die dubbelpyl is wel standaardgebruik in transformasioneel-generatiewe formaliserings, maar wel as volg, byvoorbeeld:

NP	AUX	be	
1	2	3	⇒
there	2	3+1	
20. Op p. 107 bied Ponelis wel onder die paragraaf oor "daar by relevering" twee sinne soos dié in (54)-(70) aan. Hy bring hierdie sinne nooit op enige wyse in verband met Reël (50) nie. Blykbaar beskou hy sinne soos dié in (54)-(70) as afgelei deur Eindrelevering en nie deur Onbepaalde Verskuiwing nie. Daar word later in §2.4 op hierdie punt teruggekom.
21. Sien (Le Roux 1978:12-13) vir 'n aantal van die sintaktiese eienskappe van hierdie eksistensiële daar.
22. Sien §§2.6 en 2.7 van hierdie resensie vir 'n uiteensetting van die interpretasie-probleem rondom Ponelis se begrippe "Tematiese Verskuiwing" en "Detematisering".

23. Sien byvoorbeeld die taalkunde-nommers van Spektator. Tijdschrift voor Neerlandistiek van die afgelope jare en die publikasies wat in noot 36 genoem word.
24. Met die term "inleidende paragraaf" verwys ek na die titellose paragraaf waarmee hoofstuk 16 ingelei word.
25. Vir 'n volledige uiteensetting van hierdie analise kan byvoorbeeld (Akmajian en Heny 1975:141) geraadpleeg word.
26. Let daarop dat 'n sin nie 'n struktuur kan wees nie, maar wel 'n struktuur kan verteenwoordig. In plaas daarvan om elke keer die oppervlak- en dieptestrukture in boomdiagram-vorm weer te gee, word net die sin met daardie struktuur gegee. Die sin verteenwoordig dus die betrokke struktuur.
27. Met "§16.3 se inleidende gedeelte" verwys ek na dié gedeelte tussen die paragraafopskrif vir §16.3 en die paragraafopskrif vir §16.3.1.
28. Die onderstreping is my eie.
29. Volgens Botha (1974:16) is 'n term 'n NP wat in 'n grammatikale relasie staan tot die verbum van sy klous.
30. In Perlmutter en Postal se *Relasionele Grammatika* is daar nie 'n tegniese begrip "demovering" nie. Keenan (1976) en andere opereer wel met hierdie begrip.
31. Let op die konseptuele onsoorgvuldigheid hier. Hoe kan verskuiwing deur middel van 'n konstruksie plaasvind? Sien §5.3 vir 'n verdere bespreking van sodanige onsoorgvuldighede in AS.
32. Die "promovering" in AS moet 'n drukfout wees.
33. Op die vorige bladsy van AS, p. 3, word hierdie term gegee as sinoniem aan "sin" in een van die inhoude wat aan "sin" toegeken word.
34. 'n Transformasionele reël representeer 'n sintaktiese proses wat sintaktiese eenhede soos die subjek-NP en die objek-NP kan verskuif. 'n Transformasionele reël kan nie 'n semantiese eenheid soos tema verskuif nie.
35. In 'n resente bespreking waarvan die bondigheid slegs deur die oppervlakkigheid oortref word, prys Du Plessis (1980) AS om twee soorte redes aan.

Enersyds beweer Du Plessis dat van die beskrywings wat in AS van bepaalde aspekte van Afrikaanse sintaksis gegee word --- bv. dié van die struktuur van die naamwoordstuk en die werkwoordstuk asook dié van voorplasing, onbepaalde verskuiwing, nadruk en anaforiek --- "deeglik" en "voortreflik" is. Du Plessis se toedigting van die attribute "deeglik" en "voortreflik" aan die betrokke beskrywings is volkome arbitrêr. Hy meet nie hierdie beskrywings aan eksplisiet geregverdigde norme nie. Trouens, hy ontleed geen enkele deskriptiewe fragment van AS nie, nie eens oppervlakkig nie. Du Plessis wend uiteraard ook geen poging aan om dié deskriptiewe fragmente van AS wat hy aanprys ten opsigte van meriete te vergelyk met alternatiewe vir Afrikaans en met beskrywings van korresponderende verskynsels in verwante tale soos Engels en Nederlands nie. Sy toekenning van attribute soos "deeglik" en "voortreflik"

aan die betrokke deskriptiewe fragmente kom dus neer op die gebruik van holle frases. Om te sien presies hoe hol hierdie frases is, kan weer gekyk word na die evaluering van onbepaalde verskuiwing wat in §2.4.2 hierbo gegee is --- 'n beskrywende fragment wat Du Plessis "voortreflik" noem. Verder, oor die grootste gros van die deskriptiewe fragmente van AS het Du Plessis volledig niks te sê nie. Moet die leser daaruit aflei dat hy hulle "nie-deeglik" en "nie-voortreflik" vind?

Du Plessis beweer dat "die belangrikste enkele invloed [in AS]... die van die funksionele sintaksis" is. Oor die opsigte waarin "funksionele sintaksis" beter as "strukturele sintaksis" sou wees, het hy egter niks te sê nie. Verder laat hy na om die norme uit te spel waaraan sintaktiese beskrywings binne die kader van "funksionele sintaksis" moet voldoen. Soos verwag kan word, wend hy ook geen poging aan om aan te toon hoe goed AS is wanneer dit sistematies aan hierdie norme gemeet word nie.

Andersyds dig Du Plessis --- weer eens sonder eksplikasie, analise en regverdiging --- 'n aantal vae attribute aan die teoretiese raamwerk van AS toe: AS manifesteer nie "die slaafse navolg van 'n bepaalde linguistiese teorie nie"; die werk word gekenmerk deur "teoretiese openheid"; 'n "Ponelis-raamwerk" soos dié van AS is "vir die beskrywing van Afrikaanse sintaksis deskriptief adekwaat", ens. Vir sover as wat sulke algemene bewerings oor AS nie obskuur is nie, is hulle arbitrêr. Du Plessis versuim naamlik om aan te toon hoe die algemene "verdienstes" van die teoretiese raamwerk van AS 'n konkrete neerslag vind in die insiggewendheid van individuele deskriptiewe fragmente van AS. So 'n demonstrasie sou hy slegs kon lewer deur 'n aantal verteenwoordigende deskriptiewe fragmente van AS aan 'n nie-oppervlakkige analise te onderwerp. Sonder so 'n demonstrasie het ook Du Plessis se bewering dat "Ponelis slaag in hierdie werk daarin om uit meer as een linguistiese teorie 'n sinoptiese oorspronklikheid te maak" die pragmatiese status van 'n hoopvolle versugting. Verder, sonder die verlangde demonstrasie maak Du Plessis Ponelis 'n aweregse kompliment wanneer hy hom "een van Afrikaans se oorspronklikste taalkundiges" noem en wanneer hy AS as 'n "monumentale werk" bestempel. Die mees verdoemende manier om 'n wetenskaplike werk te kritiseer, is om dit in niksseggende en arbitrêre terme aan te prys.

Ten slotte: ook Du Plessis sien nie kans om AS as voorgeskrewe werk (vir eerstejaarstudente!) te gebruik nie. Hy sien egter 'n ander rol vir AS: dié van "naslaanwerk". Dit doen hy sonder om behoorlik te besin oor die eise vir 'n naslaanwerk en sonder om aan te toon dat AS aan hierdie eise voldoen. In hierdie verband gryp hy slegs die term "volledig(heid)" uit die lug. Hy sê nie in welke nie-triviale opsig AS "volledig" sou wees nie. Daarbenewens laat hy ook nie blyk dat hy bewus is van die feit dat al minstens sedert 1962 taalkundiges "volledigheid" in die sin van "gross coverage of data" nie as 'n beduidende oogmerk vir taalkundige beskrywings beskou nie. Uit die evaluering wat in hierdie studie gegee is, het geblyk dat AS nie die verlangde insig in die struktuur van Afrikaans verskaf nie, onder andere omdat die inhoud daarvan in 'n hoë mate obskuur is. Du Plessis skuld die Afrikaanse taalkundige publiek 'n verduideliking van hoe 'n werk oor 'n bepaalde onderwerp as naslaanwerk gebruik kan word as dit ontoeganklik is, en buitendien nie veel aan insig oor die betrokke onderwerp kan bied nie. Hoe en wat slaan jy in so 'n werk na? Alleen die formele gebreke van AS (vgl. §§2 en 5 hierbo) is al voldoende om die boek as naslaanwerk onbruikbaar te maak. Dit is tog redelik om te verwag dat,

voordat iemand 'n boek aanprys as 'n goeie voorbeeld van 'n bepaalde tipe werk, hy eers sal besin oor die eise waaraan hierdie tipe werk moet voldoen.

36. Sien byvoorbeeld (Evers 1975), (De Haan 1979), (Koster 1978a en b), (Neijt 1979) en (Van Riemsdijk 1978a en b).
37. Die inkonsekwente gebruik van meer as een vorm van 'n term word as onderdeel van die volgende probleem in hierdie paragraaf bespreek.
38. Hierdie inligting kom uit (Booij et al. 1975 p. 77).
39. Hierdie inligting oor gemarkeerdheid in Chomsky se teorie van kerngrammatika kom uit (Sinclair 1978:3).
40. Die onderstreping is my eie.
41. Idem.
42. Idem.
43. Idem.
44. Die onderstreping in al die volgende voorbeeldsinne is my eie. Waar woorde in hierdie sinne in selfnoemfunksie gebruik word, word hul in enkelaanhalingstekens geplaas en nie onderstreep soos wat in die res van die stuk algemene gebruik is nie. Dit word in hierdie sinne gedoen bloot om verwarring te voorkom.
45. Die onderstreping is my eie.
46. Let daarop dat hierdie bewering 'n wanindruk gee van wat in (Keenan 1976) en (Botha 1974) oor die inhoud van Relasionele Grammatika gesê word. Dit is naamlik nie so dat 'n funksie van een punt na 'n ander bevorder kan word nie. 'n Term kan wel van een funksie na 'n ander bevorder word.
47. Onder elkeen van hierdie hofies word een of meer toeliggende voorbeelde sonder verdere kommentaar verskaf. In hierdie aanhaling het ek die voorbeeldsinne uitgelaat. Hulle dra in ieder geval nie daartoe by om die paragraaf as geheel meer verstaanbaar te maak nie.

BIBLIOGRAFIE

- Akmajian, Adrian and Frank Heny
1975 An Introduction to the Principles of Transformational Syntax.
Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Anderson, Stephen and Paul Kiparsky (eds.)
1973 A Festschrift for Morris Halle. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Bach, E.
1974 Syntactic Theory. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Bach, E. and R.T. Harms (eds.)
1967 Universals in Linguistic Theory. New York: Holt, Rinehart
and Winston Inc.
- Bierwisch, Manfred, and Karl Edrich Heidolph (eds.)
1970 Progress in Linguistics. A Collection of Papers. The Hague:
Mouton.
- Booij, G.E., J.G. Kerstens en H.J. Verkuyl
1975 Lexicon van de Taalwetenschap. Utrecht/Antwerpen: Uitgeverij
Het Spectrum.
- Botha, R.P.
1973 The Justification of Linguistic Hypotheses.
The Hague: Mouton.
- 1974 Kursus oor Perlmutter en Postal se Relasionele Grammatika.
Taalseminaar 1974. 'n Publikasie van die Studiegroep vir
Taalwetenskap, Universiteit van Pretoria.
- 1978a Generatiewe Taalondersoek. 'n Sistematiese Inleiding.
Kaapstad/Pretoria: HAUM.
- 1978b Voorwoord tot Sinclair 1978.
- Chomsky, N
1965 Aspects of the theory of Syntax. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- 1972a Studies on Semantics in Generative Grammar (= Janua Linguarum,
Series Minor, No. LVI). The Hague/Paris: Mouton Publishing
Company.
- 1972b "Remarks on Nominalization", in Chomsky 1972a:11-61.
- 1973 "Conditions on Transformations", in Anderson and Kiparsky (eds.)
1973:232-286.

- de Haan, Ger J.
1974 "On Extraposition", Spektator. Tijdschrift voor Neerlandistiek, Vol. IV, no. 4:161-183.
- 1979 Conditions on Rules. Dordrecht: Foris Publications.
- Dougherty, Ray C.
1972 "Generative Semantic Methods: a Bloomfieldian Counterrevolution", reproduced by the Indiana University Linguistics Club.
- Du Plessis, Hans
1980 Resensie van Ponelis 1979, Tydskrif vir Geesteswetenskappe 20/3: 240-241.
- Elffers, E.
1976/77 "Er Verkenningen", Spektator. Tijdschrift voor Neerlandistiek, Jaargang 6, Februarie/Maart nr. 7/8:417-422.
- Emonds, Joseph E.
1976 A Transformational Approach to English Syntax. New York: Academic Press, Inc.
- Erdmann, Peter
1976 "There" Sentences in English. A Relational Study Based on a Corpus of Written Texts. München: Tuduv Verlag: Gesellschaft.
- Evers, A.
1975 The Transformational Cycle in Dutch and German. Unpublished doctoral dissertation, Rijksuniversiteit Utrecht.
- Fillmore, C.J.
1967 "The Case for Case", in Bach E. and R.T. Harms (eds.) 1967: 1-88.
- Gundel, J.K.
1977 "Role of Topic and Comment in Linguistic Theory", reproduced by the Indiana University Linguistics Club.
- Jackendoff, R.A.
1972 Semantic Interpretation in Generative Grammar. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- 1974a "Introduction to the $\bar{X}$ Convention", reproduced by the Indiana University Linguistics Club.
- 1974b "Morphological and Semantic Regularities in the Lexicon", reproduced by the Indiana University Linguistics Club.
- Jacobs, R.A. and P.S. Rosenbaum (eds.)
1970 Readings in English Transformational Grammar. Waltham: Ginn.
- Jenkins, L.
1972 "Modality in English Syntax", reproduced by the Indiana University Linguistics Club.

- Katz, Jerrold J. and Paul M. Postal
1964 An Integrated Theory of Linguistic Descriptions. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Keenan, E.L.
1976 "Towards a Universal Definition of 'Subject'", in Li (ed.) 1976:303-333.
- Keyser, S.J. (ed.)
1978 Recent Transformational Studies in European Languages. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Kiparsky, Paul and Carol Kiparsky
1970 "Fact", in Bierwisch and Heidolph (eds.) 1970:143-173.
- Koster, Jan
1978a Locality Principles in Syntax. Dordrecht: Foris Publications.
1978b "Why Subject Sentences don't exist", in Keyser S.J. (ed.) 1978:53-64.
- Landman, Kas
1980 Boekresensie in Tydskrif vir Letterkunde, Nuwe Reeks XVIII: 3 Augustus 1980:117-120
- Lees, Robert B.
1966 The Grammar of English Nominalizations. Fourth Printing. The Hague/Paris: Mouton Publishing Company.
- Le Roux, Cecile
1978 "DAAR - 'n Ondersoek na Probleme in Verband met Eksistensiële Sinne in Afrikaans", ongepubliseerde manuskrip.
1980 "On Control: An Analysis of Control Phenomena in Afrikaans and an Argument for dispensing with the Minimal Distance Principle", Stellenbosch Papers in Linguistics, No. 4 1980: 47-93.
- Li, C.N.
1976 Subject and Topic. New York: Academic Press.
- Maartens, Jeanne
1979 'Complement Extraposition in Afrikaans: Implications for the Extended and Revised Extended Standard Theories'. Unpublished M.A. Thesis, University of Stellenbosch.
- Milsark, G.L.
1974 Existential Sentences in English. Ph.D. Dissertation, MIT, Cambridge, Mass.
1977 "Toward an Explanation of Certain Peculiarities of the Existential Construction in English", Linguistic Analysis, Vol. 3 No. 1:1-29.
- Moravcsik, E.
1972 "Some Crosslinguistic Generalizations about Intensifier Constructions", CLS 8:271-277

- Neijt, Anneke,
1979 Gapping. A Contribution to Sentence Grammar. Dordrecht:
Foris Publications.
- Paardekoper, P.C.
1966 Beknopte ABN-Syntaxis. Den Bosch: Malmberg.
- Ponelis, F.A.
1979 Afrikaanse Sintaksis. Pretoria: J.L. van Schaik.
- Quirk, R., Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech and Jan Svartvik
1972 A Grammar of Contemporary English. London: Longman Group Ltd.
- Schachter, P.
1973 "Focus and Relativization", Language 49:19-46.
- Sinclair, M.
1978 Chomsky se Teorie van Kerngrammatika. Taalseminaar 1978.
'n Publikasie van die Studiegroep vir Taalwetenskap, Univer-
siteit van Pretoria.
- Soames, Scott en David M. Perlmutter
1979 Syntactic Argumentation and the Structure of English.
Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Svartvik, J.
1966 On Voice in the English Verb. The Hague: Mouton.
- Van Dort-Slijper, M.K.
1976/77 "Er", Spektator. Tijdschrift voor Neerlandistiek, Jaargang 6,
Februarie/Maart, nr. 7/8:412-417.
- Van Riemsdijk, H.C.
1978a A Case Study in Syntactic Markedness. Lisse: The Peter de
Ridder Press.

1978b "On the Diagnosis of Wh Movement" in Keyser (ed.) 1978:189-205.
- AFRIKAANSE WOORDELYS EN SPELREËLS. Sewende, verbeterde uitgawe. Kaap-
stad, Johannesburg: Tafelberg-Uitgewers Beperk.
- HAT (Red. P.C. Schoonees et al.) Klerksdorp, Johannesburg, Pretoria:
Voortrekkerpers, 1965.